

CSALÁDI REGÉNYTÁR

SPANYOL KÉPEK

○○○○○○○○ IRTA ○○○○○○○○

D. LUIS COLOMA

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi becszel bírnak, de egyszerűen tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angovászonykötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), vagy könyvkereskedésében, (Budapest, IV., Kecskeméti-u. 2. szám), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A «Családi Regénytár»-ból megjelentek:

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta Montal Mária. Fordította Szentannai. — D'Arboud ezredes három párba. Elbeszélés. Irta Beugny d'Hagerne. Fordította dr. Rada I.

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta Cyprián.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta C. De Lamiraudie. Ford. A. Vilma. — Hol a boldogság? Elbeszélés. Irta Minna Canth. Finnből fordította Bán A.

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta X. . . grófnő.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven Agostné*. Fordította *dr. Rada I.*

IX. kötet.

Rajzok a kuruczvilágból. Irta *Kincs István*.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szellemé. Történeti regény. Irta *Filó Károly*.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta *Büttner Julia*.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta *Buoi M.* Ford. *Sziklay János*.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta *Andor József (Cyprián)*.

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította *Jándi Bernárdin*.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta *Csapodi Istvánné*. — *Psyche lámpája*. Elbeszélés. Irta *Léon de Tinseau*. Fordította *A. V.*

XIX. kötet.

Hricz és az úrfi. Elbeszélés. Irta *dr. Franko Iván*. Fordította *Zsáthkovics Kálmán*.

XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.

A leánymamák fia. Víg regény. Irta *Kincs István*.

XXIV. és XXV. kötet.

A hiábavaló gazdagság. Irta *Jeanne Mairet*. Francia eredetiből fordította *dr. Rada István*. — Az utolsó betét. Elbeszélés. Irta *Mrs. Bartle Teeling*. Angolból ford. *M. G.*

XXVI. kötet.

Falusi történetek. Elbeszélések. Irta *Vértessy Gyula*.

XXVII. kötet.

Az ezer tó országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből fordította *Bán Aladár*.

XXVIII. és XXIX. kötet.

Budai históriák. Irta *Tarczai György*.

XXX. kötet.

A Karassó mellől. Elbeszélések. Irta *Neumayer K. Dezső*.

XXXI. és XXXII. kötet.

Két világ között. Regény. Irta *Andor József*.

XXXIII. és XXXIV. kötet.

Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta *Tarczai Gy.*

XXXV. és XXXVI. kötet.

Küzdelmek. Olasz regény. Irta *Enrico Castelnuovo*. Ford. *M. Hrabovszky Julia*.

XXXVII. kötet.

A méltóságos asszony emberei. Elbeszélések. Irta *G. Büttner Julia*.

XXXVIII. és XXXIX. kötet.

Sampaolo grófné. Angol regény. Irta *Henry Harland*. Ford. *G. M.*

XL. kötet.

A zengő hegy. Bükkvidéki históriák. Irta *Tarczai György*.

XLI., XLII. és XLIII. kötet.

A műlovas leánya. Reg. három kötetben. Irta *báró Brackel Ferdinándé*. Ford. *dr. Rada I.*

XLIV. kötet.

Az aranyópók és egyéb elbeszélések. Irta *Kiss Menyhért*.

XLV. kötet.

Női szívek. Elbeszélések. Irta *M. Hrabovszky Julia*.

XLVI. kötet.

Az egetverő hegy. Elbeszélések a Tátra vidékéről. Irta *Tarczai György*.

XLVII. kötet.

Geneviève megtérése. Elbeszélés. Irta *C. d. Lamiraudie*.

XLVIII. kötet.

Spanyol képek. Irta *D. Luis Coloma*. Fordította *Jándi B.*

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

Spanyol képek

Írta

D. LUIS COLOMA

Fordította

JÁNDI BERNARDIN

Budapest

a Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28/a.

K Á I N.

I.

Az 1869. év egyik verőfényes májusi napszállatakor a Jerezből Puerto de Santa Mariába vezető töltésúton egy már koros ember ballagcsált, maga előtt hajtva szamarát. Ezen csak egy málhazsák volt és rajta nyereg vagy bármely más ülés nélkül egy javakorbeli asszony ült, a ki keservesen sírdogált, olykor-olykor a fejét fedő katalániai kendő csücskeivel szárítva fel könnyeit. Ugyanez a, csakhogy elfojtott s tán ép azért még szörnyűbb fájdalom volt olvasható a férfi arczán is; lehorgasztott fővel lépdéglét, hóna alatt az ostorral, melylyel a csacsit biztatgatta, időnkint pedig egy-egy, mint az eczet, oly maró könnycsepp gördült le s tűnt el az évektől vagy a szenvedésektől megfehérített szakállában. Aztán, mintha leplezni akarná bánatát, egy-egy jót vágott a számaron, nyersen odaszólva:

— Nee te, Tüske, ne lépkedj oly prosezczziósan!
Ez megijedve, fülét hegyezte s megszaporázta

lépteit, de csakhamar visszaesett lassú menésébe, a füle lekonyult s csak néha-néha rázta meg, feje meg lelógott, mintha ő is résztvenne urai szomorúságában.

Sokáig haladtak szótlantul, míg végre a férfi rámutatott az útszélen egy darab dinnyével és paradicsommal beültetett földre s oly nyomott hangon, melylyel nagy lelki fájdalmat szokás leplezni, szólalt meg, mintha közömbös dolgokról beszélne:

— De jónak igérkezik az idén Pita Juan dinynyése!

Az asszony még a fejét sem vetette föl, sem nem szólt egy szót sem, mintha idegen volna reá nézve minden, a mi nincs vonatkozásban fájdalmával. Ebben a pillanatban egy ember lépett ki a kunyhóból, mely egy magaslatról őrködött a dinnyés földön; karján két kosár paradicsom, s átlépve az utat szegélyző sövényen, utasaink felé tartott. Pita Juan volt maga.

— Adjon Isten, Miguel uram s felesége! — szólt, hozzájuk érve.

— Fogadj Isten, Juan! — felelt Miguel. — Puer-tóba mész?

— Nem, uram; Jerezbe igyekszem, el akarom adni ezt a két kosár paradicsomot, a mely első lesz az idén a piacon.

— Én nem mondhatom ugyanezt. Az én kertem-

beliek nem jutnak ki előbb, míg csak a katonák meg nem eszik.

— De az enyémeek koraiak s gyógyító gyümölcs.

— Gyógyító?

— Hát; hisz ezt fizetik legjobban. Tudnivaló ugyanis, hogy a halál, mint a csigás-kútnak vízmerítő kereke, folyton visszajár.

— S hogy adod?

— Hát ezeket, a melyek még zöldek, huszonegy garasért; ezeket az érettebbeket pedig egy pesetáért s egy fityinggel sem olcsóbban.

— Egy pesetáért ezt a paradicsomot, a mely bizony beillenék eczetnek a malaczok megdöglesztésére? . . . Nekem úgy látszik, Juan, hogy a te tarisznyád szélesebb a temető kapujánál, hogy elférjen benne az is, a mi benne van, azonfelül meg még az is, a mi belejön.

— Ugyan mit gondol Miguel uram? . . . Ezen a paradicsomon kell vennem az idén egy kis csacsit.

— Persze a te szemedben egy csacsi többet nyom a lelkiismeretnél.

— Ez csak jámbor aggságoskodás, Miguel uram. Minekelőtte kertész lettem, fiskális voltam s megtanultam egy kicsit számítani . . .

S Pita Juan cinikus mosolylyal oly jelentős taglejtést tett, a mely valamennyi ismert égitájon azt jelzi, a mit Isten a hetedik parancsolatban tilt.

— Nem igaz, Joaquina néném? — veté oda Juan — olyan szótlan, akárcsak a kapubálvány s oly komolyan ül ott a szamár hátán, mintha csak az oltáron volna.

Joaquina feléje fordította fejét s Juan megláthatta mind azt a nagy szomorúságot, a mely arczán tükröződött, de a melyet mindeddig nem vett észre.

— Teremtette! — kiáltott fel, káromkodást szalasztva ki száján s útra készülődve. — Mi baja? Hiszen olyan, mintha valamennyi paradicsomom e kosárból a szemébe szállt volna!

Joaquina ismét könnyekben tört ki, Miguel pedig szót sem ejtve, hallgatott.

— De hát . . . mi történt, Miguel uram? — kérdi újra Pita Juan. — Mi a baj?

— Mi a baj? — szólalt meg végre zokogva Joaquina. Az, hogy Perico, az én életem, lelkem, szívem gyermeke berukkolt katonának s ma viszik Cádizba!

— Szent Isten, te asszony! . . . S én erről semmit se tudtam! — kiáltott fel Juan elszomorodva.

— Édes fiam! — folytatá Joaquina zokogva. — Nem azért szültem, nem azért neveltem, hogy nyakába vegye az Úristen e nyomorultjainak fáradalmait! . . . Oh micsoda gyöngéd lélek a lelkem, fiam! Ez halála lesz s én nem látom meg többé!

— Ne kísértsd az Istent, asszony; hisz több erő

van a gyerekekben, mint egy manchai öszvérben! — kiáltott fel Miguel nyersen.

S Juan felé fordulva, hozzátette:

— De hát ez az asszony a fejébe vette, hogy valami baj éri drágalátos fiacskáját s ezért előre sírdogál és aggódik.

— Hallgass, Miguel, hallgass! — vágott vissza Joaquina; nagyon jól tudod te, a mit mondok, de hát neked hasztalan a beszéd... Jaj Istenem s mily keserves szenvedést hoznak még ránk az évek! — siránkozik folyton a boldogtalan asszony. — Mi lesz e nyomorult öregekből Perico nélkül, a ki annyira hiányzik majd nekik?

— Ejnye, Joaquina, hisz nem oly fekete az ördög, a minőnek festik! — szólt Pita Juan. Azóta, hogy Ádám apánk vétkezett, a király katonái a legények s elmulik ez is, mintha semmi se volna; aztán meg itt marad Roque, a ki olyan legény, mint a jegénye.

Kesernyés mosoly jelent meg Miguel ajkán, a kinek ránczos arcza erre még fájdalmasabb kifejezést öltött.

— Roque! — dörmögött keserűen — nem fáj annak sohasem a más baja!

— Ez a másik tör szívemben! — kiáltott fel Joaquina egyben bosszúsan és leverten: ellenséges indulatod iránta, daczos szemed s az a komizság, a hogy bánsz ő vele.

— Nem ellenséges indulat az, Joaquina — vágott vissza komolyan Miguel. — Az apai kötelék nem vakítja el az ész világát s látom, hogy ennek a gyerekeknek rossz a szíve-lelke.

— Szegény fiam, te! — búgott fel Joaquina. — Mi lenne belőle édesanyja nélkül, a ki úgy szereti s nem ad elsőbbséget senkinek?!

— Én sem adok elsőbbséget, de tudom, ki mit ér... Elhiszed-e, Juan, hogy ez a semmirevaló Roque annyiba se vette öcsce besorozását, mint az eső suhogását; láttam őt kimenni egy könnyhullajtás nélkül s a helyett, hogy anyjával s velem tartott volna ez áldott jó gyerek elkísérésében, gondtalanul leheveredett ott a kertben, hidegen, mint valami lapu.

— Ugyan, ember! hát őrizetlenül hagyta volna a kertet? — felelt erre Joaquina, a ki, mint minden anya, mindig talált mentséget a fia hibái számára.

— Bezzeg ott tudta hagyni, mikor a faluba volt mehetnékje, hogy ott hunczutságokat kövessen el... Ászondom, Joaquina, rossz vére van annak és sok könnyet csal az még ki szemünkből.

Nem szólt az asszony, mintha érezné Miguel megfigyeléseinek igaz voltát; ez pedig egy színes kendőt vett elő kebeléből, levette széles karimájú kalapját s úgy tett, mintha homlokáról törölné az

izzadságot, valójában pedig azt a kövér könny-cseppet törölte szét, mely szeméből fordult ki.

— Gyi, Tüske, gyi te, mert ránk esteledik! — szólt, indulásra biztatva a csacsit!

Pita Juan azonközben már odébb állott, mert bántotta az a visszás szerep, melyet a közömbös embernek kell játszania olyanok között, kiket nagy bánat súlya nyom. A néppel veleszületett gyöngédség azt súgta neki, hogy abban az irányban, melybe a társalgás zökkent, már csak mint tanú vehet részt: felhasználta tehát a Miguel szavait követő csendet s távozott és letért a Jerez felé vezető gyalogútra, itt akarva pénzzé tenni kosarai tartalmát.

A búa merült házaspár szóltanul ment az úton. Nem lehetett mást hallani, csak Miguel, meg a Tüske kopogó lépteit, Joaquina elfojtott fohász-kodását, az innen is, onnan is istállóba jutni igyekező nyájak kolompjait és messziről Pita Juan hangos kurjantásait, a mint boldog szive nem törődve a boldogtalanokkal, énekszóval távolodott.

Szomorú gondolataikkal foglalkozva, Miguel és Joaquina csendben haladtak el a két «Kereszt»-nek nevezett oszlop mellett, a mely két örként állott a Jerez al Puertóba vezető útnak szélén az első mér-földkö szomszédságában. Innen egy gyalogút ágazik ki s természetes ösztönét követve, errefelé tartott a Tüske; száraz dombra kanyarodik fölfelé s ezen

semmi növényi élet, csak kisült fű takarja, melyből éktelen fekete falféle ágaskodik ki, mintha feltört sírból aránytalan csontváz bordái meredeznének. Ez az a sírbolt, melybe az idő temette Sidueña várkastélyt.

Ezen a helyen volt az a hires erősség, melynek nyolcz toronyból állott fegyveres ótalma. Mélységes gyökeret vert az a vélemény, mely szerint e falak közt siratta Castilia királynéja, Bourbon Blanca, Don Pedro király hűtlenségét s durvaságát s hogy ennek rendeletére, itt mérgezte meg őt Juan Pérez de Rebolledo íjász, miután a királyi fogoly első öre, Iñigo Ortiz de Zúñiga nagy erélylyel s előkelőséggel tagadta meg e gonosz tettet. Ma, hála valamely gondos kéznek, a mely meg tudta őrizni, mint valamely ereklyetartóban, azt, a mit idő s nembánomság hagyott meg e falakból, a melyek annyit láttak s tudnak, a Sidueña várnak nyolcz tornya közül megvan még egy: a Doña Blancáé s ez az összeomlott rom fölött, mint sír fölött a kereszt, áll, akárcsak egy hősnek síremléke csúcsán a korona. Bárha ott van is a magas talapzaton, még sincs rajta egy szál virág se díszül, de még csak egy füzérke repkény sem ölelő védelmül. Zordan, mint valamely sírboltnak négyszögletes előszobája, büszkén, mintha meg akarna felelni annak, hogy egy királynénak szolgált utolsó lakásul, nyúlik ki

szirtkoronája s homlokán a paizs, melyen márki-korona alatt ágaskodik Castilia oroszlánja s domborodik Aragonia három vesszeje.

Ez az eredete a Castillon del Valle de Sidueñas márki-család czimének.

Ezt a szomorú és kopasz dombot négy lombos ültetvény környezi: a Martela, Nogales, Algarrobo és Alcaide.

Így veszik körül kertek a sírt, hogy mintegy leplezzék a halál borzalmasságát.

Az ültetvények utolsójában fehér nyárfák sűrűjéből a «Piedad» kedves nevű patak bugyog. Nevének megfelelő bőkezű szeretettel nyújtja ki egyik karját az ültetvények termékenyítésére, míg a másik a Puerto de Santa Mariába vivő út mentén iramlik tova; majd egy romba dőlt remeteség mellett időz el, hogy hódoljon a kidőlt méltóságnak, hogy megöntözze könnyeivel a romokat, melyek emberi kéznek művei; aztán fáradtan folytatja útját, míg a remeteség elhagyatva, szomorúan áll ott feldúlt falaival, szentegyházán se tető, se kapu, tornyán sincs kereszt; a koronája se harang, mely szóra birná s nem is tiltakozik, mint a gőgös ember, sem nem jajgat, mint a tehetetlen, sem panasza nem fakad, mint a bánkódó, hanem némán omlik össze, mint a célját vesztett oltár a szentély nélkül, mint a test a lélek nélkül s mégis fönségesen, mint egy

király, kinek elveszett a koronája, elmúlt fönsége s jelen balsorsa kettős méltóságában.

II.

Innen-onnan hét esztendeje már, hogy Miguel és Joaquina bérben birták az Alcaide-ültetvényt, a melyhez lakásul mintha rendelve lett volna a Doña Blanca tornya. Miguel két fia, Perico és Roque segítségével művelte az ültetvényt s ezek Jerez de la Frontera élelmi piaczán adogatták el a gyümölcsöt és zöldséget.

Perico, az öregebb fiú, telve volt azzal a jóságos bizalommal, azzal a lelkesedéssel, a mely oly hűséges társa az ifjúkornak — szép ifjúkor, benned a szív tárva-nyitva, nem takargatsz sem félelmet, nem rejtegetsz bizalmatlanságot se — mint a mily kísérője a vidámságnak a nevetés. Szerette szüleit egész a rajongásig, ha ugyan lehetséges rajongás a szent és köteles gyermeki szeretetben, melyet a természet parancsol, a hála szentesít, boldogságát abban lelte, ha örömet szerezhetett nekik és szerencsésnek érezte magát, ha nyugodni, pihenni s elégedetteknek látta őket.

Roque ellenben tele volt azzal az önzéssel, mely az érett korban mint bűn tetszik vissza, az ifjúkorban pedig mint eltévelyedés borzalmat kelt. Az irigység, mely mindenkor romlott szívet s korlátolt-

ságot tételez föl, mert csak fennkölt lelkek ismerik el a versenygést, jellemének bizonyos kesernyés, maró színezetet adott, mint a hogy bizonyos betegek arczát is az epe zöldesre festi meg. Nagyra-vágyott az eszmék azon korlátolt körében, a melyben mozgott; mert a modern forradalmárok azonközben, hogy eszközül használják fel a népet, ráadásul még meg is fosztják attól az áldott megnyugvástól, melyet a vallás s a gazdagok szeretete táplált benne, s a mely szegénységében erőt, fájdalmai közben reményt adott neki. Szegény nép te! Kiöntöd olykor a balzsamot, mely behegesztette sebeidet! Szegény gazdagok ti! nem tudtok varázslattal véget vetni a gyötrelemnek, melynek első dörgései már morognak, s melynek első villámai megkezdték már a pörkölést és rombolást!

Mint minden nagyra-vágyónak, legyen rajta zubony vagy kabát, Roquenak se volt furfangos terveiben más bizalmasa, csak a saját önzése; a bizalmatlanság ugyanis mindig előtte jár nyitott szemmel és füllel, akárcsak a kémek a hadseregben, anyjának, a nagyra-vágyásnak.

Miguel élete csöndesen telt tétlen szegénységében, megosztva szeretetét felesége meg fiai között. Ám a mikor Perico húsz éves lett, ezt az édes egyhangúságot megtörte az a lidércz, a mely annyi édesanyjának rabolja el álmát, az a fekete felhő, a

mely annyi esztendeig egyformán sötétlik gazdag és szegény háza fölött, csakhogy annak pénze eltávolítja, ennek szegénysége pedig megszenvedi: a sorozás!

Pericónak is, a kihez annyi remény fűződött, a gyermeki szeretet e tökéletes mintaképének is sorsot kellett húznia és a sors ráesett.

Hasztalan próbált a szegény fiú vidámságot színlelni szülei vigasztalására. Rosszul tud az vigasztalni, a ki maga is vigasztalásra szorul. A fájdalom, mely e három egymást annyira szerető szívből kitört, egyetlenegy könnyáradatba olvadt, hogy új sebbel gyarapodjék, midőn megtört Roque hideg közömbösségén, a kit sohasem bántott mások szenvedése. Nagy bánata még rajongóbbá s gyöngédebbé tette szegény Pericót. Öcscsének pedig a szegény regruta búcsúzó ölelésére nem volt még csak egy vigasztaló, gyöngéd szava sem, csak a mikor szülei társaságában eltűnni látta, vállát vonogatva nyersen így szólt:

— Vigyen el a manó, Perico!...

A vasuti állomáson ez órában azon jelenetek egyike volt látható, melyek, nem levén orvosságuk, könnyekre fakasztják a részvevő lelket, könnyekre, melyek a szeretetnek végső fegyvere, mikor sem segíteni, sem könnyíteni nem tudván, vigasztalásul sírdogál a síróval.

Minden regrutának ott volt vagy édesapja, vagy édesanyja, leánytestvére vagy jegyese; mindenfelé felhangzott az ottmaradók siralma és a távozők vigasztalása, egyrészt az örök szerelem ígéretése, másrészt a «nem feledlek sohasem . . .» Mintha a szerelembe nem vegyülne az elhidegülés s az emlékezésbe a feledés!

Hallani lehetett mindenekfölött azt a szót, melynek nyomában mindig ott a könny: a szív esője mint a hogy a szél nyomában ott a víz: az ég esője; azt a szót, melyet a szeretők sohasem ejtenek ki vidámságukban, mert mindig az elválasztó bús távollétnek emlékeztetője; azt a szót, mely a fájdalomnak, e sajgó sebnek kiváltsága, a szomorúságé, a fájdalom, megnyugvó és álmodozva élő gyermeké, vagy a szomorúság testvérének, a búskomorságnak kiváltsága, a mely már nem siránkozik, hanem csak sóhajtozik: «Isten veled!»

Hány szegény regruta mondta ki utoljára!

A harmadik osztályú váróterem egy szegletében ülve, szorongatta Perico édesanyja kezét, a ki egyre ontotta könnyeit, melyek mint az aloëfa nedve, cseppekben szivárogtak szivéből s gurultak végig idő előtt megránczósodott arczán. Elöttök állt Miguel s kezében kis bugyrot tartott, mely magában foglalta fia szegényes készletét és közben-közben a fájdalom, erőt vevén az emberen, egy-egy fohászban

tört elő vagy egy-egy könnyben futott lefelé. — Joaquina Pericónak a csodatevő szent Szűz skapuláréját akasztotta nyakába s ez úgy ragyogott sárga darócz-dolmányán, mint vigasz a szenvedésben, remény a fájdalomban, fogadalom a rettegésben, oltalom az elhagyatottságban!...

— Sohse busuljon édesanyám, majd elröpül a három év — szólt Perico, mosolyt erőltetve s a közben a szeme könnyben úszott.

— Három évig nem láthatlak s arra kérsz, hogy ne busuljak? ... S ki lesz addig vigasztalóm, ki segít viselnem e szenvedést, ki mondja meg, hogy a mint menni látlak, úgy látlak majd meg is jönni? ... Csodatevő Szűzanyám, mi lesz az én fiamból? ...

— Majd ő gondját viseli, asszony; ne szomorkodjál, hisz sirással nem segíthetsz — felelé Miguel.

— Ugyis ő benne bizom, benne bizakodom! — nyögte ájtatosan az édesanya. Kérd őt lelkem fiam, hisz csak ő a szegények ótalma s a boldogtalanok menedéke!

Megszólalt végre a vonat indulását jelző csöngetyű, megdobogtatva oly sok szívet s annyiféleképen. Kinyitják a kapukat s az apák és fiak csapata, a fájdalom és könnyhullatás e lavínája, a mely, mint az igazi, estében új meg új hőtöme-

geket ragad magával, a merre csak ment, új meg új könnyeket fakasztott, a pályaudvarra özönlött, megtöltve a levegőt jajgatással s a sziveket részvétellel. A vonat pöfékelve járt be, mint valami fáradt szörnyeteg s megállt, hogy új terhet vegyen föl s aztán folytassa fárasztó útját. Láttá jönni Joaquina s akkora erőt kívánt magának, hogy visszatarthassa. Görcsösen kapaszkodott fia karjába, de már sürgős volt az indulás; már fölpattantak a kocsik ajtai s fölhangzott a végzetes szó: tessék beszállni! Joaquina fia nyakába borult s azt hitte, hogy kiadja lelkét, a mint szívére szorította.

— Édes fiam, én édes fiam, egyetlen fiam! — kiáltozta kétségbeesett hangon, zápormód hullatva könnyeit. Miguel azonközben, a ki sírt, mint valami gyerek, másik felől ölelgette s észrevétlenül harmincz reált csúsztatott zubbonya zsebébe: takarékoságának eredményét; homloka verejtékét, munkája gyümölcsét, élő tanuját annak, mennyi mindent tagadott meg magától. Szentséges édesapai szeretet, mennyire megtéped a lelket őszinte gyöngédségében!

Szól már a csengő, a mely jelzi a vonat indulását, Perico sajgó szívvel rohan beszállni, mielőtt mozgásba jő. Joaquina még egyszer megakarja ölelni, ám a vonat már megindult. Egész hozzá merészkedik, nem gondolva meg, mit tesz s már-

már a fölhágyóra lép, ajkával érinti fia homlokát, de ereje elhagyja s mint a zsák, tehetetlenül esik véres fejjel a pályára.

De hát mit törődik vele, csakhogyn sikerült még egy utolsó csókot adnia kedves fiának? . . .

III.

Egy malomkövön üldögélt Roque s különféle ügyességekre tanított egy borzkutyát, a melynek kártevő kedvében elvagdalta farkát és fülét.

— Amott jön egy királypárti — szólt és föl-emelte a pálczát.

S a kutya ugatott, ide-oda szaladgált, dühösen forgolódva, mintha megveszett volna.

— Amott jön egy köztársasági — szólt a botot leeresztve.

S a kutya ugrándozva ment hozzá, hizelegve nyöszörgött s alázatosan simult a lábához.

A legény arczáról lerítt az embertelen követelődzés, a szerénység ama hiányának eredménye, a mely homlokán, mint valami diadémot, viseli a szemtelenséget, mint a hogy paizsul a bűn maga előtt hordja a förtelmes szemérmertlenséget. Látva őt a falra támaszkodni, lecsúszott övvel, a mely alól előtűnt az inge, hátralökött kalappal s szünet nélkül kinezva szegény kutyáját, néhány mór ősrévalló azon családi vonást lehetett volna rajta észre-

venni, a mely mitsem törődve ama dicsőséges romokkal, melyeken aludni szokott, közvetlen szomszédságukban el tud beszélni a kényelmes élet kellemetességeiről s az emberi pompa semmis voltáról, a mely mint ez a Sidueña várkastély is, végre is romba dől. Méltó hiva annak a kornak, melyben a valóság eltörli a tanulságos példa emlékét; melyben a magasztalt anyag harcra merkelni a tagadásba vett lélekkel; melyben a has végre leveri az észet s a mi még rosszabb: magát a lelkiismeretet!

Joaquina, a ki a kapuküszöbön üldögélt, kukoriczát morzsol, olykor-olykor elmosolyodott, látva azt az otromba figyelmet, a melylyel Roque kutyája ügyeskedéseit követte.

— De igen beleszerettél, te gyerek! — szólt neki végre. — Bizony, ha négy lábra állnál s farkad nőne ki, föl sem is egyenesednél.

— Hát hiszen ilyennek szült: a maga hibája — felelt vissza Roque.

— Igaz, én szültelek, fiam, de a mikor látom, hogy mint valami malacznak, tétlenül mulnak óráid, és semmi érdemeset nem tész...

— Nekem úgy tetszik!... — szakította félbe a vad fiú.

— Abból a kenyérből egyél fiam, a mit magad szeresz — folytatá türelmesen az anya — csak

annyit mondok, hogy a míg te lumpolsz, édesapád mint egy marha dolgozik ott a narancsoskertben.

— Hát ki parancsolja neki, hogy dolgozzék? ... A ki kedvére gyötri magát, hát csak tegye a halála napjáig.

— Szegény ember házában az nap, mikor nem dolgoznak, nem is esznek s itt sok a fogyasztó, de csak ő maga a szerző.

— Hisz ha azt akarja, hogy eltartsák, csak menjen a menedékházba s ott majd eltartják.

— Fogd be, fogd be a szádat; megérdemelnéd, hogy kimessék nyelvedet, a mely így beszél édesapjáról s kutyák elébe vessék! ... Az a gonosz szellemed tanított erre, a mely a klubbokba visz, melyek bizony neked is, nekem is vesztünket okozzák? ...

— Én azt teszem, a mi nekem tetszik, magának pedig semmi köze ahhoz, hogy én mit teszek.

— Van közöm, még pedig nagyon is; ha még az ing sem a tied a mely rajtad van, mennyivel inkább az akarat.

— Eh, hagyjon békét s tegyen békót a nyelvére! — felelt vissza Roque azzal a megvető felsőbbiséggel, mely sajátja annak a szabadjára jutott fiúnak, a ki városból jött falura.

— Eredj, te Káin-lelke te, majd még a pokolban

feneklesz meg!... A rossz gyermek rosszul él s még rosszabbul hal meg.

— Prédikálunk?... Hát csak rajta, páter, egyik fülelen be, a másikon ki — felelé Roque vállát vonogatva.

S édesanyja bosszantására eltávozott, valami forradalmi dalt énekelve.

A szegény anya szótlantul dolgozott tovább, miközben titkos, lomha könnyek gurultak végig arczán, melyeket Roque nyers önzése s gonosz természete csalt ki folyton szeméből. S valamint az emlékezés a szenvedés kimeríthetetlen forrása, mikor eszünkbe juttatja annak szeretetét, a ki már nem, vagy tőlünk távol él: az ő bánata is nőtt, midőn egybevetette Roque s másik fia, az oly szerető és szeretett Perico viselkedését.

— Majd visszajön — szólt magában.

S a reménység, a jövődő jóval biztatója, megédesítette szívében az elmúlt jónak nyomán támadt szomorúságra való emlékezést

Ily szomorú gondolatokba elmerülve, Joaquina nem vette észre azt a hosszú, csontos embert, a ki sietve jött le a dombról s épen vele szemben állt meg.

— Áldás, békesség! — szólt keresetten.

— Teringettét! — pattant föl Joaquina fölugorva. — De megijesztett!

— Oly rút vagyok, hogy meg lehet ijedni tőlem? — kérdezé az újon érkezett.

— Hát iszen, ha igaz, hogy a csuklás ijedséggel gyógyul, maga már pusztán az arczával is megszünteti.

Joaquina nem nagyított. Goya négy ecsetvonással megrajzolta volna ez emberről a falusi ripők típusát, a ki csak azért gyűlöli a magára öltött úri ruhát, mert irigyli, akárcsak a szamár a magára rántott oroszlán-bőrt; a fölfuvalkodott hatalmasság típusát, a ki, mint a sánta koldus, vakok kormányzója a földön; a világosság terjesztőjének típusát, a ki, mint a kátránygyújtót, kicsiben árulja világosságát és valamint amaz füstöl, feketít és nem világít: úgy ez a «szellemi gyújtó» is csak elhomályosítja a szegény népnek értelmét és lelkiismeretét, a mely vakon hallgatja négy garasáért.

Ez a közönséges és szellemtelen arcz, ez a sandító szem, a mely mintha meg akarná valósítani ezt a régi mondást: «nosce te ipsum», közbe-közbe eltűnt, tán hogy bent is körületekintsen; ez a római tóga tisztességére számító bő és zsíros kabát, ez a zöld-piros-fehér színű nyakkendő, mely a köztársaság, de a már nagyon megfakult köztársaság színeivel kérkedett, a remény zöldje ugyanis megfakult a csalódás folytán, a büszkeség biborpirja a bűnbánat folytán, az ártatlan tisztaság fehér színe

az ártatlanság bukása folytán; végre s mindenekelőtt az a rettenetes fütykös, melyre olyan öntudatos arczkifejezéssel támaszkodott, mint valamely békés polgár az ő egyéni jogaira: mindez kétségtelenül elárulta a szövetséges szónokot, a mint nem elősorolja, hanem összefoglalja argumentumait; az anyjától félő Roque czimboráját; azt a Mefisztopheleszt, a ki teletömte veszedelmes gondolatokkal s azt tanácsolta, hogy a haza nevében édesatyjától pénzt csaljon ki, a mely mint valami gyűjtő-medenczébe — melybe van ugyan bejutás, de kijutás nincsen — úgy hullott az ő feneketlen zsebébe.

Nem kell tehát csodálkozni, hogy Joaquina is oly arczkifejezéssel szólalt meg, a mely nagyon hasonlított ahhoz, melyet szent Antal remete öltött az ördög láttára, midőn megkisértette a pusztában:

— Miféle rossz szél hozza ide kigyelmedet ebben az élségtől összezsugorodott nyakkendőben?

— A haza java — válaszolt a szövetséges a szél heveességével.

— Csakhogy itt nincs ám ő kegyelme; a meny nyiben nekünk is csak annyit hagyott, hogy nem elég.

— Señora! — kiáltott föl a szövetséges láthatóan meghökkenve; — elég a csipkedő tréfából s mondja meg, hova ment Roque, mert érte jövök.

— Roque a faluba ment eladni a zöldséget és

estig meg se jön — bizonygatá Joaquina, hazudva egy diplomata vakmerőségével.

— Akkor megvárom, akár holnap reggelig.

— Legalább üljön le, hogy el ne fáradjon — szólt Joaquina türelmetlenül állva föl; s egy vesszővel kezében, megindult összeterelni a sereg szárnyas jószágot, mely ide-oda szertekalandozott, hogy az éjszakára biztos helyre eltegye.

A szövetséges azalatt föl és alá sétált a torony előtt mindenfelé forgatva arcát, minden pillanatban készen figyelni a messzeségbe és aggódva kitekintgetve azon irányban, honnan jönnie kellett Roquenak. Nyugtalan tekintete véletlenül beleütközött egy fehér márványtáblába, mely a torony kapujának ormán ékeskedett, a hol ez volt olvasható: «a családi dicsőség szeretete birta rá az élő del Castillo marquést, hogy megújítsa ezt a történelmi emléket».

— Oh gazdagok hiúsága, de megvetlek!... Nem hagynék követ kövön belőled!... — kiáltott föl a szövetséges, parodizálva azt a gyűlöletet és szertelen hányivetiséget, a melylyel Seneca bosszút lihegő Medeája mondja: Medea él!

Ámde indulatoskodásának gátat vetett Joaquina, a ki azzal a gonoszkodással s mélységes belátással, a mely jellemzi a tréfálkozó andalúziai népet, mondá:

— Az éles tekintet sokat észrevesz! . . .

— Ugyan ne bosszantson megint ostoba tréfáival! — böstörködött a bosszús szövetséges, elérve a mondás célzatát.

— Hej, jól tudom én, miben sántikál a bank; itt van la az írás: «Miért nem eszik a munkás kenyeret? Mert nem kap».

— Oh, mert nem akarja. Hisz előretolva házam reteszét, czimerpajzsom van — válaszolt a hatalmasság. De hát többet érnek mind e czimereknél ezek az előkelő rongyok, melyek betakarnak — tette hozzá, ide-oda forgatva zsíros kabátját.

— S mindenestől, czafrangostól? — kérdezé a gúnyolódó Joaquina, rámutatva a vessző hegyével a papiros-körlapra, melyet mint érdemkeresztet viselt a szövetséges mellén.

Ez a körlap, a mely képletes érem volt, kék papirosból készült: Előlapján ez állott: «September 18», hátulján pedig: «Éljen a fölséges nép!» Vékony madzagon lógott s jelezve a szeretnék-et meg a tehetetlenséget, a zsíros kabáton úgy tűnt föl, mint valamely veterán mellén a dicsőséges kereszt.

— Igen, señora, czafrangostól, mindenestől! — kiáltott föl a heveskedő hatalmasság. Ez az érem emlékjel, a mely mindig rá fog emlékeztetni a forradalom diadalára s a nép hősiességére.

— Eh, jó — vágott vissza hidegen Joaquina. —

Hanem jó lesz mindig esernyőt hordania magával, mert az első zápor, a mely érni fogja ezt az emléket, el is áztatja majd.

— Seбай, ha eláztatja is; hisz itt vagyok én, hogy el ne hagyjam veszni tanulságait.

— Akkor hát menjen prédikálni valamely néptelen majorba, ott meghallgatják.

— Señora, a mikor én szóokolok, azt teszem a néppel, a mit akarok.

— S miért nem csináltat magának zubbonyt s azt, a mi rajta van, miért nem küldi valamely kórházba, hogy beletegyék a fazékba s kifőzzék belőle a zsírt? . . .

A méltatlankodó úr újra felelni akart, de Roque közeledése bennerekesztette a szót. Egyik kezében egy kosár babot hozott s nyomában egy fél-tuczat pulyka járt, a melyek mohón kapkodnak a bab után.

— Roque, édes fiam! — kiabált az úrforma, feléje szaladva. — Itt az ideje, hogy fölkiáltunk: Éljen a köztársaság!

— Hudru, udru, udru! — dörögték a pulykák, megijedve e lármától.

— Komám, még a pulykák is azt kiáltják: éljen! — válaszolá Roque, csodálkozva e társak megnyilatkozásán, melyek nem tekintve tollazatukat, olyanok voltak, mint ő: kétlábúak.

Hüledezve látta Joaquina, hogy az elvtárs és Roque titkolózva beszélgetve távoznak a torony mögé s lopva ment utánuk; előbb egy szalmakazal, utóbb egy tört kereke miatt használatlan szekér mögött rejtőzve. Az úrforma első szavaira Roque fejéhez kapott kezével, mintegy rémültében. Keze kapkodásából kilátszott, hogy olyas valamire igyekezett rávenni a legényt, a mitől ez vonakodott; a szél érthetően vitte Joaquina fülébe e szavakat: «A nép érdeke! A haza! A gazdagok zsarnoksága! Földosztás!»

— Hátha meglőnek? — kérde Roque a bizonyítással szemben.

A szegény anya szive megrázkódott, mintha golyó érte volna már a fia mellét. Roque végre mintha engedett volna az úrforma okainak; ez ugyanis lelkesen rázta mind a két kezét s így szólt:

— Elhozd aztán a te puskádat is, meg az apádét is! . . .

— Jó — felelt Roque s lehorgasztott fővel, komoly ábrázattal, mintha valami fontos tervvel foglalkoznék, fordult az ültetvénybe vezető útra, a hol egy kunyhóban volt elhelyezve az ágya.

Joaquina nem merte visszatartani. Újra bement a toronyba s ösztönszerűen azon hely felé tartott, melyen Miguel tartani szokta puskáját. A puska nem volt ott, kimentében pedig Miguel nem vitte

magával: Roquenál volt tehát. Valami nyugtalan kíváncsiság vonszolta a szegény édesanyát ide-oda, biztos irány nélkül. Leült végre egy ajtóküszöbre s kezébe temetett fejjel, földre szegzett merev tekintettel ült mozdulatlanul. Képzelete rohant a bizonytalanság korbácsütései alatt s maga után hurczolta ezt a szegény anyai szívet, a mely reszketett az őt gyötrő végzetes képzeletek láttára.

Lassan-lassan eltűnt a nap, utána távozott a világosság s aztán egyik a másik után gyulladtak ki az égen a csillagok s a mint nőtt az árnyék, úgy nőtt Joaquina szívében is az aggodalom. Megjött munkájából Miguel is és miután megvacsorázt, lefeküdt komolyan és szótlanul szokása szerint.

Joaquina ezután kiment az ültetvénybe s miután végigment a veteményen, gyorsan, lopva tartott Roque kunyhója felé. Egy gyertya világított benne. Tüske ott szundikált trágyadombján, közel az összevisszahányt zöltség s az üres kosár mellett. Roque egy fúrakáson üldögélt s egy szaruból olajjal kengette két puskának kakasát, melyeknek fényes csöve meg-megcsillant a gyertya fényénél.

IV.

— Mit csinálsz ily későn még ébren, gyerek? — szólalt meg Joaquina, hirtelen belépve a kunyhóba.

Roque egy ugrásra föntermett, földre ejtve a fegyvereket, s harag és megvetés között szólt:

— S mi köze hozzá?

— A szent Szűz szerelmére, szólj, mi ez? — kérdezé aggódva Joaquina s lábával félre rugta a puskákat.

— Anyám! menjen innen, vagy valami ostobaságot teszek.

— Nem megyek, nem megyek! — kiáltott a boldogtalan anya, leroskadva a fűrakásra, melyen előbb fia ült.

Roque szó nélkül megkapta karját s egy hatalmas lökéssel kitaszította.

— Gazember! gazember! — nyögdécselt Joaquina. — Megállj, megyek apáért!...

— Hívja csak ide, elbánok mindkettőjünkkel! — felelt Roque, még egyszer fenyegetőzve öklével.

— Jézusom, Jézusom! — mormogott foga között Joaquina, futva innen, mint valami átkozott helyről.

Miguel már rég aludt s nem hallotta Joaquinát, a ki le se vetkőzött, hanem gépiesen rávetette magát az ágyra. Ám a fájdalom és nyugtalanság elhessegették szeméről az álmat s az éjszaka órái egymás után röptek el nyitott szeme fölött a boldogtalanság lassúságával, mindenik egy-egy ránczot hagyva homlokán, egy-egy sebet szívében, szörnyű rettegést okozva, akárcsak a veszedelem,

a mely előre jelentkezik, meg van jövendőlvé, szemmel láthatóan közeledik s még sem fogható le varázsszal...

Egyszer csak oly erőset vetett magán az ágyban, hogy Miguel ijedten fölébredt; élénken hallotta Roque kutyáját ugatni s aztán néhány lépést, a melyek halkan vesztek el távolodóban.

— Mi bajod, hogy egy perczig se tudsz nyugodni? — kérdi Miguel.

A szegény Joaquina újra visszafeküdt az ágyba s szinte hallani lehetett anyai szívének dobogását, a mely csaknem megszakadt kebelében a fájdalomtól, az aggodalomtól és rettegéstől elvetemült fia sorsa miatt. Miguel nem tudott mindjárt megint elaludni, Joaquina pedig elosont az ágyból s a kapuig lopózott; ám a kulcs nyikorgott a zárban, Miguel ismét megmozdult álma közben s a szerencsétlen az ajtóhoz lapultan állott, élve szenvedén át a halál gyötrelmeit.

Végre kiszökött a mezőre: az éjszaka sötét volt és fekete, mint a gonosz lelkiismeret s gyors futtában fában-fűben megbotolva, rohant Joaquina fia kunyhójához. Egy karón még égett a világosság, de szomorú fénye csak ez üres teret világította meg.

— Roque, Roque! — kiáltozott Joaquina halk s visszafojtott hangon, mindenfelé tekintgetve révedző szemével.

Senki se felelt neki s az éjtszaka csendjében csak egy hulló falevél zörrenése hallatszott, a mely leesett, hogy kimuljon, meg a szellő gyöngé sutto-gása, a mint játékszerű fölkapta.

— Lelkem, Szűzanyám!... hol a fiam? — jajongott vakon szaladva a narancsos felé. — Csodatevő szent Szűz, légy vele, ne hadd el. S újra meg újra meg újra kiáltozza: Roque, Roque!

— Roque, Roque! — válaszolt a narancsfák koronái közt a visszhang oly szomorúan, mintha siratná.

Joaquina az országút felé szaladt s egész a két kereszthez jutott, fiát szólítgatva. Majd újra a konyhához ért, aztán meg a lugashoz, aztán ismét az útra, de mindig ugyanaz a kegyetlen néma csend, ugyanaz a bizonytalanság. A hajnal pirkadásáig tartott ez a rettenetes hajsza, a melyben az aggodás növesztette szárnyait, erejét a fájdalom s a rettegés bátorságát. Midőn végre kimerült, visszament a toronyba s rávetette magát az ágyra Miguel mellé, a ki még nem ébredt föl. Nyugtalan agyában fölbukkant a gondolat, hogy fölkelti s bánatában tőle kér segítséget; de a szegény öreg ember iránti részvét volt-e, vagy talán az édesanya vonakodott-e vádolni fiát: megcsak összeszedte erejét s egymaga szenvedett s várt, hogy a napkeltével Miguel kimenjen a dologra.

Akkor aztán hanyatthomlok neki Jéreznek. Sok asszony és gyerek jött vele szemközt az úton, a kik szepegve iparkodnak onnan felől, derekaljat czipelve az egyik, a másik takarót, néhány pedig a legszükségesebb bútorokat.

Ezekről megtudta a boldogtalan édesanya, hogy már az este óta folyik a harcz a katonaság és a nép között s az éj folyamán félbeszakadt csatározás újra kitört virradatkor; azt is mondták, hogy a malagai ezred megjött Cadizból s az imént állt be a küzdelembe.

— Ott van az én Pericóm! — kiáltott föl a szerencsétlen anya, fejéhez kapva mind a két kezével. — Az én fiaim, lelkem fiaim, szemtől-szembe! — szólt s mint örült rohant Jerez felé, megértvén immár, hogy Roque a torlaszokon van.

A nyíl gyorsaságával repült föl Joaquina a szelid dombra, melyet San Telmo-halmának hívnak s pihenés nélkül indult neki a régi «Kereszt»-nek, a harcz színhelyének.

A mint a Galván-utczán végigment, torlasz állta el útját. Sok földműves volt rajta: egy részük lövészt hordott, más részük sziklákat hengergetett és a gyalogjáró köveit, melyeket ép fölszaggattak, néhányan pedig arcához tartották puskáikat tüzésre készen.

— Mit keres itt, señora? — szólt az egyik, meg-

lökve a szerencsétlen asszonyt, a ki csak ezt hajtogatta szüntelen:

— A fiaimat, a fiaimat!

Joaquina visszafordult s más utcákon át igyekezett följutni a torlaszra. A szomszédok, a kik félig nyitott kapukon és ablakokon át kíváncsian figyelték a küzdelem részleteit, megdöbbenve néztek ez asszonyra, a ki vakmerően, hátracsuszott kendőben s kétségbeesetten siránkozva barangolt az utcákon, nem félve sem a golyóktól, sem a katonaság rohamától, sem a parasztok tüzétől. Nem tudták, hogy édesanya volt!

— Joaquina! — kiáltá hirtelen egy női hang, ép akkor, mikor a Szélmalom-utczába fordult.

A boldogtalan megállt az utca közepén s mindenfelé meghordozta zavart tekintetét, de a mikor senkit se látott, folytatta fárasztó útját. Ám egy asszony, a ki a szomszéd házból szökött ki, megragadta ruháját, fölkiáltván:

— Az Isten szent szerelmére! hol jársz itten, a hol meglőhetnek?...

— A fiaim! — hebegte Joaquina.

S nem birva ejteni más szót, kitárta két karját azon hely felé, a hol tompán s ijesztően zajongott a csatározás.

— Arra valók, arra valók a fiúk! — kiáltozott az asszony a falusi nép nyerseségével. Bár szü-

letésükkor fulladtak volna meg, vagy szülve őket, halt volna meg anyjok!

Több asszony szaladt ki ugyanabból a házból s körbe fogták Joaquinát, a ki, egy kőrakásra rogyva, vigasztalhatatlanul zokogott.

— Jöjjön ide, señora — mondogatták — s ne kísértse az Istent az utczákon.

— Nincs nyugtom, míg csak rájok nem találok! — nyögte Joaquina. — A golyó, mely őket éri, előbb engem találjon!...

S valamint a heves fájdalom legázol minden okoskodást, csakhogy nyomában legyen a szenvedésnek, a mely éleszti, ő is erőszakkal ragadta ki magát a kezek közül, melyek visszatartották. Volt az asszonyok közül az egyiknek a Cerro-Fuerten kicsiny gyümölcsáros boltja, melyet már előtte való este ott hagyott a csatározás kitörésekor. Ennek a kulcsát Joaquinának adta át azzal a tanácscsal, hogy a szerteröpködő golyók ellen védekezésül oda állva, meglátja, ráakad-e fiaira. A szegény asszony arrafelé indult, a szomszéd-asszonyok pedig látván, hogy elmegy, sírva fakadtak ama ragadós levertség hatása alatt, mely úrrá lesz az anyák szívéen egy édesanya boldogtalanságának láttára.

Ez a nyomoruságos boltocska csak húsz lépésnyi távolságban volt az egyik torlasztól, a mely a Villa-

panés-ház festői romjaira támaszkodva, elzárta a Cerro-Fuerte-utczát; túlhan volt a katonaság, innen a parasztok.

A boltocskának tárva-nyitva volt az ajtaja, szégyenes bútorzata fölforgatva, darabokra vágva árúasztala s az a néhány szentkép, mely a falon függött, összezúzva; sértetlenül csak a boldogságos Szűznek egy képe maradt, mely a falba volt beleerősítve. Joaquina erre vetette szomorú tekintetét fájdalmában, a mely könnyei, siralma, jajsza elapadtával a szívében szorult össze, ott vergődött, tépelődött s csak a keresztény megnyugvás karjaiban enyhült; de mint lávaforrás kész kitörni, elpusztítva, rombolva mindent, bármi áll útjában, mihelyt az istentelen kétségbeesés rongálja meg gátját.

Joaquina az első lövések zajára kissé kinyitotta az ajtót s kitekintve a nyíláson, távolról hallotta az összeütközés lármáját, a mely örülten tombolt s álomszerű árnyékképen látta elsuhanni a küzdőket fekete, vastag füstgomolyba takarva, a mely mihelyt sűrűbb lett, mint függöny hullott le e rettenetes szinpad előtt. A katonaság végre elfoglalta a torlaszt s néhány paraszt nyugodtan állva várta, küzdve ember ember ellen, míg mások, a gyávábbak, kereket oldottak, ott hagyva fegyverüket, lázadásuk bűnjelét.

Mikor a remegő Joaquina hallotta, hogy lassan-lassan közeledik ez a szörnyű ordítózás, visszavolta az ajtózárt s erőtlenül esett össze a földön. Aztán tőle két lépésnyire csattogott a puskaropogás, hangzott a küzdők káromkodása, a sebesültek jajja, sőt még a testek földrerogyása. Két golyó, egyik a másik után járta át a rozoga ajtót s belefuródott a falba.

— Roque! — kiáltotta hirtelen egy hang halálos rettegéssel.

Joaquina egyetlen ugrással föntermett sápadtan, mereven, akár egy holttest ugrott volna ki a korporsóból.

— Roque, ne lőjj, Roque! — kiáltozott ugyanaz a hang még nagyobb rettegéssel.

Ugyanabban a pillanatban egy puskalövés dördült el, meg egy jaj! s egy testnek földrezuhanása volt hallható és a kardnak az a szisszenése, a mint sebet szúr.

Joaquina az ajtóhoz vánszorgott s félig kinyitotta.

Mennybéli teremtmőm!... Perico, ez az oly nagyon kedves, annyira siratott fiú feküdt ott a földön életetlenül, mellében egy karddal, szívében egy golyóval. Előtte állott Roque. Balkezében még füstölgött a puska, jobbjáról pedig csepegett bátyja meleg vére... Édesanyja láttára egy lépést hátra hőkölt

s görcsösen összehuzódó keze piros foltot hagyott homlokán.

— Káin! Káin!... Homlokodon hordod a bélyeget! — kiáltotta oda neki Joaquina az átkot szóró édesanya erejével s annak szörnyű fájdalmával, a ki halva látja egyik fiát s testvérgyilkosnak a másikat.

J O U R.

I.

Csupán csak a tenger mormolása meg a herczeg hortyogása háborgatta a herczegi villa kék szalonjában a bűbajos nyári estnek csendjét. Hányta-vertette magát homokágyában a tenger, nagyokat köpve néha habjából a magas bronz-rácsozatra, mely a czukros nyárilakot köröskörül bezárta, mint valamely virágtartó szálai a csokrot; mozdulatlanul hortyogott puha karosszékeben a herczeg, egy kecses bronzlábú porcellánasztalka mellett, a melyen a délután érkezett levelek s ujságok heverték. A tenger mormolása elmúlt vihar haragjáról beszélt; a herczeg hortyogása az egészséges emésztésnek nyugalmaról; s a háborgó természetnek meg a nyugvó emberségnek ez a kétféle nyilvánulása eljutott a herczegasszony fülébe, mindazonáltal figyelmét el nem tudta terelni a munkától, mely kezében volt.

A könyökig érő áttört selyemkezyüből kikandi-

káltak szép nyulánk ujjai, szünet nélkül ide-oda-hajtogatva négy aczél-kötőtűt, melyek közt, mint szövőszéken & finom piros fonalból, lassan-lassan valami kicsinyke készség tűnt elő, melyet minduntalan meg-meghúzott, fürkészve vizsgált, azzal a sajátságos mosolygással, mely az asszony arczára rávési az öreganya jellemzetes vonásait. Vala pedig ez a kicsi készség, melyen oly nagy szeretettel dolgoztatott a herczegasszony, igazában az első pár apró harisnya, melybe bújni fog majd legifjabb unokájának lába.

Szemtül-szembe ült a herczeggel a kertbe kivezető nagy ajtó mellett, a mely ép tárva-nyitva állott, hogy szabadon bejárhasson a tenger felől lengedező friss szellő, mely tele volt a kert virágainak balzsamos illatával. A herczeg nyolcz órakor étkezett, a mint szokása volt a nyári hónapokban, melyeket az északi partokon töltött bájos nyárilakában; a jó úr kissé tovább ment az étkezésben, mint hatvannyolcz évének s gutaütésre alkalmas testalkatának megfelelt. A herczegnő időnként nyugtalan idegességgel tekintett reá, míg végre az előbbieknél három fokkal magasabb hortyogására fölkiáltott, lábával toppantva a beeresztett keményfapadlón.

— Juanito! Juanito!... Még nincs tíz óra sem s aztán nem tudsz aludni...

Juanito megmozdult a karosszékbén, fáradtan veté föl szemét s a jóllakottság érzésének azon mosolygós kifejezésével, a mely az elhízott öregeknek ki szokott ülni arczára, midőn szunyókálva bóbiskolnak, nyugodtan aludt tovább.

— Úgy van az! — tette hozzá fokozódó idegességgel a herczegasszony. — Először csak néhány tojás; utána egy kis csibeszárny, nő meg aztán egy kis melle, kisvártatva borjúszelet, végre pedig egy kis . . . szélütés!

S most már erősebb hangon s lábával ismét toppantva rászólt:

— Juanito! . . . Sokaknak megásta már sírját büntetésül az ínyeskedés!

A herczeg most is, mint először, mosolygott, aztán újra hortyogott a visszahatás minden jele nélkül; a herczegasszony pedig tovább foglalatoskodott, vállát vonogatva, az aczél-kötőtűket ideoda hajtogatva, nyujtogatva a csöpp harisnyát s már is osztakozott az ártatlan örömben, a mely kicsi unokáját éri, midőn apró lábacskaíra ráhúzzák majd a piros harisnyát, a mely mindezideig a kardinálisok és fogolymadarak kizárólagos kiváltsága.

Az öregmama elmefuttatását hirtelenében megszakította az az apró kavics, mely a kert felől gyöngéden bedobva, lábához gurult a padlón.

A herczegasszony élénken fölkapta fejét s tekintete odatapadt a tárt ajtó nyílására; de csak a vak esti sötétséget láthatta, melyet ajtóköz-szélességben átló irányában szelt kétfelé a szalonból kisugárzó lámpafény. Azután fölnézett a mennyezetre, nem valami vakolatrészecke vált-e le róla, és a mikor semmit se talált, csendben tovább kötögetett.

Néhány pillanat múlva ismét egy apró kavics, de több ügyességgel hajítva, esett először az ujjára s azután eltűnt szoknyája ránczai között. A herczegasszony újra meglepődötten kapta föl fejét, s most már látta abban a fénysávban, hogy odakünn, s ép azért a herczegtől nem látva, a baszk nők módján öltözve, egy asszony alakja jön előre. A hölgy nyomban fölugrott a kretonnal bevont kecses kis divánról, melyen ült s ijedtében fölkiáltott:

— Jézusom!

A kiáltásra meghökkent az asszony s egy ujját ajkához emelve, nagy aggodalom mozdulatával tünt el az árnyékban s jelekkel adta tudtára a herczegasszonynak, hogy várja a kertben. Aközben, hogy szemét dörzsölte, szokott nyugalommal, nagyokat ásítva, megszólalt a herczeg:

— Mi az? . . . Mi történt?

— Az, hogy . . . hogy . . . hogy ez az átkozott tű belebökött az ujjamba! — felelt a herczegasszony s tettetett haraggal dobta el unokája kis harisnyáját.

Látván pedig, hogy a herczeg fölegyenesedik s gépiesen a kert felé tekint, alakoskodva az ajtó elé állott.

— Oh Istenem! — szólt, ujját szopogatva — egész a csontig ment! . . .

A herczeg kinyújtotta lábát, keresztbe rakta poczkos hasán kezét s ismét lehúnyva szemét, nyugodtan válaszolt:

— Talán jó volna a plébánosnak üzenni, hogy hozza el az utolsó kenetet.

— Igen . . . neked persze nem fáj! . . .

— Hogyne fájna, Clarita? . . . Azt mondom neked én is, a mit madame de Sevigné mondott egyik barátnőjének: «Megszúrtam magamat a te ujjadon . . .»

A herczegasszony gúnyos köszönet mozdulatával vágott vissza:

— Majd teszek rá tüstént angol flastromot, nem gyűlik meg a te sebed.

— Nagyon jó lesz, édesem! . . . Megcsípett egy balha, bekötözöm hát . . . Hozass seborvost, hogy megoperáljon.

S ezt mondva, hármat ásított a herczeg, ismét a kertre szögezve álmos szemét. A herczegasszony, a ki már távozott az ajtótól, újra elébe állott, vígan felelve s egyre szopogatva ujját:

— De hiszen, a mi a kényességet illeti, senki se

lép nyomodba... Egy kis mustárflastrom miatt, melyet minap raktak reád, jajgatásod elhallatszott egész a szomszéd faluba.

— Az igaz!... Andaluziai lehetnél, ha nem volnál baszk!

— Világos!

— De bizony homályos!... A mustár *civilseb*, a mely miatt szabad jajgatnia egy veteránnak... Nem úgy tettem a harctéren kapott sebek miatt.

A herceg VII. Ferdinánd testőrségében szolgált s bizonyos harcias gyönyörűséggel emlékezett vissza arra, hogy puskaport szagolt ama tűzijátékoknál, melyek akkoriban a királyi ünnepségek alkalmával égtek.

— Persze! — vágott vissza gúnynyal a hercegasszony s alakoskodva nézett a kert felé. — Bizonyosan a miatt, melyet az a rakéta ütött, a mely meggyújtotta egyenruhát a királyné hódolati ünnepségén... Nem emlékszem, hogy más sebet kaptál volna.

— Az egyenruhát?... bőromet is megpörkölte, kedvesem... és az infáns, D. Francisco, a ki mellettem állt, kevés híja, hogy el nem vesztette a szemét.

— Hallod, Juanito — felelt a hercegasszony, véget akarva vetni a beszélgetésnek, miután meggyőződött, hogy innen teljességgel nem vehetni

észre az asszonyt — ha király lettél volna, mellékneved nem lett volna *Juan*, a *harczias*, hanem *Juan*, a *békeszerető*.

S egyszerűen megfordulva, kiment a szobából és eltűnődött a titkon: mit takarhat az asszony megjelenése, a kire, bár az árnyék elrejtette, mégis rá vélt ismerni.

— Nincs kétségem — mormogta magában; — ez Pachica, az azcoetai majorosasszony.

Azután, ötven éve daczára, egészen fürgén végigment néhány nyitott folyosón és egy félreeső ajtón ki a kertbe Pachica keresésére. Nem tartott sokáig, míg ráakadt; egy árnyék vált ki nesztelenül az egyik orgonabokorból és hirtelen megkapva a herczegasszony karját, halk, remegő hangon megszólalt:

— Meghal, señora . . . meghal!

— Kicsoda? — kiáltott föl ijedtében a herczegasszony.

A szegény asszony fogát csikorgatta, közbe elnyomott jajkiáltás tört ki belőle, vegyesen: majd némi zokogással, majd meg sok fohászkodással; egész a kert szélére vonszolta a nagyasszonyt, a ki aggodalommal telve s szorongva kérlelte:

— De hát mi baj, Pachica? . . . Beszélj, leányom! . . .

Azonközben fölocsudott a herczeg is s hireket

keresett az aznapi ujságokban a polgári háborúról, mely ép azidétt pusztította ama szép s gazdag tartományokat. A dolog komolylyá kezdett lenni. Néhány szervezetlen szegény parasztcsoport, a mely «Istenért, hazáért és királyért» jelszóra Guipúzcoában kitűzte VII. Károly zászlaját, lassan-lassan harcedzett zászlóaljakká fejlődött ki, melyek megállították, sőt még vissza is szorították a köztársaság katonaságát. Ez a jelenség pedig, melyet a herceg saját szemével szemlélt a baszk tartományokban, ama hírlapok tanúsága szerint valóra kezdett válni Cataloniában, Navarrában, Aragonban, Castiliában is, sőt még Andaluziában is.

Ezek a hírek teljesen elriasztották az álmodó herceget s kihozván őt sodrából, fölhaborodásában meg türelmetlenségében orrát dörzsölte s halálán dörögött:

— Ebadta . . . teremtetten!

Még megesik, hogy a karlisták megdöntik a fölerőszakolt köztársaság kormányát: s ez diadalérzettel töltötte el; az is lehet, hogy meggátolják XII. Alfonsónak jól elkészített visszahelyezését: ez meg tagadó kézmozdulatot csalt ki belőle; de lehet, sőt valószínű, hogy ezek a szaporodó zászlóaljak áttörnek a köztársaság vonalán, melyet ő palotája ablakából a Talayamendi-hegy csúcsain tisztán látott; hogy eljönnek egész e címerszobáig,

hadisarczot vetnek reá, megkínózzák, megzavarják étkezés utáni pihenőjét ... s e veszedelem előtt látnia kell, hogy vége ínyeskedő, kellemes élvezeteinek: erre biz a nyugalmat szerető nagyúr ismét az orrát dörzsölgette s szokatlan erélylyel kiálta föl:

— Fbadta ... kutya! ... teremtetten!

Ebben a pillanatban lépett be a herczegasszony, sápadtan, hősies erőfeszítéssel takargatva azt az ideges reszketést, mely tetőtől-talpig rázta és jobb keze mutatóujján, melyen az állítólagos szúrás volt, igazi női előrelátásból levágott keztyűujjat viselt. Egy kis divánra roskadt, mely párja volt annak, melyen előbb dolgoztatott s fejét egy vánkosra hajtva, megszólalt, visszhangot akarva kelteni méltóságos férje urában:

— Majd hogy el nem esem az álmodástól!

Ámde a herczeg úr, a ki mindeddig aludt, mint a mormota, úgy látszik, nem volt hajlandó, hogy meg hagyja magát mételyezni az álmotól, melyet felesége bele akart önteni, hanem le sem téve a hirlapot, mondotta:

— Jele, hogy a seb nem súlyos.

— Egyelőre nem hagyom magam megcsónkítani — szólt a herczegasszony, ide-oda lengetve a bepólyált ujját, közben pedig aggódva figyelte félszemmel a herczeget, a kinek eszéágában se volt

ott hagyni a csatateret, annyira el volt merülve az olvasásba.

Erre aztán hosszas csend állott be, mely alatt a herczeg nem fordította el szemét az ujságról, sem a herczegasszony az övét egy gyönyörű óráról, melynek egyhangú tik-takja hallhatóan méregette az időt, a mely oly rohanva röpül az örvendezőnek, oly lomhán mászik a szenvedőnek; oly rettenetes annak, a ki arra gondol, hogy ily egyenletes tempóban közeledik a halál. Két izben nyitotta ki száját, mintha mondani akarna valamit s két izb csukta le megint a bölcs ember ama határozatlanságával, melynél fogva sohasem szól elhamarkod s anélkül, hogy meg ne fontolta, ne mérlegelte volna, amit mondani akar. Végre kissé fölegyenesedett a divánon s a természetesség teljes mímelésével szólt:

— Mondd csak, Juanito! ... Nem az azcoetai Pachica fia volt az az inas, a ki elment Dieguítóval? ...

A herczeg letette az ujságot s összegyömöszölte az asztalon, aztán akkora kelletlenséggel, a mennyi elhízott természetétől kitelt, felelt:

— Ne beszélj nekem karlistákról, Clarita... nevüket sem akarom hallani! ... Nevetséges, hogy én egész erőmmel fáradozom Alfonso visszahelyezése érdekében s ugyanakkor keresztania s reitegőie

vagyok e baszk-sipkás úrnak csak azért, mert a főmagasságú herczegasszony nem emésztette még meg azokat a karlista törekvéseket, melyekről nem szokott le még ötven éves korában sem.

— No de ember . . . hisz nem kérek tőled semmit . . .

— De tegyük föl! . . . Unokaöcséd, Dieguito s hitvány szolgálja két jómadár! . . . Elmegy a karlistákhoz harminczkét éves korában s tüzérezredes lesz! . . .

— Miért ne, vagy várnia kellett volna, míg hatvan éves lesz . . .

— Ha nyolczvan éves korában tette volna is, akkor is ostobaság lett volna! . . . Az a nap, melyen fejére tette a baszk-sipkát, előttem halála napja volt. Biarritzban meg is mondtam ezt neki és ostoba feleségének: Dieguito, rám nézve meg vagy halva! A Quiñones-örökségnek részét egészen neked hagyom végrendeletemben . . . Mert gavallérember, az igaz, mint senki más! Itt van húszezer réal azon esetre, ha megszorulsz, Bordeauxban pedig nevemre szóló nyílt hitellevél . . . Ha szükséged lesz valamire, írj; de el ne feledd, hogy nagybátyádra nézve nem létezel! . . .

A herczeg oly tekintetet vetett a feleségére, mint az elégtételt kapott Agamemnon s a méltatlankodó együgyűség pattogásával folytatta:

— És a mikor azt hittem, hogy unokaöcsém-
uram megszágyenülten borul a lábam elé, hát a
kedves... karlista úr a szemem közé nevet s átöleli
nyakamat s agyonczirógat... Hagyjuk ezt; vala-
hányszor ráemlékszem, fölforr a vérem... Mert
a mi leginkább forralja dühömet, az, hogy a míg
ő nevetett, én addig sírtam!...

A herczegasszony nem tehetett mást, mint neve-
tett férjeura szigorúságának megnyilatkozása mód-
ján s kétségkívül puhatolózás céljából, annak a
kedvéért, a mit ki akart kémlelni, megszólalt és egy
bársonytáblába kötött, ezüstkapcsos könyvet vett elő.

— Jól van: ne beszéljünk többet a karlisták-
ról... hanem hagyj békében elolvasnom fejezete-
met Kempis Tamásból.

A herczeg rászögezte tekintetét a feleségére,
akárcsak Jupiter, mikor megreszketteté az Olim-
pust és lelökte az isteneket s komolyan mondá:

— Ha van benne olyan fejezet, mely arról szól,
hogy a politikai tekintetek előbbre valók, mint a
hóbortos unokaöccsök iránti szeretet, az ép ka-
póra fog jönni.

— Ma este — válaszolt nyugodtan a herczeg-
asszony, kinyitva a könyvet — ezt fogom olvasni:
«Az elhízott és okos öregemberek keveset egyenek
vacsorára s korán feküdjenek le...» Kivánod, hogy
hangosan olvassam?...

II.

A plébániatemplom toronyórája elütötte a tizenkettőt, hírül adva szegénynek-gazdagnak, hogy egy nappal rövidült életük s ép ezért huszonnégy órával közelebb jutottak az örökkévaló naphoz s ennek nincs tegnapja, melyet meg kell siratni, sem holnapja, melytől rettegni kell.

A herczegasszony, megszabadulván végre a herczeg bosszantásaitól, most lépett be hálósobájába s nyomban elbocsátotta szobaleányát, mert nem kívánta szolgálatát. A mint magára maradt, közömbös arczára nyomban kiült a levertség s az aggodalom, melyeket mindedig elnyomott. Sietve nyitott föl egy mahagonifából készült ruhaszekrényt, melynek ajtaját nagyszerű tükör képezte; kivett belőle több igen finom vászoninget s néhány más tépésnek és kötésnek alkalmas vászonruhát; csomagba kötötte s egy-két arnika- és balzsamüvegcsét tett bele, meg egy kis műsertokot; mindezt pedig egy nagy selyemkendőbe takarta. Erre bő, sötétszínű, vízálló esőköponyegbe burkolta magát is, fejére pedig s részben arczára is, finom fekete csipkekendőt vetett. Aztán kezébe vette a csomagot, óvatosan távozott a szobából, minekutána eloltotta a gyertyát s bezárta az ajtót.

Csend meg sötétség volt már úr az egész ház-

ban. A herczegasszony lábujjhegyen lopva ment végig a hosszú folyosókon, előrehajló testtel, kezét, melyet szabadon hagyott a csomag, kinyújtotta s minduntalan meg-megállt, figyelve: nem fenyegeti-e valamely távoli nesz a fölfedeztetés veszedelmével? Szorongó félelmében tágra nyílt szeme sok furcsa fénypontot látott, mely a sötétben itt is, ott is fölbukkanik; sok határozatlan neszt hallott, melyek kísérik inkább, mintsem zavarják a csendet; s előtte azok a szeszélyes káprázatok tánczoltak, melyek a félelem izgató hatása alatt rajzani szoktak a képzeletben.

Végre lejutott a csupán fogadószobául szolgáló földszintre s mivel nem félt már annyira a meglepetéstől, bátrabban indult neki. A sötétben egy gazdagon faragott antik ajtóívet keresett a lépcsőház egyik sarkában s végigfutva rajta kezével, egy kis díszajtót érintett meg s halkán kinyitotta. Itt volt a kis házikápolna: az oltáron a kesergő Szűzanya szobra állott, előtte piros tulipán-alakú porcellánmécs lobogott; a szobor szép kezében drága csipkefátyol: a herczegasszony egykori menyasszonyi fátyla, meg egy durva, sűrűn felfűzött olvasó, a családnak kegyelettel őrzött ereklyéje, mert egy híres ősének volt a tulajdona, kit «szent herczegasszony»-nak hívtak, mert a szentség hírében halt meg a sarutlan karmelita-apáczák között. A her-

czegasszony leborult, vagyis inkább odatérdelt a bársonypárnás ébenfa-térdeplőre s görcsösen összekulcsolt két kezébe rejtve arczát, kis ideig imádkozott. Majd négy hatalmas gyertyát gyújtott meg az oltáron álló tömör ezüsttartókon s miután egy aggódást és reményt kifejező tekintetet vetett a Szűzanyára, kivette kezéből a drága olvasót, nyakába akasztotta s köpönyege ránczaiba bujtatta. Aztán kiment a kápolnából, égve hagyván a meggyújtott gyertyákat, az Isten szent Anyjához való könyörgéseinek élő jeleképen.

Már nem remegett; biztos léptekkel ment ki a kertbe, s egy rejtett kis kapuhoz ért, mely a rácskerítésből nyílt, ahol összekuporodva várt reá Pachica. A két asszony a hegy felé tartott, a község külső széleinek kerülve. Pachica baszk nyelven egy hosszú történetet kezdett mesélni, melyet minduntalan heves taglejtésekkel s rekedt fölkiáltásokkal szakított félbe. A heczenő figyelmesen hallgatta, folyton lehajló fővel haladva; közbe-közbe kurta kérdéseket tett ugyanabban a tájszólásban, melyet gyermekkorában tanult meg, az előkelő baszk családok szokását követve. Ezek dicséretes büszkeséget helyeznek abba, hogy gyermekeik sajátítsák el ezt a szokatlan nyelvjárást, mely még megoldatlan rejtvénye a tudósoknak, igen erős sáncza e föld egyszerű erkölceinek, legnagyobb dicsérete a baszk

előkelőségnek, hogy nem ejtett foltot nyelvén, nem adván tisztátlan jelentést egyetlen egy szónak sem a természetesség e lapján.

Az éjtszaka hűvös volt és derült. Jobbfelől a tenger terült el s villogása olykor föl-fölcsillant a sötétben, mintha óriás szentjános-bogarak lebegnének a hullámok hátán. Balfelől a Santa Barbara-hegy ágaskodott, hirtelen szétvágva a sötétkék eget, melyen a csillagok ragyogtak azzal a sugárzó fönséggel, mely önkénytelenül kicsalja az ajkra a királyi próféta versét: «Az eget hirdetik kezednek alkotását».

A két asszony egyenest átment az országúton és a hegy oldalán fölfelé kezdett kapaszkodni egy keskeny gyalogúton, a mely almafaerdőn át vezetett. A hercegnő Pachicára támaszkodott s a döcögős útnak daczára könnyűden, a fáradság minden jele nélkül, lépkedett. Midőn a hegynek a szárazföld felé tekintő oldalára fordultak be, Pachica hirtelen megállt s a Talayamendi-hegy magaslatai felé mutatva, rekedt, a boszútól még rekedtebbé vált hangon így szólt:

— Señora ... A feketék! *

A hercegnő ösztönszerűen támaszkodott meg

* A provinciákban így hívták a liberális csapatokat az utolsó háborúban.

Pachicában s rettegve tekintett a mutatott irányba s aggódva szólott:

— Menjünk!... Menjünk gyorsan!

A csillagos ég azurkékjétől tisztán meg lehetett különböztetni a Talayamendi sötét körvonalait; és az alsó lejtőn, vagy talán az egyik csúcstól a másízig elnyúló zöld halmokon, melyeknek festői hullámzatossága hasonlított a zöld tenger hullámvérésehez, itt-ott máglyákat lehetett látni, melyek erre is, arra is kivilágítottak a gesztenye- s tölgyerdőkből, mint valami mesebeli, buvóhelyeiken leselkedő állatoknak szemei. Lobogó tüzei voltak a köztársaság azon hadoszlopának, melyet néhány nap előtt a Talayamendi-magaslatokig vetettek vissza a karlisták.

A hercegasszony meggyorsította lépteit, rettegve nézegetve mindenfelé, mintha attól félne, hogy mindenik fa mögül előléphet egy köztársasági elő-örs. Pachica halk sóhajok közben ment nyomában s föl-fölemelte ökölbe szorított kezét, mintha ama lángok láttára szívében életre kelt volna a legmélysegsőbb gyűlölet.

Egy negyedóra múlva az utat hatalmas szikla zárta el, mely valamelyest fehérlett a kör-körös erdő sötétségében. Itt volt az azcoetai major. Pachica segített a hercegnőnek a falba vágott tíz kőlépcsőn való lemenésben s aztán egy faajtó előtt álltak meg,

melynek hasadékain át néhány fénysugár tört át. A majorosné gyöngén megkopogtatta az ajtót, a világosság pedig abban a pillanatban kialudt; majd egy kis ajtó nyilt ki s egy női hang szólalt meg halkan:

— Maga az, édesanyám?

— Igen, én vagyok... nyiss ki — felelt Pachica.

Erre hallották, hogy valaki óvatosan fordítja vissza a zárt, emeli ki a keresztfát; az ajtó nesz nélkül fordult meg sarkain, sötét nyílást tárva föl, melyből valami különös istállószag csapott ki s kérődző barmok egyenletes ropogása hallatszott. A két nő sötétben tapogatózva lépett be a majorba s mögöttük, mint varázsra zárult be ismét az ajtó, mélységes sötétségbe burkolva be őket. Ezek az óvóintézkedések, melyeket a majorosné az egész vidéket előzőlnő köztársasági kémeektől való féltésben tett meg, rettegéssel töltötték el a szegény herczegasszonyt; görcsösen fogódzott bele Pachicába mind a két kezével s el nem bocsátotta mindaddig, míg csak kezében hirtelen föl nem villant egy gyújtó lángja, megvilágítva egy mintegy harminczéves másik asszonyt, a ki meggyújtás végett vas-mécset tartott elébe, melyet a kapunyitás előtt oltott el. Gazdasági eszközök lógicsáltak szerteszét; az egyik sarokban négy tehén kérődzött deszkafallal elkülönített trágyaágyán; a háttérben rozoga

falétra látszott a falnak támasztva s alatta egy páfrány-halomból, mint stiglicz-fiókákat a fészekből, a herczegasszony négy aranyzőke kis fejet látott kikan-dikálni s ragyogó szemecskéik azzal a várakozással vegyes csodálkozással szegeződtek rá, melyet a gyermekekben minden váratlan s titokzatos dolog szokott kelteni.

Az árvák! — szólt a herczegasszony, megállva előttük és sírva fakadt.

— Az árvák! — ismétlé Pachica oly hangon, mint a nőstényoroszlán.

Ez árvák gyermekei voltak Chominnak, Pachica legöregebb fiának; anyjuk pedig az az asszony volt, a ki kaput nyitott előttük.

Ez világított napának s a herczegasszonynak, a kik fölfelé igyekeztek a rozoga létrán, melynek fokai hajladozva recsegték lábuk alatt. Erre csak padlásablakon át megvilágított magtárféle helyiségbe jutottak, melynek nagyobb része szénával és páfránynyal volt tele. Pachica idegesen kezdte szét-szórni a csomórakást, mely a legrejtettebb zugban egész a tetőfáig ért és egy kis ajtó tűnt föl mögötte.

A herczegasszony hozzálépett, remegve, mint a kocsonya... De most már nem félelmében reszketett: a résztvevő szív reszket így, midőn előre megérzi a balsorsot; a szerető szív reszket így, midőn könyet törül le az arczról.

Pachica végre kinyitotta az ajtót s a szem előtt különös és egyben rettenetes kép tárult föl. Egy takaróval leterített szalmaágyon mozdulatlanul feküdt egy férfi, kinek arczvonásai szakasztott oly szabályosak és fehérek voltak, mint a belvederei Apollóé. Véres katonazubbony, ezredesi vállrojtokkal s «Carlos VII.» fölirattal gombjain s a galléron, takarta be, mintegy védve a lábát. Mellette térdelt, egyik kezével az ágyra támaszkodva és szemét mérhetetlen aggodalommal az ajtóra szegezve, egy szinte gyermekasszony; szép volt s jóllehet összevissza volt rajta a ruha, mégis izléses és oly utánnozhatatlanul előkelő, hogy egész alakján rajta volt az egyéni kiválóság bélyege.

A herczegasszony az ajtóküszöbhez ért s nem tudott egy szót sem szólani, hanem befelé kitérte két karját... Az ifjú nő fölsikoltott, mint a hajótörött, hogy deszkába fogódzhatik s beléjük rohant, kiáltozva:

— Néném!... Klára néném!... Lelkem nagy-néném!

III.

A grófnő bizalmas körében valami titokzatos suttogás járt körül az este. A hír a kártyaasztaloknál született, aztán az idősb asszonyok társaskörébe ment tovább s végre szikrát fogott az ifjú hölgyek

között, a kik csupa fül voltak s majd elhalaványodtak, majd elpirultak, a mint az eset ép kívánta. Belekeveredtek pedig e titokzatos hírbe de Quiñones Diegonak s feleségének, Trelles Pilarnak,* a herczegasszony unokatestvéreinek a nevei s már bizonyos gonosz czélzattal kérdezték is néhányan: miért is nem jelent ez meg már több, mint négy este a szokott kártyajátéknál?

A mások életében keresgélő mesterségben jártasabb fecsegők már észrevettek a rágalom szemhatárán valami kövér konczot, mely szórakozást fog nyújtani a nyári tétlenségben s részben pótolni az elmaradt tánczmulatságot, melyet e napokban ütöttek agyon egy szemtelen barát követelésére... S lám, kérem, az ok, melyet fölhozott a jó páter: a zenekar visszhangja összevegyül a karlisták s köztársaságiak csatazajával, a kik innen két mértföld távolságban verték-vágták egymást, mert erre ösztö-kélte igen erős királypárti vagy köztársasági érzületük.

A terem közepén egyszer csak ott termett, mintha égből csöppent volna, az ifjú Pimpollo márki s oly harsányan, mint sipító hangjától tellett, e bűvös szót ejtette ki:

* Maria de Pilar — segítő Mária; Maria de Paz — békét szerző Mária, ebből a spanyol női nevek: Pilar, Paz.

— Ujság!

Elámult a hatáson, melyet ez a bevezetés a társaságban keltett s mozdulatlan állt meg a terem közepén, mosolylyal ajkán, bájos ívben forgatva nyakát s közbe oly ádámcsutkát mutogatva, melyet érdemes lett volna a szomszéd malomban megzúztatni; egyik ujját föltartotta, mint a ki csendet parancsol, míg másik keze ujjai kabátja szárnyával játszadoztak, melynek gomblyukában illatos nárdusvirág ékeskedett.

— Ujság!... ujság!... — ismételték mindenfelől s ez előkelő uraságok tétlen foglalatoskodása fönnakadt egy pillanatra azon reményben, hogy hallanak valamit arról, a mit ép megrostálóban voltak ebben a csipkedő nyelvükkel mindig készen álló társaságban. Megszűnt a beszélgetés, megszakadt a nevetés, elhalt a suttogás, rövidséget szenvedett a kártyajáték, a mi pedig veszélyeztette a pénzalap növekvését, sőt Csilin is, a grófné amerikai ölebe, otthagytá úrnője szoknyáját s elébe szaladt ennek a Mercuriusnak, a titkos hírek e hozójának, fölemelve egyik lábát s egész pofája egy kérdés volt.

A várakozásnak csendje csak egy pillanatig tartott s zúgva tört ki a kíváncsiság forrása. Ötven különböző száj ostromolta az ifjú márkít ötven különböző kérdéssel, melyeket ez érdekes fiatal

ember, mint megannyi kardvágást fogott föl, álmatag szeme intésével s kikent feje tagadó mozdulataival.

— Ugyan mi az? — sürgeté a grófné, azzal az asszonyi diplomáciával, mely sohse támad szemközt. — Elmarad a márkiné ünnepe?

A márki arcza kiszélesedett a nevetésbe, szinte teli holddá változott s így felelt a hölgynek, egy gyilkos tekintetet vetve rá:

— Nem, grófné... A multság, hacsak az idő meg nem akadályozza, örjögővé teszi irigységükben a najádokat, ha majd látják, hogy ön szeli át viziútjukat.

— Bevonultak Tolosába a karlisták? — kérdezé maga módján támadva a gróf s ő sem vetette föl sisakrostélyát.

Pimpollo sarkon fordult s széles mosolygását húszéves korának komolyságával mérsékelve, no meg diplomáciai attaché-rangjának jelentőségével, melyet három hónap óta viselt névjegyein, Talleyrand fontoskodásával s Metternich nagyképüsködésével válaszolt:

— A karlisták nem vonultak be Tolosába s nem is vonultak be máshova sem, kedves gróf... Szervezniök kell diplomáciai testületüket... Megmondtam ezt vezérüknek, Valdespinának, de nem hitt nekem.

Itt-ott a sarkokban gúnyos nevetés hangzott föl, a diplomata pedig, kinek savanyú volt a szőllő, kihívóan vetette oda:

— Canovas és én e tekintetben egy nézetben vagyunk.

A gúnyos mosolygások gyors crescendóban haladtak s rengő kacagásban törtek volna ki, ha az ifjú márki vissza nem tér tárgyára, szólván:

— A kérdéses ujság nem tartozik a politikába, sem az uborka-saison riportereinek együgyű krónikájába... A cronique scandaleusebe való.

— A cronique scandaleusebe?... Jesszus!... És a tisztességes asszonyok, meg a szemérmetes leányok befogták a fülüket s összedugták fejüket és szorosan közrefogták a diplomatát, oly zümmögést ütve, mint valamely röpködő lidérczraj, mely ép ki akarja szívni az áldozat véréét.

A kifogástalan gavallér szerteszét tekintgetett, szünet nélkül mosolygott s kinyujtva egyik karját, drámai hangon mondá:

— Szóktetésről van szó!...

Ah!... mily örömmel jelentenők itten, hogy e botrányos szóra tíz szó is hangzott föl egyszerre és tíz kéz mutatott ajtót e mérges fecsegőnek, a ki ezen mondásával becstelenséget hozott e házra... De hát nem így történt; csak ez a két kérdés hallatszott más és más hanghordozással:

— Ki a Paris? — kérdezte valamennyi Helena a kíváncsiságnak amaz ideges mohóságával, mely rögtön kielégítésre vár.

— Ki a Helena? — szólalt meg valamennyi Paris azon ravasz hangon, melylyel olyat kérdez az ember, a mit már úgy is tud vagy legalább gyanít.

— A Helena — szólt tovább a márki vontatottan, mint a ki egyjelentésű szavakat keres — egy általánosan ismert hölgy, a madridi előkelő társaságnak ékessége... A Paris bizonyos porosz gróf, a ki, miután eleget vadászott már vadkanra a litván erdőkben, kalandokra jött vadászni a karlista harczmezőn... A Helena eltűnt Biarritzból, ott hagyva gyermekeit a nevelőnővel, ott Menelaosát is, a ki nem Sparta királya, hanem D. Carlos ezredese, a ki innen két ugrásnyira verekszik a guipózoai hegyekben...

A kanócz el volt helyezve s az akna valóban fölrobbant... E fecsegőnek gonosz gyanúsítására, a kinek locsogása pedig egy pillanat előtt valamennyi jelenlevőt nevetésre hangolt, nyomban közszájon forgott egy híres név, a Trelles Pilarnak még az imént tiszta, becsületes neve, a megütközés, gúny, megvetés, diadal nyilatkozatainak kíséretében; és senki sem szállt vele szembe s nem vonta kétségbe e tettnek igaz voltát és senki se gondolt nyomorult voltára annak, a ki állította...

Mert oly ellenállhatatlan meggyőző ereje van manap a rossznak, hogy a hazug nagyobb hitre talál költött bűnök hiesztelésével, mint ismeretes, való erények elbeszélésével. Szomorú következménye ez az erkölcsi érzék ama visszásságának, mely bemocskolja a szívet, elbutítja az értelmet s megtompítja azt az értékes jót, melynek neve közvélemény, de a melyet ritka véleménynek kellene mondani... A mi megtévelyedett társadalmunk ugyanis annyira megszokta a botrány levegőjét, hogy valószínűeknek találja minden emberben azokat a botlásokat és vétkeket, melyekben önmagát érzi összességében hibásnak s mentegeti, terjeszti, érthetőkké is igyekszik őket tenni a mocskos takarítónőnek ama dühös irigységével, mely sárral dobálja meg a bársonyba öltözött hölgyet, csak azért, hogy örülhessen annak, hogy a maga szintjén lássa őt: bemocskolva attól a mocsártól, melyben ő maga hentereg... Ennyire süllyed az ember e bűn folytán, melyet sohasem lehet eléggé megátkozni; mely még a jámbor lelkeknek is rákfenéje; melyet rettenetes büntetésre méltónak ítél az az Isten, a ki bár maga a békeesség is, irgalom is: mégis az örök tűzre érdemesnek mondotta azt az embert, a ki felebarátjának ezt mondja: Raka, bolond!...

Csak egy öreg úr, kinek a fehér, vastag bajusz

veterán színezetet kölcsönzött, ugrott föl tüstént a rágalmazás hallatára s közelebb ment a csoport-hoz, kiáltva:

— Nem igaz!... Nyilvánvaló hazugság!...

Mérsékelte magát, mintegy attól tartván, hogy botrányt csinál s miután emberfölötti erőt vett magán, mozdulatlanul megállt és hallgatózott. Szavát nem hallották meg; elnyomta tíz más, melyek lármázva követeltek adatokat s részleteket az eseményből, oly ittas irigységgel és gonoszsággal, melylyel a rágalmazó sóvárog az ínycsiklandozó falat után, akárcsak a régi rómaiak, a kik szintén ittasan s talán nem oly bűnösen követelték a czirkuszban: Vadak elé a keresztényeket!...

— Uraim! azt mondom, a mit hallottam! — szólalt meg végre az ifjú márki, szónoki képességei rovására írván a hatást, melyet szavai keltettek... Bizonyos, hogy Helena öt nap előtt biarritzi lakásán hosszasan tanácskozott a gyanúban levő porosz Parissal, a ki hirtelen érkezett a karlista harczmezőről... Bizonyos, hogy Helena még azon este bucsút vett két gyermekétől s a nevelőnőtől, Miss Blacktől, azt mondva, hogy az expressz-vonattal Párisba utazik, a hová egy igen-igen sürgős ügye hívja. Meg volt hatva, sírt és — jól jegyezzék meg! — senkinek sem engedte meg, hogy kikísérje az állomásra.

Bizonyos, hogy alig hagyta el Helena spártai királyságát, Miss Black bement az öltözőbe s az asztalon ott találta kikészítve azt az értékes orosz-bőr kékítást, melybe úrnője az ő szemeláttára tette a szükséges útipénzt... A jó miss feledékenységnak tulajdonította ezt s azon reményben, hogy a vonat elindulása előtt ér be az állomásra, neki iramodik a táskával, hogy átadja az úrnőnek... Hiú vállalkozás!... Helena elment ugyan Spartából, de nem ment az állomásra. Miss Black keresi, kérdezősködik, nyomoz, de az úrnő nincs sehol. Berobog a vonat, ismét elrobog, Miss Black pedig tátott szájjal s kezében a táskával látja távozni, de az úrnő nem volt látható... Visszament haza, azt gondolva, hogy ott találja Helenát nagy kétségbeesésben, hogy lekéselt a vonatról az otthon felejtett pénz miatt... De sem Helena nem volt otthon, sem Miss Black nem tartotta meg magának tapasztalatait... Híre száll az ujságnak, mint futótűz terjed a riadalom, izgalomba jut egész Biarritz s végre leveti köpönyegét az ördög... Az őszinte Helena kétségkívül elcserélte a vonatot s Páris helyett San Juan de Luzba utazott s a Marsan-vendéglőbe szállt, hova néhány órával előbb «véletlenül» érkezett a porosz Paris... Az éjtszaka bűvös volt, az ásszony rajongó, a férfi különczködő s kocsin együtt mentek Socoába, a hol hajóra száll-

tak... Némelyek azt mondják, hogy lámpások világánál halászni voltak... Mások azt, hogy Berlinbe utaztak a kancellár révén Németország támogatását kérni uruk és királyuk, VII. Carlos javára... Ezek, uraim, a dráma bonyodalmai; az önök dolga immár levonni a következményeket s összefoglalni valamennyi bizonyítékot.

A márki úrfi megpödörte serkedező bajuszát és előadásának bicsakoló hangon ejtett dixi-vel vetett véget és hallgatóságának szabadságára hagyta, hogy ki-ki azt a bizonyítékot választva, melyet legalkalmasabbnak vélt, megfonja a többi közt azt a kötelet, a melynek föladata megfojtani azon asszony becsületét, kinek egyetlen hibája — jól megjegyezték, szegény asszonyok! --- azon boldogtalan szerencsében állott, hogy előkelősége és szépsége meghaladta azt a veszedelmes határvonalat, melynél véget ér a csodálat, hogy helyébe az irigység lépjen...

IV.

A közben, míg a márki beszélt, a nagy fehér bajuszú öreg úr a körmeit marta, egy lábon ide-oda mozgott, mintha egy század ördög bújt volna beléje; de nem tépte a haját, mert kopasz volt.

Nem messze tőle volt egy másik öreg úr, közönséges arczkifejezéssel és egyszerűen öltözve; azon

fölhajtható székek egyikén ült, melyeket pipázóknak neveznek, ámbár sohasem szagolták még egy árva szivarnak füstjét sem. Mint a ki eső zuhogását hallja, úgy figyelt ez is a társalgásra s kemény, érzéketlen vonásaiból ugyan ki nem lehetett volna olvasni, vajjon azon önzőkhöz tartozik-e, a kik arczárándulás nélkül nézik valamely bomba fölrobbanását, mintha egy szilánk se érhetné őket; vagy pedig ama gyávákhoz, a kik akár alárendelt helyzetüknél, akár hitvány kislelkűségüknél fogva sohasem szállnak a jóbarát védelmére valamely befolyásos ellenséggel szemben. A herczeg tisztartója volt.

Ehhez az emberhez szökött két ugrással a fehér bajszú, mintegy hirtelen támadt eszmétől megkapva s miután megfogta egyik karját, halk hangon kezdett hozzá szólani. A másik nagylassan fölállt; a bajszos nógatta egész az ajtóig, aztán elküldte, mondván:

— Menjen s rögtön térjen vissza, Don Matias; s jól értesse meg a herczegnővel... hogy én vállalkozom arra, hogy szembeszálljak ezekkel a viperákkal.

Azután, hogy a márki befejezte előadását s megfordult, hogy bókolva feleljen az egyik hölgynek, a ki a többieknél jobban megbotránkozva, új kérdéseket adott föl neki, szemtől-szembe találkozott a fehérbajszúval. Ez barátságosan megveregette a

vállát s miután leült egy közelében álló dagadó párnásszékre, keresztbe tette egyik lábát a másikra s nagy nyugalommal így szólt:

— Nos, kedves márkim, én azt mondom önnek, hogy mindaz, a mit mondott, képtelenségek szövédéke.

Ellenmondás moraja fogadta e harsány hangon mondott szavakat; az ifjú pedig megdöbrent, mint az egér, a mely jóllakván, kiugrik az éléstárból s macskával leli magát szemközt.

— Képtelenségek—úgymond — tábornokom?... Erre Boileau e mondásával felelek: Semmi sem oly valószínűtlen, mint az igazság...

A tábornok egy szóval se válaszolta, hogy Boileau sohase mondott ilyesfélét, hanem rettenthetetlenül folytatá:

— Mondja meg nyiltan, ki mondta azt?

— Egész San Sebastian beszélt róla az este.

— És hogyan beszélt San Sebastian? ... Ágyúi szájával vagy a kikötő világítótornyaival? ...

— Nem, uram; ha nem csal a statisztika, huszonezer lakója nyelvével.

— És e nyelvek melyikétől hallotta ön?

— Casanova beszélte a tele kaszinóban.

— S ki beszélte Casanovának?

— A Tablagorda-házban másról se volt szó.

— S ki vitte meg a hírt a Tablagorda-házba

— Tudom is én! — vágott vissza a márki, borzolni kezdve.. sörényét. — Szájról-szájra szállt a hír.

— Nos, csak ezt vártam öntől, barátocskám . . . Mosthát *hírről* van szó, nem pedig *megtörtént dologról* s biztos, hogy ön senkit sem tud elém állítani, a ki látta a poroszt s Quiñonesnét Socoában hajóra szállni, vagy lámpások fényénél a nyílt tengeren halászni, vagy a német kancellárral hosszan tárgyalni, a mint ön ezt csak az imént oly szellemesen állította . . . És e hír ellenében, melynek nincsen biztos tényalapja, nekem van más oly tényem, melyet mindnyájan tudunk.

— Melyik az?

— Trelles Pilar elismert erénye s érintetlen élete.

A márki résztvevően mosolygott e Nestor őskori naivságán, a ki tud hinni Lucreciában s képes tagadni a sabin nők elrablását s a közben, hogy hátat fordított neki, felelé:

— Tábornok! . . . a nép szava az ég szava! . . . Nem száll a hír száz meg száz szájon, a nélkül, hogy való tény ne ismerjünk el eredetét.

A tábornok egy szökésre talpon termett, mintha térde aczélrugó lett volna s félkezét a fiatal ember vállára téve, a mint a macska réteszi talpát az egérre, mely kisiklott alóla, így szólt:

— Nos, én bebizonyítom önnek, hogy a legártat-

lanabb tréfa nem fordul meg egy tuczat szájon, a nélkül, hogy teljesen meg ne hamisíttassék.

— Nehéz lesz ezt bebizonyítani.

— A lehető legegyszerűbben . . . Nagyon mulatós egy játék. . . Grófné, óhajtja, hogy játszszuk?

A nemtetszésnek új moraja zavarta meg a társaságot s mindenféle gúnyos szavakat váltottak halkan :

— No lám, a tábornok a «benn a bárány, künn a farkas»-játékra akar minket tanítani.

— Nem ; a «szembekötő»-re !

— Talán a «bujóská»-ra ?

— Mindegy. A játék veleje a *bujkálás* . . .

— A tábornokot a karlisták tanították rá.

— Ugyan ne legyen olyan csipkedő . . . Hisz csak azért bujik el a szegény, mert a puskaporszag göröcsöket kelt benne. Azért nyult a Don Quijote lándzsájához, ehhez a fehér fegyverhez s vállalkozik a védtelenek védelmére . . .

A grófné maga némi nyugtalansággal kísérte a párbeszédet: azon veszedelemben látta a fiatal embert, hogy a generális megnyirbálja szárnyait, bárha nem igen bánná s átlátta azt a felelősséget is, mely őt terheli azért, hogy megtűrte házában ezt a botrányt, mely oly sértő a herczeg családjára, a melynek barátsága kedves volt neki. Eszébe jutott most Alcibiades, a ki megcsonkította kutyája farkát, csakhogy elterelje az atheneiek beszédét a komo-

lyabb dolgoktól; s noha épen nem volt szándéka barátai tiszteletére feláldozni *Csilin*-je farkát: kapott az alkalmon s nyomban pótolta a játékkal, melyet az öreg úr ajánlott. Fölkelt hát nagyörvendve s élénken így szólt:

— Igen, igen, tábornok!... Rendezze csak ezt a játékot... Amúgyis unatkozunk táncz nélkül.

— Nagyon mulatságos egy játék — válaszolt a tábornok — azonfölül pedig nagy életbölcseséget s mélyértelmű tanulságot rejt magában a jóhiszemű hírhordozók számára... Mert higgye el, grófné, a hazugság olyan, mint a hamis pénz: gazemberek verik, de becsületesek hozzák forgalomba.

S fiatalabb korához illő lelkesedéssel kezdte rendezni e jó öreg a játékot s a grófné segített neki. A közben beszélt:

— A társasjáték régi, de tanulságos... Párisban tanultam 1846-ban a jó Amália királynétól... Ő maga játszotta a Tuillériákban egy este, mikor bizonyos udvarhölgy a királyi család bizalmas társaságában sokban hasonló történetet mondott el, mint a márki.

Ezalatt valamennyi jelenlevő félkörben ült le, csak a fiatal márki nem, a ki a középen állt meg s főnhangon jelezte okát: hogy, mivel a lecke neki szól, illő dolog a látványosság nézőközönségeül maradnia; halkán pedig azt mondta, hogy

ez az időtöltés, mely a rococo idejében előkelő lehetett, nem illik oly komoly emberhez, a ki tanácsokat osztogatott Valdespinának és a kitől tanácsot kért Canovas.

A generális ezután kis papiroslapra egy rövidke történetet írt le s ezt suttogva annak fülébe olvasta föl, a ki a félkör egyik végén ült; azután pedig gondosan zsebébe rejtette a papirost. A történetke ezen első tudója szintén suttogva közölte szomszédjával s így sorjában titokban ment tovább szájról-szájra, míg csak el nem jutott a félkör másik végére. Az utolsó elmondta végre főnhangon s aztán az eredetinek fölolvastával meg lehetett itélni s összevetni a változatokat, melyek a történetet körútján érték.

A generális meséje szájról-szájra kezdett szállni nevetgélés s többé-kevésbbé leplezetlen gúnyolódás és élcelődés közben, mígnem a grófnéhoz eljutott, a ki legutolsónak ült le. Ez mosolyogva hallgatta, aztán végre komikus meglepetés jelével kiáltott föl:

— Szörnyűség!... Hisz ez a «Szomorú éjtszákák»-ra emlékeztet, meg a vámpírok történeteire!...

— Mondja el, grófné, mondja csak, a mit önnek mondtak! — lelkesedett a tábornok s kivette zsebéből a papirost, melyre ráírta a történetkét.

— Hisz ez szörnyű... habár szerencsére nem

igaz — felelt a grófné kaczagva. — Én e rágalomért a felelősséget Ceciliára hárítom, a ki nekem mondta s mint kevéssel előbb a márki, én is *relata refero*... Azt mesélték, hogy del Pimpollo márki s Urbano tábornok megverekedtek azért, hogy feleségül vehessenek egyazon nőt... Hogy ez ügyben egy pap volt a közvetítő, a ki megírta az elégtételadás jegyzőkönyvét, nem bírván őket megbékíteni... Hogy a párbajt ágyúkkal vívták meg s a tábornok maradt holtan a csatatéren... A márki temetőbe kísérte a holttestet, aztán feleségül vette a hölgyet s ugyanazon sírkertben tartotta meg a nászlakomát...

Harsogó kacaj, tiltakozó és helyeslő, csodálkozó s tréfás megjegyzések törtek ki mindenfelé, a közben pedig a generális lebegtette a papirost s harsány hangon szólott:

— Hallják, hallják csak az eredeti történetet s ítéljék meg, hogyan terjed szájról-szájra valamely hír. Ime, ezt írtam:

«Egy diplomata és egy katona vitába elegyedtek egy templom kapuja előtt, melyben ép esküvő s gyászsztentisztelet volt... A diplomata azt mondta, hogy két állam békéjének biztosítására elég a jegyzőkönyv; a katona azt erősítgette, hogy a békét csak a kellő időben eldőrdülő ágyúk biztosítják mindenkorra. A vita zajára kijött a pap s így szólt:

A katonának van igaza; ez a két hatalmosság — úgymond, az új házásokra mutatva — ép az imént írták alá a békét; ez a jegyzőkönyv pedig — tévé hozzá, az anyósra czélozva — nemsokára összeveszíti őket. Viszont — folytatá, a holtra mutatva — ez a szegény ember örökös háborúban volt s a halálnak ágyúja, mely lázakkal volt töltve, megadta neki az örök békét.

A diplomata s katona kezét fogtak s elkisérték a holtat a temetőbe, hogy azután az ifjú házások körében résztvegyenek a menyegzőben».

Általános hahota tört ki, mikor a generális a történet végére ért s szerte kétkedő szavak és kereken-tagadások hangzottak.

— De ez lehetetlen! — kiáltozott a grófné.

— Pedig ennél semmi se biztosabb — vágott vissza diadallal a tábornok s kezébe adta a papirost, mely most kézről-kézre járt.

— Már én éltem a gyanúperrel — szólt ide-oda járkálva, mintegy örvendő diadalának... Hogy a történetben egy katona s egy diplomata szerepelt, ez elégséges volt arra, hogy a márki s az én nyakamba varrják az ügyet... A vitatkozás párbajjá nőtt, melyben persze asszonynak kell lenni s egyik tévedésből a másikba estek, egyik rosszakaratból a másikba, egész addig, míg csak engem meg nem halattak, a márkít meg nem házassították...

— Nos, barátocskám? — szólt tovább s megállt a márki előtt, a ki keresztbe font karral hallgatott s szó nélkül, fönséges megvetéssel bámult — hát bebizonyítottam állításomat, avagy az az igaz, hogy ön menyegzőt tartott az én sírhalmomon?...

A körülállók csoportokra szakadoztak a teremben, mosolyogva a márkin és a tábornokon, társasjátékán és történetén s a beszéd lassan-lassan valamennyi csoportban ismét csak ráterelődött arra a botrányos kalandra, melynek állítólagos hőse Trelles Pilar volt. Mert az olyan társaságban, hol léptenyomon találkozhatni valamely botránnyal vagy rágalommal, mint a hogy némely vidéken vesztünkre minden bokorban akad egy-egy skorpió vagy vipera, a nyelv önkéntelenül rájár a megszólásra, a mint a sugár is természete szerint rohan a középpont, a patak a tenger, a mágnesű a sark felé.

A generális elérte célját, mely abban állott, hogy időt adjon a herczegasszonynak, a ki értesülve mindenről tisztartója révén, megjelenhetik a társaság elszéledése előtt s széttépheti a rágalmat hiteles bizonyítékokkal, melyekkel csak ő rendelkezhetett. Az öreg úr hirtelen diadalmasan fölkiáltott, kezét dörzsölve, mint a ki tapsolni készül.

A herczegnő megjelent az ajtóban s mosolygó arczczal, emelt fővel, ide-oda köszöntgetve, méltóságos királyi léptekkel ment végig a termen. Láttára

megakadt minden beszéd és oly síri csend, melyet a félelem szül, állott be mindenütt. A herczegasszony egyre mosolyogva gondolta:

— Oh semmirekelők!... ép jókor jövök!

A becsület e megrablói megdermedten ültek ott, látva, hogy tetten érték... Mert a rágalmazóban nincs meg a nyílt úton támadónak bátorsága: gyáva, mint a leselkedő kapczabetyár, a ki lop vagy öl ugyan, de csak orozva és hátulról.

V.

A grófné egy szökéssel föntermett, mintha tű szúrta volna meg a székben s kedves szavakkal sietett az új érkezőnek elébe.

— Hála Istennek, csakhogy megkerült az elveszett!... Ha e fészekben hirlap volna, az eltűntek rovatában már köröztettünk volna!...

S a két karjával átölelve a herczegnét, oly csattanó s oly áruló csókot czuppantott arczára, akár az iskarióti Judás.

— Nos, ime itt vagyok s nem kell fizetned a becsületes megtalálónak — felelt a herczegasszony.

S a helyett, hogy a szemét szedte volna ki, szintoly szeretettel adta vissza csókját.

— De ugyan hol jártál öt nap és öt éjjel?...

A herczegasszony félig fölveté szemét, elfordította

fejét s állát legyezője végével megtámasztván, titokzatos mosolygással szólt:

— Ja, édesem... komoly államügyek!...

— Ejnye, kópé karlistája! — riadozott a másik. — Bizonyára összeesküvés!...

— Hallgass és el ne árulj!... Mert a generális még elfogat — viszonzá a hercegné s barátságos köszöntéssel mutatott rá legyezőjével.

És miután itt is, ott is váltott egy-egy kedveskedő bókot, melylyel az előkelő világ hölgyei kimondanak mindent vagy ellepleznek mindent, vagy szólnak sokat s nem mondanak semmit, a hercegasszony a kártyaasztalhoz ment s elfoglalta rendes helyét.

— Hogy járt el érdekeimben, míg távol voltam, D. Lorenzo? — kérdezte leülés közben egy kövér, sűrű hajú úrtól, a ki komolyan játszott.

— Nyerünk, hercegné — felelt D. Lorenzo, feléje tartva a kártyát. Ha igaz, hogy összeesküvő, már kölcsönt is adhatunk a karlistáknak... tíz százalékra.

— Tíz százalékra?... Istenem!... Akárcsak Levy Sámuel volna ön, Péter király pénztárosa!... Akkor inkább ajándékba adnók azt nekik. Nem igaz, tábornok?

— Nagyot néznék erre, hercegné — válaszolt a generális. — Tudomásul venném, mint gavallér s

nem tudnék róla, mint király; így szólt V. Károly, a nagy.

— Vigyázzon, tábornok, még majd szaván fogom! — csatázott a hercegasszony, rendbe szedve kártyáját.

Nem is vett részt tovább a társalgásban, hanem tisztán a játékra látszott ügyelni, a tábornok nagy boszúságára, a ki nem volt oly ravasz, mint e hölgy s nem értette taktikáját. Ama bölcs mondás szerint járt el: lassan járj, tovább érsz, és hogy nagyobb erővel védekezhessék, várta a támadást, mely nem késett sokáig a jelentkezéssel. Egy szikár, seprűnyél-formájú asszony vállalkozott reá. Könyökével meg-lökte szomszédnőjét, mint a ki azt mondja: előre, rajta! s fölhasználva a legelső szünetet, hogy a szúrás annál kegyetlenebb legyen, édeskés hangon kérdezte, miközben lanyha nyugalommal legyezte magát:

— Herczegné!... Tudsz valamit a kis Pilárról?...

Félórája már, hogy a hercegasszony várt e kérdésre s mégis, mikor meghallotta, ujjai között kettétörött az elefántcsont játékbárcza s pillanatra a harag villáma lobbant föl szemében. Akkora méreg rejlett ez édeskés kérdés egyszerű szavaiban!... Nyomban megfordult, kezében a kártyával és farkaszemet nézett a csoporttal, mely gúnyos súgás-búgás közepette várta feleletét.

— Azt akarod tudni, hogy van a szegény? — felelt végre azzal a szomorú s komoly arckifejezéssel, mely mindenkor fájdalmas emlékezés eredménye... Egy pillanatra sem távozik kedves Diegoja ágyaszélétől... Három nap óta az éjjel először tudtam ráerőszakolni két óráig tartó alvást...

Tátva maradt e nem várt feleletre minden száj, elbámult minden szem, a hölgy pedig, a ki megszólalt, csodálkozva kérdezé:

— Hát Pilar nálad van?

A hercegasszony egy pillanatig mintha tétovázna, de végre határozottan felelt:

— Igen... öt napja, hogy nálam rejtőzik az urával együtt.

S odafordulva a grófnéhez, ki szintén résztvevett az általános megdöbbenésben, szomorú mosolylyal mondá:

— Ezek azok a *nagy státustitkok*, melyek megmagyarázzák kimaradásomat.

A kíváncsiság, a megismerés e szörnyű csiklandozója, annyira hatalmába kerítette a hallgatóságot, hogy meg lehetett volna hallani még a légynek repülését is. Senki se volt hajlandó hinni a hercegnőnek, mert védelmére kelt egy távollevőnek s szembeszállt a rágalommal; de azért sokat vártak ügyességétől és eszétől s érdekelte őket az, a mit mondani fog, a mint a válság napján érdeklődést

kelt a miniszter beszéde is, a ki meg van bizva azzal, hogy szálljon szembe a kabinetet fenyegető veszedelmes interpellációkkal. Eléggé ismerte a herczegasszony a teret, melyre lépett; fölfegyverkezett hát a kigyó okosságával, mert ügyes volt s nem feledkezett meg a galamb szelidségéről, mert jámbor volt s olyan hamisítatlan közvetlenséggel, a mely mint az égnek visszavert fénye, mindig kisugárzik az igazságból, mondotta el ezt a történetet, tökéletes művészettel mérlegelve a szavakat számon tartva a hatást.

Zászlóalja élén Diego már viasszaszorította a köztársasági csapatokat, melyek elfoglalva tartották a hegymagaslatokat. Mint az oroszán harczt, oly természetet meghaladó lármát ütve, mely emberi toroktól alig telik; melyet csak a patakzó vértől, füstölgő portól ittas harag, düh, boszú, izgalom, örület csal ki a harc- hevében... Megfontolatlan-ságában távozott övétől s egész az azcoetai majorig tört előre, a dombok azon tájára, a mely még a köztársaságiak vonalán belül esett. Egyszerre körül látja magát véve ellenségtől, vele csak Chomin van, a tejtetvére, Pachica fia, a ki tisztí szoltája is volt. Hátuk mögött örvény tátongtott s idáig szépen hátráltak mind a ketten s azután hirtelen levetették magukat a mélységbe s elbújtak a sűrű bokrokban, melyek az egészet takarták. A tájékozatlan

ellenség vissza kezdett vonulni, Diego pedig akkor még sértetlenül fölkelt, Chomin azonban eltörte bal lábát. Az ezredes egy pillanatig se habozott: hátára vette a szolgát s futni kezdett, bujkálva a fák és bokrok közt, a major irányában, a mely ép egy negyedórányi távolságban rejtőzött a sűrűben. Egy lövés dördült el hirtelen az örvény másik szélén s mind a ketten legurultak a lejtőn: holtan a tiszti szolga, eszméletlenül az ezredes, nagy sebbel a mellén.

Mikor Diego magához tért, a majorban lelte magát, a hova néhány katonája szállította. Mellette volt Pachica, volt dajkája, a ki egy könnyet sem ontva, ápolta sebet. Diego első szava Chomint kérdezte.

— A holtak nem térnek vissza, édes Diegóm — szólt Pachica keményen. S többé nem szólt neki fiáról.

Diego megsebesülésének híre valóban eljutott Pilarhoz a porosz grófnak révén, a ki Biarritzban volt ép a háború ügyében. A férje iránti szeretet aztán e gyöngé s szinte gyermek-asszonyba bátorságot öntött s hősie elhatározást érlelt meg fejében; mert a fájdalomnak izzó tüze olykor az aczél keménységét kölcsönzi egynémely léleknek, a mely elernyedtnék látszott a boldogság s gyönyörök következtében. Senkivel se közölte szándékát, mert félt a kémektől; még azon éjjel halászbárkára szállt

Socoaban, csupán csak Pachica kisebbik fiának kíséretében, a kit szolgálatában tartott s nagy veszedelmek között csodálatos módon érkeztek a majorba. Diego sebe nem volt súlyos, ám felesége haldokolva lelte. Megkötötte magát s nem akart hírt adni állapotáról senkinek, attól tartván, hogy valamely vigyázatlanság elárulhatná menedékhelyét ellenségeinek s egyéb segítség híján már komoly halálos veszedelemben forgott, mert a mit Pachica nyujthatott neki, az csakhogy épen elég volt. Pilar parancsára Pachica hírt vitt még azon éjjel a herczegasszonynak s már láttuk, mint sietett e nagy-lelkű nő az ő hívására, magával vivén legdrágább kincsét: a *szent herczegasszony* olvasóját, melyet önkezelével akasztott a sebesült nyakába azzal a jámbor hittel, mely mindenkor megvigasztalja a szenvedőt s annyiszor volt orvossága a saját boldogtalanságának.

Egy pillanatig sem késett a herczegnő s elmondotta férjének a történt szerencsétlenséget. A jó úr megsemmisülve érezte magát; sírva fakadt, mint valami gyermek s felesége csak nagy ügygyelbajjal beszélhette le, hogy rögtön útra ne keljen a majorba csak azért, hogy megszidja hálátlan unoka-öcscsét, a ki miután a baszksipka föltevésekor úgyis meghalt reá nézve, újra meg mer halni előzetes engedelmének kikérése nélkül. A herczegasszony

hírt adott Urbano generálisnak s az ő közvetítésével kapott a brigadérostól, a hadoszlop fejétől, meghatalmazást a sebesültnek saját palotájába való átszállítására; ez pedig a legnagyobb titokban történt, mert a brigadérosnak nem lett volna szabad nem tekintenie Diegot, ha egyszer fölfedezik, mint hadifoglyot. Ezután a herczeg írt a fővezérnek s ép ma reggel kapott tőle egy szeretetreméltó levelet, melyben fölhatalmazza Diegot korlátlan szabadságának élvezetére s ezzel megszűnt minden veszedelem és fölösleges minden titkolózás.

A herczegasszony néhány szóval beszélte el a történeteket, de azzal a tömör ékesszólással, melylyel a nők Tacitus és Plutarchos olvasása nélkül is rendelkeznek a nehéz viszonyok között. A parlamentáris szónok művészetével főleg azon tényeket domborította ki legjobban, a melyek első sorban dönthették meg a szórt rágalmat; hangja pedig, mely mindig behizelgő volt, a gyöngédségnek oly színezetében tudta magát öltöztetni, midőn Diego bátorságáról, Pilar hősiességéről s Pachica unokáinak szerencsétlen sorsáról beszélt, hogy nem egy volt meghatva a jelenlevők közül. Maga valóban az volt s nagy fekete szeme könnyezve járt körül ebben az egész társaságban, harag és bosszúság nélkül, mintha csak meg volna győződve arról, hogy mind e szivekben testvéri visszhangra lel az

az érzés, mely az övében volt... Ám a márki balcsillagzata azt akarta, hogy a mikor a herczeg-asszony abbahagyta elbeszélését, szeme észrevette, a mint két lépésnyire tőle hitetlenül mosolyogva figyelt. Az asszonynak eszébe jutott, hogy asszony s lehetetlen volt ellenállnia a csábításnak, hogy meg ne boszulja magát. Alighanem Fulvia szelleme suhant el előtte, a mint aranytűvel böködi a római szónok nyelvét.

— Itt a fővezér levele — szólalt meg és kivette zsebéből. Érdemes elolvasni, mert tökéletes gavallér nyilatkozik meg benne.

S letörülve könnyeit, vagy úgy téve, mintha letörülné, a legnagyobb természetességgel nyújtotta oda a márkinak a levelet, mondván:

— Te, Pimpollo, légy szives olvasd föl nekünk... Bizony számodra is lesz egy utóírata.

A fiatal ember azt hitte, hogy megpukkad a büszkeségtől annak tudatában, hogy a fővezér ő vele foglalkozott s jobb szemére illesztve félszemüvegét, melyet utolsó kiküldetésekor hozott Angliából, ünnepiesen olvasott:

«Kedves herczeg! Sohasem bocsátom meg neked, hogy nem volt irányomban kellő bizalmad s azonnal nem írtál unokaöcséd diadalmas szerencsétlenségéről; azért hát penitenciául azt rovom reád, hogy minden második nap írv állapotáról, mely-

ben leledzik. Telegraf útján értesítem a brigadérost arról, hogy Diego szabad, s oda mehet, hova neki tetszik, a nélkül, hogy bárki háborgatná. Oly ellenséggel verekedni, mint unokaöcséd, tisztesség a hadseregbe s megmondhatod neki nevemben, hogy ha don Carlos megadja neki a San Fernando-keresztet, melyet megérdemel, én ajándékba küldöm neki azt a csillagot, melyet mellemen viselek. Ajánlj Klárának és Pilarnak s ne bizalmatlankodjál sohasem régi barátodban»...

A márki mindenfelől megvizsgálta a levelet s nem találván semmiféle utóiratot, meglepetve kérdezte a hercegnőtől:

— Nemde azt mondotta, hogy utóirata is van számomra?...

— Hát nem látod, szerencsétlen? — válaszolt a hölgy, átvéve a levelet; s rátevéen ujját az aláírás alatt fönmaradt fehér laprésze, Pimpollo orra elé tartotta s az asszonyi kegyetlenség krónikáiban páratlan hidegséggel félhangosan mondá:

— «Unokatestvéreid gyáva rágalmazója nem méltó arra, hogy megfenyítse a gavallér kardja... Klára megteheti, hogy himzőollójával megnyirbálja nyelve hegyét»...

VI.

Valóban gyökerestől tépte ki a hercegasszony igaz elbeszélésével a márkától ujságolt rágalmat?... Sem mi nem állítjuk ezt biztosan, sem senki más nem meri állítani, a ki tudja, mily nehéz kirántani a rágalom fogai közül azt a megtépett becsületet, melybe már beleharapott.

Mindazonáltal bizonyos dolog, hogy a társaság távoztakor még azon éjjel egy öreg úrinő ment oda a hercegnéhez s kezébe adván két darab aranyat s szeme mintha könnyezett is volna, arra kérte, hogy juttassa el az ő nevében Pachica unokáinak.

Az szintén bizonyos, hogy egy ismert vidám özvegyasszony és egy ismert szomorú vénleány között a következő párbeszéd folyt le a fényes hintó kék vánkosain, mely az összejövetelről hazavitte őket:

— Ugyan láttad, milyen tökéletes színésznő?...

— Kínpadon voltam, míg játszott... Se Diez Matild, sem Ristori nem ragadnák el előle a pálmát.

— Kétségtelen, hogy az a história a Diego sebéről mese... tiszta mese.

— Nem hiszem... A megsebesülés bizonyára való: Klára okos és jól okoskodik is...

— Nos?...

— Nos, feltétlenül vak vagy, hogy át nem látod, honnan ered ez a seb...

— Ah!... Már értem!... Valami párbaj!

— No, világos!... Hisz ez magától értetődik... Diego ugyanis üldözte a szökevényeket, valahol utól is érte, szúrást kapott és... tableau!...

— Ez az! Igen, igen!... Nem is lehet máskép.

— Mintha szememmel látnám... És ez a Klára, a ki kákán is tud csomót kötni, magához vette a házastársakat s költötte ezt az egész mesét...

— Akad elég együgyű, a ki el is hiszi neki.

— Én ugyan nem, elég öreg vagyok már... azt mondhatom: sokat láttam s nem ülök föl könnyen.

— És az a kemény rendreutasítás, melyet a márkinak adott!

— Gyalázat; sajnáltam a szegény fiút... Nem értem, hogy türhet meg a grófné ily gorombaságokat szalonjában.

— *En fin*, édesem, az ember nem tudja, kiből bizzék...

— Igazad van, szivem... Mindjárt holnap irok Cauteretsbe,* hogy óvjam nénémet... Elvégre is fiatal leányai vannak és jó, ha tudnak e példákról, hogy gyanúperrel éljenek.

— Én is meg fogom írni a Tijeráéknak, a kik

* Fürdőhely a Hautes-Pyrénéesben.

megjöttek már Madridból s elbeszélem nekik tövé-
ről-hegyire az egész kalandot.

A hintó megállt s a kis özvegy e szavakkal
fejezte be mondókáját:

— Lám, lám, kérlek, mi lett e jámborképű kis
Pilarból...

Erre pedig szemét az égre emelve, szemérmes
sóhajtással így felelt a vén kisasszony:

— *Ah bon Dieu de la France!...*

CSITT!!!

I.

Látod a népes város zajló világában zajtalanságában azt a semmit se mutató házat, melynek ablakai soha ki nem nyílnak; melynek kétfelé nyíló kapujából valami titokzatos homály tátogat; melynek négy faláról az a sötét színezet rí le, a mely az épületeken rendszerint a rőmbadőlést előzi meg, mint ahogy az embereken a fakó szín megelőzi a halált?

Nos, ez a ház, kedves olvasó, ez a ház... jezsuita kolostor!!!

Erre persze a kedves olvasó megszeppen, megborzong és aggódó kíváncsisággal futtatja végig tekintetét e titokzatos ház homlokzatán: a kapualjától egész a tetőig. Mintha látná az ajtó mögött D'Aigriny pátert, az ablakban Cardoville kisaszszonyt, az erkélyen Dejhar indiánust, a háztetőn Saint-Dizier herczegnőt s Rodinnek a kéményből kikandikáló fejét, annak az álnok Rodinnek fejét,

ki fölteszi pápaszemét, hogy megláthassa, a mit csak a kedves olvasó nem vesz észre: azt a száz-ezer frankos bankjegyet, a melyeket Sue Eugen úr rakott zsebre mind e rágalomszülte alakok feltalálásáért az «El Constitutional» tárczájában. Ez volt az a tér, honnan a forradalmi propaganda támadásait intézte a jezsuiták ellen, különösen 1848-ban.

Hét óra van reggel: esik, hideg az idő. Ám a kedves olvasó abban a reményben, hogy elcsipheti valamely sötét ármánynak fonalát, mely az ablakon lóg ki, vagy a tetőn siklik ki, állhatatosan kitart megfigyelőhelyén, bárha nincs is kíváncsiságánál egyéb védelme a kellemetlen időjárás ellen. Szeme folyvást a titokzatos háznak most épen csukott ajtajára tapad.

Zaj hallatszik: a visszatolt retesznek zaja. A kedves olvasónak balsejtelen szállja meg szívét s bizvást meg is eszközszik, hogy hátborzongató lánczcsörgést is hallott, melynek mását hallhatni a tündérmesékben, midőn szétnyílik a szoba mennyezete, hogy egy borzalmas óriás fejének adjon helyet, a mely panaszos hangon kérdezi előbb, mintsem leesik: Leesem, nem esem?... Kinyílik végre a kapu s egy széles karimájú kalap tűn elő...

— Itt vagy hát, jómadár! — szól önmagához a kedves olvasó — s azt se tudva, miért, miért nem, egy házsarok mögé húzódik.

A széles karimájú kalap fokunkint és szertelen nagysága miatt nagysokára bontakozik ki s a mily mértékben nő a kalap, olyanban nyúlik a kedves olvasó nyaka s nyilik tágabbra szeme: megjelenik végre a kalap egészen s alatta egy fej, még lejjebb két váll s azután egy sötét árnyék s végre teljes nagyságában egy jezsuita, a ki — Szűzanyám segíts! — köpönyege alatt valami fél méter hosszú tárgyat visz!

A «Compañía transatlántica» valamelyik hajója nem lehet, mert hosszabb lenne; Singer-féle varrógép szintoly kevéssé, mert rövidebb lenne. A kedves olvasó tisztában van azzal, hogy ez a titokzatos tárgy nem tartozik azon iparágakhoz, melyeket a jezsuiták immár mesés vagyonuk gyarapítására zsákmányolnak ki s tovább csatangol a föltevések terén. Végre akkorát üt homlokára, hogy majdnem kiloccsan az agyveleje, ha ugyan van és ennél a két egyformán valószínű vélekedésnél állapotodik meg:

— Vagy valamely meggyónt titok... vagy egy gyermek holtteste, melynek véré t vették, mint Németországban a vampirok, hogy életelixirt készítsenek belőle!...

Azonközben, hogy kilépett, a jezsuita ájtatosan keresztet vet magára, bezárja a kaput s lesütött szemmel indul útjára, a titokzatos tárgyat meg

gondosan takargatja köpönyegével. Hat láb magas ifjú legény, ragyogó arcza s mosolygó ajka a kedves olvasóban komolyabb gondokat kelt azon veszedelem miatt, hogy «lassú víz partot mos». Nagyon rövid reverenda volt rajta s a reverendánál is rövidebb köpönyeg. Mindakét dolog annyira lebilincselte a kedves olvasót, hogy együgyűségében vakmerően fölteszi: a halott még rövidebb volt. Biztos, ez jelent valamit, a mint valóban jelent is, csak ép a kedves olvasó nem tudja, mit.

Nyilván követni akarta a jezsuita lépteit; de abban a perczben mintha fényt venne észre az első ablakban s ez mint lehelet fut végig az első ablakból a másodikba s ebből a harmadikba, a harmadikból a negyedikbe és mivelhogy nincsen az a forgó szeme, a mely némely ember véleménye szerint a holdban lakó lények farka végén van; másrészt meg nem is kancsalít, hogy egyik szemével kísérlhetné a fényt, a mely felvillant, másikkal a jezsuitát, a ki már elillant a sarkon, lekötötten áll helyén, nem tudva, mihez fogjon, akárcsak a vadász, a ki egyazon időben két nyulat akarván fogni, elveszti mindkettőnek nyomát.

Az utcza elhagyott, csendes a ház. Lassan-lassan hallatszani kezdett a sokféle reggeli nesz, a mely a nagy városok ébredezésének hirdetője, akárcsak a lusta ember elnyújtott ásításai, a ki csak nem tud

megválni az ágytól. A járó-keelő árusok távoli kiállításai; csöngettyűk éles csilingelése, a tejes csacsiknak a bejelentői; nyikorgó szekerek, melyeken élelmiczkiket visznek a piacra, ünnepies harangszó, mely misére hivogatja a hívőt.

Munkába menő munkások, piacra siető asszonyok, templomba igyekvő hivek egymás után mennek át az utcán s a kedves olvasó még se hagyja el helyét, sem nem csügged, bár nyolczat üt már a szomszédos toronyóra s a titokzatos jezsuita mégsem tért vissza fészkébe, sem pedig a portán, sem az ablakon ki nem bukkant valamely adat, a mely összevágna azzal a rövid reverendával és azzal a takargatott tárgygyal, a melyek inkább elkeserítették, semmint fölkellették kíváncsiságát. Ez a várt adat végre feltűnik az utca végén egy öreg asszony képében, a ki furcsa alakjánál fogva méltán helyet foglalhatna valamely boszorkánygyűlés első székében. Gyalog jött s nem mint a kedves olvasó eleinte képzelte, söprűn ülve, mentében pedig figyelmesen vizsgálgatta minden egyes háznak homlokzatát. A kedves olvasó ránczba szedi homlokát, sastekintetet vet reá és a mikor látja, hogy az öreg asszony megáll a jezsuiták házkapujánál s szándéka bezörgetni, jelentőséges «aha!» röppen el ajkáról, a mi világosan elárulja azt az erős gyanuját, hogy az az öreg asszony nem

is asszony, hanem férfi és hogy ez a férfi nem lehet más, mint a jezsuita generális valamely követe, a ki álruhában jön. Hisz csakugyan ez órában szokott érkezni a gyorsvonat Franciaországból és ha igaz, hogy minden út Rómába vezet, természetes és valószínű, hogy Rómából is minden úton lehet jönni.

Az öreg asszony kétségen kívül hirtelen meg látzott változtatni szándékát s a helyett, hogy a kapun bezörgetne, leült a küszöbre, nekítámaszkodott a kapubélésnek s időt adott emberünknek, hogy ösztövév vázára ráhúzogassa mindama föltevéseket, miket esze sugallt.

Kinyújtja nyakát, a mint csak tudja és sajnálkozik azon, hogy nincsen kéznél messzelátója, melylyel megbizonyosodhatnék, vajjon van-e ennek a titokzatos vén asszonynak bajsza; mert nem valószínű, hogy az ilyen biztosnak ideje lett volna útról jövet megborotválkozni: s ha az öreg arczán ott van a serkedező szőr, ez biztos és nyilvánvaló jele annak, hogy e piszkos gúnya alatt annak a rémes embernek a kéme lappang, a kit a szabadkőművesek a «fekete pápa» névvel jelölnek.

Az öreg asszony hirtelen talpra állt: egyenesen, mint az orsó. A kedves olvasó meglepetésében egy lépést hátrál, mert valóban a vén asszonynak van bajsza, sőt pofaszakállja is s azután látja, hogy az

utca végén megjelenik a jezsuita s közeledik az öreg asszony felé: állandóan földre sötét szemmel, lassú lépésben s köpönyege alatt a titokzatos tárgygyal. A jezsuita meg az öreg asszony néhány szót váltanak egymással a kolostor kapujánál s az utóbbi végezetül kebeléből egy gondosan összehajtogatott fehér papirost vesz elő s az előbbi kezébe adja. A közben, hogy a jezsuita kinyújtja kezét, hogy átvegye a papirost, szétnyilik a köpönyeg és a kedves olvasó szeme előtt ott a titokzatos tárgy: rendes nagyságú kosár, szakasztott olyan, minőt a piaci bevásárlásokra szokás használni. A vélt vámpír egy könnyű mozdulata folytán félre fordul a kosár s a hogy kibukkan a köpönyeg alól, valami lecsöppen a földre!... valami, a mitől ég felé mered a kedves olvasó minden hajaszála s a rémület kiáltását csalja ajakára; valami pirosság esett ki a kosárból s a mit minden ember piros paprikának tartott volna, vagy ha annak nem, hát vörös bor is lehetett volna... Egy vércsepp!! — kiált fel a kedves olvasó, érezve, hogy a hány csak van benne, mind a szívébe szorul s mivelhogy a rémület földhöz szegzi lábát s összeszorítja torkát, nem bir kiáltozni:

— Segítség!... ide gyorsan!... gyilkosság!... holttestet visz a kosárban!...

Révedező szeme hasztalan keres rendőrt s mi-

alatt féllábon sebesen ide-oda pörög, mint viharban a szélzászló, eltűnik a jezsuita, elpárolog a vén asszony is, csupán a titokzatos ház áll ott előtte zárt ablakaival, mint valamely megfejtetlen rejtvény, meg tátongó kapuboltozatával, mint valami megoldhatatlan kétség.

Multak az órák, rendőr csak nem jön; a kedves olvasó bizonyára a közbiztosság érdekére való tekintettel könyvébe jegyzi az adatokat, melyeket összegyűjtött s szándéka összegyűjteni, leleplezni a bűnös terveket, melyeknek szálait összeszövi éles elméje. Féltizenkettőkor új adalék tűnik fel az ablakban: alkalmas arra, hogy az ember megfejttesse segítségével a kör négyszögűsítését és reábukkanhasson a Nilus forrásainak eredetére. Óvatosan nyitnak ugyanis ki egyet s benne megjelenik egy papsapka, alatta förtelmes, összenőtt szemöldökű, ördögi nézésű ábrázat; de gyorsan visszahúzódik, a mint észreveszi, hogy egy-két alak megy át az utcán; néhány pillanat múlva újra megjelenik s látva, hogy az utca immár üres, egy fehér kendőt köt az ablakrácsra, azután eltűnik, miután sietve becsukta az ablak szárnyait.

— Szemfedő!... Az a szemfedő, a melybe a holttest volt betakarva! — riadoz a kedves olvasó, a remegés folytán fölismerhetetlen írásjegyekkel írva fel az új fölfedezést.

Leszáll az est, egyre jobban esik, ám a kedves olvasó rettenthetetlenül állja a nedves hideget egyik kezében az ónvesszővel, másikban a jegyzőkönyvvel, szemét pedig rászegzi a fehér kendőre, mely lazán lóg az ablakon, míg képzeletében mind-egyre jelentkeznek annak a holttestnek véres körvonalai, melynek szörnyű vércseppjeit kicsordulni ő maga látta. A szomszédok végre csukogatni kezdik a kapukat, míg a jezsuiták, a kik mindig ellenkező irányban járnak, mint a többi emberek — ezek nappal nyitnak, éjjelre zárnak — ép akkor hagyják tárva-nyitva titokzatos kapujokat; mert ime a kurta szoknyás vámpir feltűnik a kapu torkában s eloltja a kialvófélben levő világot, a mely kékes fényt szórogat a kapu aljában.

— Sötétség! — jegyzi meg a kedves olvasó félelmében s nem a hidegtől fogvaczogva. — Denevérek, hiénák, patkányok, baglyok s más éjjeli madarak tanyája! A gonoszság nem barátja a világosságnak s azért oltja el a lámpásokat...

Metsző szélroham szorítja bele a lélekzetet, oly tüsszentésre ingerelve őt, mely a bika nyakát is kificzamíthatná, ha a bika ép tüsszenteni tudna, jobb lábában pedig a csúzos szúrás szeretettel adta tudtára, hogy sárczipő nélkül nem tud dacolni a nedvességgel, a jezsuiták e gonosz szövetségesével, a mely nem egyszer jobb szolgálatokat tett nekik

a lassan ölő méregnél. Ámde ez a kapu, a mely akkor csukódik, mikor másé kinyílik, akkor nyílik, mikor másé csukódik, azzal kecsegteti, hogy titokzatos pakkokat és cselszövések csomóit vet majd ki magából, ezek pedig bizony megérnek egy masszázs-kúrát. És mivel a kedves olvasó kíváncsisága oda tapad ahhoz a fekete nyíláshoz, még pedig oly bővölettel, mint a szegény kis veréb a kigyó mérges szájához, ott marad lelánczolva a sarkon azon ellenállhatatlan vágynál fogva, hogy megbizonyosodjék az ismeretlenről s ez a vágy közös a bölcselkedővel, a rendőrrel s a tolakodóval.

Mikor az óra tizenegyet ütött, az utca torkolatában egy bérkocsi áll meg. Magas, egyenes termetű férfi száll ki belőle, bokáig érő galléros felöltöbe fülig beburkolva, aztán gyorsan végigmegy az utcán és haladéktalanul, habozás nélkül lép be a jezsuiták házába.

Elmúlik három óra, három gyilkos óra, mialatt a kedves olvasó hasztalan töri a fejét, hogy -összhangba hozza e gyors járást, e büszke tartást, ezt a bizonyos villogást s a másvilági szagot, melyet érezni vélt ez éjjeli látogató nyomában, összhangba azzal, a mit képeken látott és Bismarck, Torquemada, Macchiavelli, a nagy Kophita s Ninus életrajzaiban olvasott. És a mikor már-már meg van róla győződve, hogy a kérdéses ember nem lehet

más, mint lord Ruthewen, Byron vámpirja: ez ép akkor ugyanoly sebesen jön ki, a mint belépett, sietve tart a kocsi felé, a mely vágtatva tűnik el, emlékezetébe hozva a megdermedt olvasónak ezt a népszerű mondást: Hop, hop! Gyi lovacsám!... szárnyad a bűn, patád meg Luczifer körme!!...

Becsukják a jezsuiták kapuját, a messzeségben elhal a kocsizaj is, az éjjeli őr kettőt kiált s az éjtszaka árnyai feketéből ismét homályossá, homályosból szürkülőkké válnak, a kedves olvasó pedig nem tud új adatra szert tenni. Az egyetlen, mit szerez, hatalmas nátha, a mely arra kényszeríti, hogy dr. Andrew-féle pilulákat vegyen be s minden évben ellátogasson Ponticosába, a hol bizalmasan mondogatja az orvosnak s újra meg újra meséli valamennyi asztaltársának, hogy nyomorúságának a jezsuiták gonosz fondorlatai és titkos cselszövései az igazi okai.

S ne tartsa ezt senki a sértett fél lódításának; mert nem egy a jezsuitákra kent rágalomnak kevesebb az alapja, mint a kedves olvasó náthájának. Ezért hát a gyűjtött adatokat kiegészítjük néhányval, mely tisztán a magunk sajátja.

II.

Fráter Domingo megtartotta egy óráig tartó elmélkedését az Oltáriszentség előtt: így szabta

meg a napirend; azután segédkezett a páter superior miséjénél. Miután elvégezte Mária dolgát, bekapott Márta kötelességének teljesítésébe: egy fazék vizet forralt a három csésze csokoládé számára. Ez volt ugyanis a három páter reggelije, a kik ezidétt a házban laktak; ő maga állva a konyhában megivott egy csésze kávé egy darab száraz kenyérral s aztán köpönyege alá kapván kosarát, mint minden nap, kiment a piacra vásárolni, közben pedig egy kedves gondolatával bibelődött, melyet jóval azelőtt fejébe vett.

Deczember harmadika volt: Xaveri szent Ferencznek, az indiák apostolának s a társaság hithirdetői védőszentjének az ünnepe. Fr. Domingo elhatározta magában, hogy ő is hozzájárul az ünnep emeléséhez: saját találmányú étellel kedveskedve a kis társaság asztalának. Fr. Domingo ugyanis különös ember volt a maga nemében: merész, de egy kissé zavaros lángész. Valóságos Goethe levén a szakácsok között, semmibe se vette Apiciusnak a «de re coquinaria» cz. művében foglalt klasszikus szabályait, csakhogy elmerülhessen a romantikus mártások óceánjában. Mert azt a dicsőséget szomjúhozta, hogy e mártások segítségével a burgonyát fáczánszámba, a babot csibemell számába vegyék. Oly mártások voltak ezek, hogy csúffá tettek minden vegyi elemzést s ezt a keserves

mondást csalták Veuillot ajakára, midőn egy izben három napon át volt egy jezsuita kolostor vendége:

— *O Jésuites ! étant ce que vous êtes, que n'avez-vous de meilleurs cuisiniers ? ...*

A szegénység megnyirbálta Fr. Domingo szács-lángeszének szárnyait s ezért szerényen csak néhány töltött paprikánál állapodott meg. A rendestől eltérően tehát vett a piacon olyan négyet, a melyik nagyságra, színre s alakra nézve bizvást beválhatott volna magának Washingtonnak is frigiai sapkául s ismét megindult hazafelé, elmerülve a töltelék kellékeinek fontolgatásába azzal a tiszta szándékkal, azzal a szent együgyűséggel, a mely az igaz, valóban lelki életet élő lélek sajátja, mely csak az eget keresi akár a konyha kis tűzhelye tövében, akár a szószék tetején. A kapuban egy gonoszképű vén asszonynyal találkozott, a ki azt kérdezte tőle, szólhatna-e két szót a páter Antoniával?

— A tisztelendő úr a gyóntatószékben lesz — válaszolt fráter Domingo.

Az öreg mintha zavarba jött volna s nem tudná, mit csináljon. Végre azonban egy levelet rántott elő kebléből, oda adta a fráternek s megkérte, adja át lehető sürgősen páter Antoniónak. Domingo megigérte, hogy úgy lesz s belépve a házba, a kaput szokása szerint kissé nyitva hagyta.

A pater superior ezalatt szobájába lépett azzal a várakozást s elégedettséget tükröző arcczal, mely annak sajátja, a ki megszabadulva már egyéb foglalkozásoktól, reméli, hogy kedvét töltve belekap-hat abba, melylyel szívesen vesződik. Nagyon élénk, sem nem kicsiny, sem nem nagy, sem nem kövér, sem nem sovány, sem nem fiatal, sem nem öreg férfi volt. Arczán csak egy dolog volt feltűnő: a szeme. A szeme, a mely közbe-közbe az értelmi-ségnek oly sugarait lövelte, melyek nagy tehetség elárulói; a jámborságnak oly föl villanásai, melyek a szentnek ismertetőjelei. E páter ugyanis híres író volt, kinek műveit sok nyelvre fordították, mert irányították a gondolkodást; valóságos mintaképe a férfiasságnak, mert ellen tudott állni a hizelgés-nek s meg tudta vetni a rágalmat, föl levén vér-tezve egy értékes könyvnek ezen egy bölcs mon-dásával: *Azért, hogy dicsérnek, nem lesz jobba, sem rosszabbá azért, hogy ócsárolnak.* Grullo Pero szent igazsága ez, melyet oly nehéz megértenie annak, kinek szíve nem fogadta be annak a csodálatos könyvnek tökéletes szellemét, melynek czime: *Contemptus mundi*: a világ megvetése.

Szobájának egyik végében, az ablak mellett állott valódi tudósra valló asztala. Papirosok, füzetek, kéz-iratok, régi és újkori, nyitott és zárt, élő s kihalt nyelven írt könyvek heverték rajta szerteszét s az

emberi tudás mindezen emlékművei közül az isteni bölcsesség- és szeretetnek ama másik emlékműve emelkedett ki magasan, az a tárt-nyitott könyv mindenki számára, a ki *öt levelén* keresni akarja a biztos ösvényt, az elosztatott kétséget s a jól meg-alapozott reményt: a feszület!

A pater superior annyi ideig állott asztala mellett, a mennyi kellett tubákos-szelenczéjének kinyitására s egy szippantás kivevéséhez. Azonközben átlapozta a különféle, előtte való nap érkezett folyóiratokat és lapokat; három sort olvasott el egy német cikkelyből, mely legutóbbi művét magasztalta s foga között morogva, e szavakkal dobta az asztalra: Még mielőtt te mondd, megmondta nékem már a sátán. Ezután ágya megvetéséhez fogott, a mely egy zúgban, fehér függöny mögött rejtőzött. Ő tisztelendősége, nagy ember levén, mindig a lényegre törekedett s ezért az ágy csakhamar rendben volt, a mi a lényeget illeti, lábtól ugyan magasabban, mint fejtől, vánkosai összegyűrve, a takaró pedig egyfelől a padlót érte, másfelől meg fönt vala az összhang és csín látható hijával.

Aztán odatérdelt a festetlen fenyőfatérdeplőre, a mely fölött a szent Szív és szent Ignác egy-egy színnyomata lógott, áhitattal mondván el az *Actio-nes nostras* stb. imádságot. Majd egy jóleső fohász szakadt föl melléből, olyformán, mintha azt mondja

valaki: most már készen vagyunk. Leült egy székre s forgatni kezdte a könyveket és papirosokat. Lassan-lassan lelkesültség ült ki arczára, kipirosodott és a szeme ragyogott: tollhoz nyúlt s írni készült. De előbb kezébe vette a Szentszűznek képét, mely a feszület lábánál feküdt s egy csókot nyomott reá gyermeki gyöngéd szeretettel, mint a hogy a gyermek csókolja meg édesanyját s hangos reszkető szóval mondta: *A hány betűt vetek, annyi dicséretet mondok neked...*

Ebben a pillanatban két kopogás hallatszott az ajtón. A szegény pater superior aggódva vetett feléje tekintetet, majd ránézett a fehér lapra, mely csalogatta, hogy írja reá gondolatait, de le nem téve kezéből a tollat, végre türelemmel szólt:

— Szabad!

Erre egy jezsuita lépett be; fiatal volt, nyugodt mozdulataiban, arczán a vidámság és erkölcsi bágyadtság sajátságos vegyületével, a milyen lehetne valamely, földre számkivetett angyal képén látható. Nyugodtan közeledett, egyik kezében a papsapka, másikkban az öreg asszonytól frater Domingónak átadott levél. P. Antonio volt.

— Tegye föl sapkáját, páter, csak tegye föl! — szólt a pater superior, a mint meglátta; majd pedig gyors ejtéssel jelezve a nélkül, hogy kérné a hamaros végzést, hozzátette:

— Mi baj, páter, mi baj?...

P. Antonio megértette, hogy rosszkor jött s az ajtó felé fordulva, válaszolt:

— Ha tisztelendőséged el van foglalva...

— Oh, nem!... azaz, igen!... de nem tesz semmit... Ez a Damiron* a levegőbe beszél; e pillanatban ép azon voltam, hogy megtalálom szövevényének szálát... Makacsul állítja, hogy az ember szabadsága ott szűnik meg, a hol kezdődik az isteni előretudás és... de beszéljen, kedves páter, beszéljen...

S a jó pater superior szomorúan tekintett a fehér lapra, azon tudatban, hogy Damiron szövevényes okoskodása újra összekuszálódott.

— Legyen szives, olvassa el ezt a levelet — szólt pater Antonio, odanyujtva a superioriornak a kezében levő levelet.

— Olvassa csak, kedves páter, olvassa csak maga, így megkimél a fáradságtól — válaszolt emez, küzdve teljes erővel, hogy megtartsa emlékezetében mindazt, a mit előbb kiokoskodott.

— Egy eltévedt lélektől ered, a ki vissza akar térni az akolba — szólt páter Antonio a levél kibontása közben.

— Hát nyissa ki előtte egészen az aklot! — kiál-

* Francia philosophus.

tott föl indulattal a pater superior. S mintha már egyéb dolga sem volna, letette a tollat, a szemüveget s hátradőlve a székében, összetette kezét s ujjai-val malmozni kezdett.

Pater Antonio nyugodtan olvasott:

«A Szentlélek malasztja legyen tisztelendőségeddel...»

— Micsoda? — szakítá félbe a superior meglepődést kifejező mozdulattal.

— Hogy a Szentlélek malasztja legyen tisztelendőségeddel — ismétlé páter Antonio.

— Amen! — felelt a superior fejbólintva s egy szippantást véve ki a szelenczéből, hozzátevé — Gyorsan, kedves páter, gyorsan!

«Egy nyomorult lélek könyörög az ön szereteteért — folytatá páter Antonio — a mi imádásra méltó Megváltónk és az ő szeplőtelenül fogantatott szűz Anyjának érdemeire, ne vesse meg kérését. A mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme megindította szívemet s meg akarom gyónni bűneimet, megfürösztteni lelkemet a penitencziatartás szentségének gyógyító vizében. Ez engem bizony nagy veszedelmeknek tesz ki, mert immáron harmincz éve, hogy az emberi nem ellensége a szabadkőműves társaságokba sodort; ha tagjaik megsejditik, hogy gyónni készülök, elárulván titkaikat, az első kedvező alkalommal irgalom nélkül legyilkolnának.

Azért miután segítséget kértem a világosság Atyjától, ezt a mentő tervet eszeltem ki, melyet tisztelendőséged ítélete alá vetek s a melyet kétségkívül a lelkemet megmenteni akaró Szentlélek sugallt. Intézkedjék, tisztelendő atyám, hogy éjjel 11 órakor nyitva legyen házuk kapuja, eloltva a kapubolt s a lépcsőház világa; nyissa ki lakása ajtaját, a mely szemközt van az utolsó lépcsővel s várakozzék ott reám, ugyancsak sötétben, mert így lábához borulhatok és meggyónhatok, menten attól a veszedelemtől, hogy bárki is ráismer e nyomorult bűnösre, a ki látja, hogy mindenfelől lesnek reá.

Kérem önt, atyám, a mi Urunk és Istenünk, Jézus Krisztusnak szerelmére, hogy hallgasson e nagy, igen nagy titokról s ne vesse meg e könyörgést, a melytől függ lelkem üdvössége; ha végül beleegyezik abba, a mit előterjesztek, akaszszon ki a ház második ablakának rácsára egy kis fehér kendőt 18.. decz. 3-án délelőtt 12 óra előtt.»

— S mindenféle aláírás helyett — szólt végezetül P. Antonio oly nyugodtan, a hogy olvasott — a levél végén egy kereszt.

— A mely mögül az ördög mutogatja szarvait — felelt erre élénken a pater superior. — Igen, kedves páter, úgy van! — folytatta természetes heves séggel, látva, hogy P. Antonio meglepetve néz reá — az ördög, a ki ezúttal föl akarta önt ültetni... Mert

hát nézze csak, kedves páter, az efféle jómadár, a ki bűnbánatot érez, nyög, zokog, sőt még bög is... de nem használ oly jámbor szólamokat, melyek mintha valami aggóskodó apáczától erednének, a ki gyónni szalad csak azért, mert a macskára kissé türelmetlenül kiáltotta: Sicc!... Szóval, kedves páter, ebben a nagyképűsködő levélben nincs igaz érzés, tehát hamis...

— De hát ki írhatta ugyan?...

— Valami gazember, a ki P. Antoniónak meg akarja fizetni, a mit vétett ellene.

P. Antonio tágra nyitotta tiszta, őszinte gyermekded szemét s szomorúan kérdezé:

— Talán tisztelendőséged tud valakiről, a kinek én kárt okozhattam?...

— Persze, hogy tudok, kedves páter, persze, tudok. Ön nap-nap után boszuságot okoz az ördögnek... Minden lélek, a kit kiragad, egy-egy zápfoga, melyet kitép... Képzelve csak, ha valószínű-e vajjon, hogy ő küldte önnek ezt a jámbor levélkét valamelyik titoktartója kezével?

— Pedig oly világosan mondja, hogy gyónni akar...

— Világos, hogy nem mondhatja, hogy a szemét akarja kikaparni!... Ha nem hiszi, hát csak okoskodjék, kedves páterem. Ön felzavarta az egész várost munkásköreivel, missióival, szakadatlan mun-

kálkodásával a börtönökben, kórházakban s ott, a hol csak egy lelket menthet meg Krisztus számára, bármily nyomorult legyen is... Gyóntatószékébe minden nap jön egy-egy nagyobb szabású bűnös, a ki már hanyatthomlok rohant a pokolba vivő úton s a titkos társulatok ujságjai már foglalkozni kezdenek P. Antoniával... Ezelőtt két nappal, igenis, csak két nappal ezelőtt, gondoljon csak reá, de ne szóljon egy szót se róla, meggyóntatott egy haladkló szabadkőművest; a társulat előkelő tagja volt, a kire az Úristen megfoghatatlan ítélete szerint irgalommal tekintett utolsó órájában... S ime, két napra reá, épen két napra reá, érzi magát az isteni kegyelemtől indítatva egy másik, fölötte jámbor szabadkőműves, a ki tüzetesen ismeri házunkat, sőt azt is tudja, hogy az ön lakása ép szemközt van a lépcsővel, érzi magát, mondom, indítatva, hogy meggyónja bűneit P. Antoniónak, éjfélkor, sötétben, tárt ajtónál, hogy bejöhessen s világos, hogy meg is szökhessék a legkisebb baj nélkül... S mindez a Szentlélek sugallatára... Hm!... Sokáig rám kellene lehelnie a Szentléleknek, ha rá akarna venni, hogy rákapjak e horogra.

P. Antonio lesütött szemmel hallgatta a superiort, remegő ujjával morzsolgatva a levelet.

De ha mégis igaz, atyám? — szólalt meg végre. — A Jézus nevében kért!...

Annyi alázatosság, annyi kegyelet s ugyanakkor oly gyöngédség volt P. Antonio ez utolsó szavaiban, hogy a jó superior is meghatottságot érzett.

— De lelkem, fiam! — kiáltott föl, felugorva a székről s tárt karokkal közeledett feléje, mintha meg akarná ölelni. — És ha hazugság, a mint gyanítom?... És ha nem egyéb cselvetésnél, a mely talán még életét is veszedelembe ejtheti?...

— És baj az? — viszonzá páter Antonio, vállát vonogatva.

— Önnek nem!... De nekem és a rendnek és az Isten dicsőségének nagyon is!... Persze, könnyű meghalni nyugodtan s nyomban bemenni az égbe s kedvére is volna pater Antoniónak, de hát nem tudni, az volna-e a mi Urunk Jézus Krisztusnak is? Nagyon szent dolog hamarosan meghalni a gáton, kedves páter; de szentebb sokáig élni a gáton s későn meghalni a gáton... Jusson eszébe, páter, hogy sok a vetés, a napszámos meg kevés s arról se feledkezzék meg, hogy a mint az Úr ajánlja, a kigyó okosságával vele járjon a galamb szelidsége.

— Az igaz... De mikor egy lélek megmentéséről van szó, akkor inkább csalódjam, helyesen gondolkodva, mintsem jó úton járjak, rosszat gondolva.

— Különböztessünk, kedves páter, különböztessünk... Csalódni úgy, hogy semmihez se jusson az ember, azt megengedem; csalódni úgy, hogy

hozzájusson az emberfia valamihez, tán egy törött lábscsonthoz, azt *tagadom*, uram, *tagadom*.

— Döntsön hát maga...

— Ne gondoljon erre többé s várja meg az ágyban a tizenegyet nyugodtan aludva, a mire úgylis szüksége van.

— Jól van, uram — szólt alázattal páter Antonio, az ajtó felé tartva. Az Úr kezében hagyjuk az egész ügyet.

— Jó kézben hagyja, kedves páter, jó kézben is lesz — erősíté a házfő, a mint kikísérte. — S ne is gondoljon rá többet, inkább többet törődjön magával, mert nagyon rossz bőrben van s annyi dolog megtöri... Dolgozni kell a bölcs belátás mértéke szerint s ne feledje, kedves jó páter, hogy már három izben volt vérhányása... S miért nem iszik többé reggelenként tejet?...

— Iszom, uram, iszom!... Hisz ön parancsolta!

— Hát igyék, csak igyék, míg csak azt nem mondom: elég; ez az engedelmességből való ivás erőt ad önnek s Istennek kegyelmét.

P. Antonio kiment a szobából, a superior pedig egy pillanatig ott állt még az ajtónál, kezében a kilincscsel.

— Valóságos szent! — szólt a foga között s visszament ülőhelyéhez; de ő rajta is rajt' volt még a keresztvíz s benne se lehetett találni rosszat.

P. Antonio közben belépett a kápolnába: egy kicsi négyszögű, karimazsinpiros damasztzövettel kárpitozott szobába. Az oltáron, márványtalapzaton, diszes mennyezet alatt Jézus szentséges Szívének szobra; alatta az ezüst szentségház s előtte, szintén ezüsből függőlámpa égett. P. Antonio térdre borult az oltár előtt levő térdeplőre s két kezére támasztva homlokát, meg se mozdult.

P. Antonio azon lelkek egyike volt, kiket Isten az emberiség dicsőségére alkotott s elég gyakorta őriz a szerzetesrendek zárt kertjeiben: csodálatos mintaképeiül az engedelmességnek, tisztaságnak és önmegtagadásnak; ezek villámhárítói az Isten haragjának, a melyet a világ ama három nagy bűne: a kevélység, tisztátalanság és fösvénység folyton ingerel; kiváltságos lelkek képen, a kiknek égi tisztasága sohasem vet homályt világos szándékára; ezek sohasem lépik át a gyermekszívek szent határait s mégis tudással és tapasztalással megrakodva érik el az aggkort s végül pedig a bűnbánat öltözkéiben jelennek meg az Isten ítélőszéke előtt, kezükben ártatlanságuk liliomával!...

Az alázatos szerzetesnek ekkor úgy rémlett, hogy módfölött erőltetve mutatta ki abbeli óhaját, hogy jót cselekedjék a levél írójával; az a hite volt, hogy vonakodva vetette alá saját ítéletét a főnökéjének, a ki a természetfölötti rendben Krisztus sze-

mélyének képviselője, a természetesben pedig maga a tökéletesség s bölcsesség. Szerénysége másrészt nem engedte, hogy isteni sugallatban keresse ez égi indulatnak okát, hanem rosszul fékezett büszkeségének tulajdonítván, megalázkodott Krisztus Jézus előtt s könnyező szemmel arra kérte, ne legyen az ő kevélysége ennek a valójában bűnbánó, avagy csakugyan gonosz és ravasz lélek javának megakadályozója.

A P. superior ezalatt ide-oda mozgott a széken, hasztalan törve magát abban, hogy újra leszögezze argumentumait Damirón és rendszere ellen: sohse tudott rátalálni a középfogalomra és a lap helyén a mely még egyre tisztán feküdt előtte, mintha még mindig azt a névtelen levelet látná, melyről csak az imént hallotta beszélni P. Antoniót, még pedig oly sürgetéssel, a mely bármily szerény volt is és tisztelettel teljes, mégis meglepte e rendtársa részéről, a kinek alázatossága hitelesebbnek talált bármely véleményt a magáénál; a kinek engedelmissége kitalálta s vakon követte előljáróinak pusztá óhaját is; a kinek tiszta szándéka volt mindig tetteinek rugója szerzetes-életének még a legegyszerűbb eseményeiben is tisztán természetfölötti okokból.

— Bizonyára az Úr sugallta állhatatosságát! — szólalt meg végül, negyedszer téve le a tollat. — A levél valószínűtlen, de igaz lehet s ki tudja, nem

akar-e vele az Úr valamit? ... Jézusom! hátha Isten sugallata volt az ő ellenkezése! ... Hátha én az okoskodásommal megghiúsítottam ide lenn! ... Ki tudja, nem gátoltam-e meg egy lélek megmentését? ... Jézusom, Jézusom! Nem bocsátja ezt meg Istenem! ... Milyen könnyelmű, milyen kevély voltam én! ... Meggátoltam azt, a mi isteni sugallat lehet, a nélkül, hogy Istentől tanácsot kértem volna; más vezérelt volna, mint csak ez a számító, gyalázatos okoskodás, a mely mindig túlzónak itéli a buzgóság szorgoskodását! ... Jaj, Istenem! mennyire megérdemlem, hogy bölcsnek mondjanak az emberek! ... azok az emberek, a kik előtted dörék! ...

És míg ezt elgondolta, fölkelt a jó pater superior s nyugtalanul járkált szobájában, végre pedig elszántan a kápolnába tartott. Ott látta P. Antoniót elmélkedésbe merülve, miért is nem vette észre beléptét. A superior nesz nélkül letérdelt egy szögletbe és a mellét kezdte verni.

— Uram — így szólt — amannak érdemeiért bocsáss meg ennek s ne vond meg tőlem világo-sító malasztodat.

Félóra hosszat maradt a két szerzetes a szentségben jelenlevő Úr Jézus előtt, vádolva magát mind a kettő oly hibával, a mely egyikükben se volt található; szemlélve magát az imádságnak isteni tükrében, a mely megszalasztja a félelmet, távol

tartja az önérdeket, megszünteti a zavart, zabolázza a szenvedélyt, leálczázza az álokoskodást s világosan, szembeszökően állítja elénk az alapot, melyen kell állnia minden helyes ítéletnek; az elvet, mely irányítója kell hogy legyen minden tökéletes cselekedetnek: az Isten akaratát s az ő nagyobb dicsőségét.

Világosnak kellett ennek lennie a két szerzetes előtt, a mikor P. Antonio fölkeltekor a pater superior is az ajtó felé indult s a közben, hogy ujjá hegyén átnyújtotta a szentelt vizet, így szólt hozzá:

— Akaszsa csak ki a kendőt, páter, csak akaszsa ki.

P. Antonio a meglepetés és öröm kimondhatatlan kifejezésével tekintett rá.

— Igen, kedves páter, csak akaszsa ki... Természetesen, nem parancsolom... megengedem, ha akarja... ha nem fél...

— Félni?... — hangzott az erélyes válasz P. Antonio ajkáról — *Dominus protector vitae meae, a quo trepidabo?*...

— Úgy van! — felelt a superior lehajtva alázatosan fejét; — *quem timebo?*...

Tíz órakor meghívta fráter Domingo a csengetyűt, mint minden este s ez jelezte a szerzeteseknek a lefekvés idejét. A superior meghagyta a harmadik páternek, a ki még a házban lakott, hogy ne fe-

küdjék le, maradjon a szobájában készen elősietni bármily szózatra vagy szokatlan zajra. Meghivatta aztán fráter Domingót s megparancsolta neki, hogy hagyja tárva-nyitva az utcaajtót s csavarja le a kapubolt meg a lépcső lámpáit, de ne oltsa el egészen. A fráter úgy tett a meglepetés legkisebb jele nélkül s aztán bement a kápolnába s letérdelt a superioriótól kapott parancs szerint. Ekkor látta, hogy ez is itt ül az ajtó mellett egy szögletben, újjja szájába dugott kézzel s lekonyult fővel.

A kápolna derékszöget alkotott P. Antonio lakásával s e kettő keskeny előszobafélét képezett, melybe torkollott a lépcső. Ezért mindegyikéből meg lehet hallani bármily szokatlan zajt, mely a másikon keletkezett, a nélkül azonban, hogy csak egy szó is hallatszanék ki abból, a mit bent beszéltek. P. Antonio egy Szentszív-képet tett a feszület lábához, mely a térdeplője felett függött; szobája ajtaja tárva-nyitva, az asztalon petróleumlámpa égett, maga pedig nyugodtan és vidáman, mint mindig, járt föl és alá, olvasót imádkozva.

A mint a tizenegyet elütötte, a lépcsőn gyors, határozott lépések hallatszottak. A Pater superior erre térdre borult s oda szólt a fráternek, hogy nyissa ki kissé a kápolna ajtaját. P. Antonio hirtelen lecsavarta a lámpát s beleült a térdeplő melletti karosszékre. Végre a keskeny előszobában hang-

zottak a lépések s P. Antonio a félig kialudt lámpa gyöngé fényénél egy magas férfi árnyékát látta, a ki belépett a szobába, maga után az ajtót bezárva.

Tíz percz mulva egyszerre, minden előzetes nesz nélkül lövés dördült el a szobában. A padre superior egy ugrással ott termett az ajtónál s nagy erővel dörömbölve, kiáltozta:

— Padre Antonio!... Padre Antonio!...

E kiáltásra gyorsan elősietett a másik pater is; fráter Domingo pedig arcza változása és egy szó nélkül csavarta fel az előszoba lámpáját s fordította el a lépcső ajtajában a kulcsot. Csakhamar megnyitott P. Antonio lakásának ajtaja s benne megjelent sápadt, de mint mindig, derült arcza.

— Nincs semmi baj! — felelt halkán. — Távozzék, a Szűzanyára kérem!

— Semmi esetre! — zajongott a superior, belökve az ajtót. De P. Antonio erősen megragadta egyik karját s oly nyomatékkal szólott, hogy a superior nem mert ellenkezni.

— A Krisztus szent sebeire, kérem távozzék!... Ne hiusítsa meg Isten valóságos csodáját!

A három szerzetes megint visszament a kápolnába s az ajtó közelében térdre hulltak fülhegyezve s tele rettegéssel. Egy óra mult el ezután minden legkisebb nesz nélkül. Még mindig nyugtalankodva, a superior fölkel s lassan megint az ajtóhoz

közeledett, de a következő pillanatban visszahúzó-
dott. Szakgatott zokogás ütötte meg fülét s két
halkan beszélgető ember édes suttogása.

III.

Mikor az ember a szobába lépett, P. Antonio
némi aggodással nézte, hogy maga után becsukja
az ajtót, belülről tolva rá a reteszt. Aztán odatérdelt
a zsámolyra és halk, de érthető hangon kezdte
mondani a *Confiteort*. A páter ekkor kinyújtotta
karját, hogy megáldja s e szavakat rebegte: *Dominus
sit in corde tuo et in labiis tuis, ut rite confitearis
omnia peccata tua.*

De e pillanatban az ember fölemelte kezét s
azon helyzetben torkon ragadta a jezsuitát; ugyan-
akkor köpönyege alól tört és pisztolyt rántott elő
s ez utóbbit arcához tartva halkan szólt:

— Ha megmoczczansz, agyonlőlek!

Dermedten ült P. Antonio. A kéz, mely kapocs-
ként szorította össze torkát, nem engedte szólani,
azért hát gépszerűen nyúlt oda, hogy lefejtse.

— Csend! — szólt az ember s akkorát lökött
rajta, hogy reverendájáról három gomb lepattant.
Aztán arcát odatartva a jezsuitáéhoz s folyton rá
célozva, kérdezé:

— Hol vannak azok az iratok, melyeket két nap-
pal ezelőtt kaptál T.-től?

P. Antonio erőlködve próbált felelni, az ember tehát meglazította kezét.

— Nekem senki sem adott iratokat — felelt erre fojtott hangon.

— Hazudsz! — kiáltott az ember, a falhoz csapdosva fejét. — Halála előtt egy csomó levelet adott át neked!

— Nem igaz! — vágott vissza a jezsuita, a ki már vissza kezdte nyerni nyugalmaát.

— Rabló, képmutató! — ordított az ember, homlokára nyomva a pisztoly csövét. — Ha ide nem adod, meghalsz!

— Nincsenek nálam, de ha volnának sem adnám oda! — felelt a jezsuita határozottan.

Az ember torkán a düh hörgése szakadt föl s megragadva haját, lerántotta fejét, hogy nyakába mártsa törét.

— Megállj! — nyögte ijedten a jezsuita.

Az ember azon hiszemben, hogy kétségkívül a félelem tette engedékenyenyé, fölkel s egészen eleresztette. P. Antonio is talpra állott s feléje tárta reszkető karját.

— Csak tíz perczig az Istenért! — szólt neki. — Öt perczig, hogy megbánhassam bűneimet... hogy a szent Szűznek ajánljam lelkemet, a szent Szűznek, a ki az én anyám... és a te anyád is, boldogtalan!

Az ember meglepetve hátrált egy lépést. És

mintha ez az áldott név szívében szégyent, kétséget, keserőséget keltett volna életre, oly hangon, a melyben mindez együtt volt, mormolá:

— Az én anyám is?...

— Úgy van! — felelt a jezsuita, a ki észrevette a nyomorult meghatottságát. — A te anyád is!... S az enyém is és Krisztusé is, a ki számon kéri majd tőled a büntettet, melyet ép el akarsz követni!...

Az ember láthatóan izgett-mozgott a homályban, mintha dühében tombolt volna, aztán vadul rávetette magát áldozatára, a térdeplőre, mondva:

— Imádkozzál, a mennyit akarsz!... csak hallgass!... hallgass!...

P. Antonio ráborult a térdeplőre és keblére ölelte a szentséges Szív képét a halálra készülő igaznak hitével, reményével és szeretetével... Csak maga az Uristen fejtheti meg, a mi aztán történt. Annyi bizonyos, hogy azalatt míg a jezsuita szívében szorongatta Jézus szentséges Szívét s két lépésnyire a halál előtt Ő neki áldozta veszni tért életét, engesztelésül azért a gyilkosért, a ki ép ki akarja oltani: elcsendesedett az ő dühe, mint a vihar, midőn megszűnik a szél, mely felkorbácsolta; szeme szinte kiült üregéből, mintha a szerzetes szelidsége természetfölötti színben tűnnék fel előtte; az isteni malaszt pedig, átjárva e pillanatban vasszívét, oly

zokogást fakasztott benne, a mely diadallal tölti be az eget, mivelhogy jelzi: egy bűnös tér vissza az édes apai házba. E zokogás megütötte P. Antonio fülét s azt vélvén, hogy immár hóhérja jelzi a kénytelen halált, fölkelt fehéren, mint a szemfödél, de teljesen nyugodtan. Láta aztán, hogy öldöklés helyett a gyilkos földre ejti törét s a pisztolyt, hátra szegzi fejét, mindakét kezével befödi szemét s tompa hangon megszólal:

— Atyám, bocsánat!... bocsánat, a Szűzanyára kérem!

E pillanatban lövés dördült el az estében elsült pisztolyból s csakhamar felhangzott a superior lár-mája s az ajtón a dörömbölés. P. Antonio mozdulatlanul állt egyideig, nem tudva, hova legyen: az ember térdenállva fogta át térdét s remegve nyögdecselt:

— Atyám, a Szűzanyára kérem, ne hagyjon elveszni, tíz gyermekem van!...

— Szivem, testvérem! — kiáltott fel a jezsuita, karjaiba emelve őt. — Ne félj!... megmentlek!... esküszöm!...

Az ember ráesett a térdeplőre, mint a rongy s ekkor volt, hogy P. Antonio kinyitotta az ajtót, hogy eltávolítsa a superiort. Látva, hogy ismét magukra maradtak, a jezsuita gépiesen oda nyúlt a lámpáshoz, hogy felcsavarja; de nem tette, kétségkívül

visszatartotta a gyöngédség egy indulata, a mint rágondolt, hogy titoktartással illik lennie ez ember személye iránt. De ez kitalálta a szerzetes gondolatát s ő maga csavarta fel egy húzással, aztán pedig levette róla az ernyőt s letevén maga mellé, hevesen felkiáltott :

— Nézzen rám, atyám, szemtől-szembe!... lássa, milyen képök van a gyilkosoknak! S ezzel a földre dobta a rajta levő álhajat és zokogásba tört ki.

Magas termetű, szikár ember volt, sárgásbarna színű, kinek sűrű szemöldöke csaknem egészen eltakarta fekete, villogó szemét, a mely mint rejteke szélén leskelődő két vipera, úgy pislogott mély gödre fenekén; szakálla volt, bajusz nélkül, szürke haja pedig rendetlenül, fésületlenül csüngött alá. Hosszú köpönyeg takarta be tetőtől-talpig s kitünt, hogy tökéletesen fel volt alatta fegyverkezve. P. Antonio újra karjaiba zárta s a megbocsátás édes és bizalmat keltő szavaival sikerült őt végre megnyugtania. Az elvetemült ember aztán, még a benne háborgó mélységes, szent indulatok közepette is egy-egy káromlást szalasztva ki száján, annak jeléül, hogy megcsontosodott szokásává vált használatuk a beszéd közben, elmondta a jezsuitának ama pokoli terv történetét, melyet ő ellene szöttek a páholyok. Főmesterök keresztény halála P. Antonio karjaiban felriasztotta őket. Föltételezték,

hogy halálos ágyán föltárta előtte azokat a bűnös cselszövényeket, a melyekben azelőtt résztvett s elhatározták, hogy megölik, csakhogy halálával biztosítsák titkos terveiket. A levelet, melyeket követelt, nem is léteztek, csak ürügy volt, melylyel azért élt, hogy ráijeszsen s ha netán valamelyes irások mégis birtokában volnának, kényszerítse, hogy meglepetésében bevallja. A pisztoly csak arra volt való, hogy megfenyegetse és hogy védekezhessék veszedelem esetén: nesz nélkül kellett volna őt megölnie, az ismert sajátos módon merítve bele törét a nyakesigolyába s aztán ama kocsiban osonva el, a melynek másik szabadkőműves volt a kocsisa s az utca végén várt reá. Ő maga ajánlkozott a gyilkosság elkövetésére bosszúból, a melyet azóta forralt a jezsuiták ellen, hogy egyikök lelki vezetése következtében legöregebb leánya kolostorba lépett s hivatásától sem könyörgés, sem fenyegetés el nem tudta téríteni.

A háznak, melyben a paterek laktak, viszonyait: beosztását, számát, lakóinak szokását más szabadkőművestől tudta meg, kinek megmondta nevét. Közismert egyén volt, a ki gyakran ellátogatott a paterekhez, tagja volt a különféle vallásos társulatoknak s-alkalom adtán gyónt is P. Antoniónál. Ez nagyobb borzalmat keltett a jezsuitában, mint ennek a nyomorultnak a bűnös merénylete. Ugyancsak

ő rá bízta a levélírást is, meghagyva neki, hogy némi kezetességet öntsön bele s ennek túlzása keltette föl méltán a Pater superior gyanakodását. Hogy állt el bűnös tervétől, hasztalan próbálta magának megfejtetni a boldogtalan : azt mondja, nem tudja, hogy, hogy nem, a szíve szinte megszakadt, mikor a jezsuitát egy panaszszó nélkül a zsámolyra térdre hullni látta s hogy kedves leánya képe jelent meg előtte, amint e pillanatban szintén ott térdel az oltár előtt, kérve az Úrtól az ő lelkének üdvösségét.

— Ő, igen, ő mentett meg engem! — szólt a boldogtalan, tenyerébe rejtve eltorzult arcát s záporként hullott szeméből a könny, a mely nem patakozott talán gyermekkorra rég múlt napjai óta.

P. Antonio felhasználta e szavakat arra, hogy életre keltse ebben az emberben azt a gondolatot, melyet hőn óhajtott. Azt mondta neki, hogy leánya vágyai nem teljesednek, ha meg nem fürösztli lelkét a bűnbánat forrásában. S ezzel a gyöngédséggel és ügyességgel, a melyet a Szentlélek sugallt a magát Isten kezébe átadó embernek, fokról-fokra emelte föl az emberitől az istenihez, a földitől a mennyeihez, az apai szeretettől a töredelmes bűnös fájdalomához, míg végre oda jutott, hogy nyomban, minden halogatás nélkül az ő lábainál gyónta meg egész életében elkövetett minden bűneit. Kész volt

őt megsegíteni s valóban segítette is lelkiismerete vizsgálatában. Két óra mulva pedig a bűnös fölkel tiszán és az áldozat Jézus Krisztus nevében az ártatlanság hófehér köntösébe öltöztette hóhérját!

P. Antonio ezután azt kérdezte tőle, mily módon szándékozik kisiklani a páholyok cselszövényeiből. Az ember nem sokat látszott törődni velők.

— Egyelőre — úgymond — az a kocsi, a mely rám vár, biztos helyre visz majd; azután pedig lesz rá gondom, hogy örökre búcsút mondjak bűn-szövetségeiknek...

Csak arra az egyre kérte, hogy két napig sehol se mutassa magát nyilvánosan.

P. Antonio megígérte, hogy így lesz s lement vele a lépcsőn, a kapuig kísértén őt el. Azután elhangzott lépteinek zaja, a mely lassankint elveszett a távolban, majd pedig egy vágató kocsi zörgése volt hallható.

Később megtudta P. Antonio, ki volt ez az ember s többé nem is hallott róla. Csak három hónap mulva kapott egy csomagot, a mely Liverpool-ból érkezett: egy nagy aranyéremféle volt benne, meg egy oklevél. Vala pedig ez dülő négyszög alakjában egymást keresztező szögmérő és iránytű, a mely drága kék selyemszalagon lógott. Ez most a rend egyik templomában a tabernákulum

kulcsának szalagja. Az oklevélen, melyen mindenféle pecsétek s kétféle: piros és fekete tinta-írás volt, törölt vezetécknevek s keltezések valának. Jelenleg annak íróasztalán fekszik, a ki írja e sorokat s ilyenforma a tartalma:

A. . . L. . . G. . . D. . . G. . . A. . . D. . . U. . .

Valamennyi rendes szabadkőművesnek:

Üdv, Erő, Egység.

Mi tisztm. . . mélt. . . és tisztv. . . a K. P.* n.⁰*, mely a Simb. . . K. . . F. . . N. . . P. . . ótalma alatt áll.

Bizonyítjuk ezennel, hogy a mi kedves és tiszt T.,* születésű, ★ éves és ★ foglalkozású, jó nevű és valamennyiünktől szeretett *szabadkőműves mester*.

Ezért a világ valamennyi . . . tt. ajánljuk őt, mint illet s a legfőbb hálát és kölcsönösséget ígérjük a figyelemért, melyet iránta esetleg tanusítanak.

Kelt s pecsétünkkel ellátatott e K. . . P. . . K. . . X.-ben . . . hó huszadikán.

A. . . L. . . 58* y del Señor 18*.

Tisztm. . . M. . . G. B. Tualler gr. . . 14.

I. Ö. . . F. . . O. . . M. . . Thales gr. . . 3.⁰

II. Ö. . . F. . . G. A. Balmes gr. . . 14.

Kincst. . . I. . . E. . . C. Aman m. . . m. . .

R. . . E. . . T. . . A. . . Roger de Aunlel gr. . . 16.

I. Exp. . . I. . . M. . . C. Espartero gr. . . 3. . .
 Titk. . . Pecsétőr M. . . M. . . T. Homero gr. . . 3. . .
 (A tulsó lapon.)

Legyen világosság és világosság volt.

Mi Josué a simb. N. . . R. . . N. . . Páholynak. . .
 X.-ben gr. . . 33. . . N. . . Mestere.

Bizonyítjuk: hogy a másik lapon levő oklevél
 hiteles és hitelesen állította ki igen t. t. . és hogy
 az aláírások, melyek hitelessé teszik, ugyanazok,
 melyekkel élni szoktak a tőlünk függő R. . . Páholy
 Tisztrm. . . Mest. . . Tisztv. . . és Hivat. . .

Kelt. hó 15-én A: L: 58* y del Señor 18*.

K. . . M. . . N. . . Mest. . .

G. . . T. . . J. Josué Gr. . . 33.

N. . . Titk. . . Pecsét-ő. . .

Américo 2.º Gr. . . 14.

A KULISSZÁK MÖGÖTT...

I.

A batár egyszer csak szokatlan gyorsasággal ivet írt le s eltűnt a «Palacio de Santa Maria» ódon kapujának torkában. A kocsisnak egyetlen rántására, mint varázsütésre egyszerre megálltak a széles lépcsőház alján kocsi meg lovak; lábukon, mint aczélrúgók, úgy feszültek az inak, közbe-közbe idegesen hányták föl és alá büszke fejöket s ezüst módjára csillogó lánczos zabláik párolgó habbal voltak tele. Az inas orsó fürgeségével ugrott ajtót nyitni; a kocsis tisztelettel emelte meg kalapját a bakon, nyaka meg se mozdult a keményre vasalt fehér gallérban; a palota kapusa meghúzta a harangot, mely fönt az előszobában jelezte, hogy látogató érkezett. A batárból ekkor egy kis angol agár ugrott ki, nyakán aranyozott ezüst kötővel, hátán selyemmel szegett piros bársony-takaróval... Azután egy szőke fiatal leányka, majd utána egy

barna s végre utoljára még egy, a ki nem volt se szőke, se barna, hanem, mondjuk — seszinű.

Mind a háromnak rendkívül magas fésű volt a hajában, fejükön bő, selyemcsipkével szegélyezett mantilla, kezökben hatalmas, rövid nyelű, de széles keretű legyező. Azidétt Spanyolország trónusát a betolakodó Don Amadeo birta; az előkelő hölgyek tehát tüntettek spanyol voltukkal s előszedgették a békateknőfésűket, a pazar csipkediszt, a cifra sallangot s a félméter hosszú szalagokat. Az olasznak trónusa ingadozott e ruhák támadása következtében s a hölgyek meg voltak róla győződve, hogy intézésével oly hőstettet követnek el, mint a condesa de Bureta Saragossában, vagy doña Lucia Fitzgerald Geronában.

A kis kutya ugrándozva szökdécselt fölfelé s első lábát föltartva, megállt az óriás japán virágtartók előtt, melyek a lépcső első megnyugvóján diszelegtek. Lehet, hogy oly csinyen töprenkedett, a mely sehogy sem illett sem ezüst nyakravalójához, sem piros bársony-takarójához. De bizonyára megijedt a híres Santa Maria család czimerétől, mely domborműkép ugrott ki a falból: tovább ment ugyanis a keskeny szőnyegen, a melyet fényes rézrudak szórítottak le mindenik lépcsőfok alján.

Nyomban utána lépkedett a három leány. Komolyan, szinte kedvetlenül a szőke; elgondol-

kozva a barna, merészen, sőt hetykén a seszinű. Ez már túl volt a harmincz esztendőn: benne abban a bús korban, mikor a ledér nő, a ki tizenöt éves korában kikosarazta az ezredest, immár a karmester után is eped, csak hogy ne kellene egyedül útra kelnie a *jó reménység* foka körül. Akárcsak az angol agár, úgy ugrándozott; rátartian pipeskedett, mint valamely tizenötéves süldőleányka s viselkedésében valóban-e vagy csak színre egy tizenhárom éves intézeti növendék rakonczátlan elfogulatlansága tombolt. Neve: Ponce Ritita.

A barna, ki feszes volt, mint a divatbáb, abban a korban járt, mikor még ki szokás kosarazni az ezredest; mikor még többet gondol a kelengyére, mint a jövődöbeli férjre s minden más érzelmet háttérbe szorít az öltözékben nyilvánuló hiúság meg szépség, ez a nevetséges szenvedély, melyet az udvariaskodó hizelgés szül a lélekben. Ennek neve: Peralta Adelita.

A mi a szökét illeti, ez csak alig hogy átlépte a tizenöt év küszöbét s bárha még nem kosarazott is ki egy ezredest sem, — s karmester után sem sóhajtozott: mégis a mesebeli hangya példájára már szívesen gyűjtögetett egy pár garast kis piro-sítóra, melynek az volt rendeltetése, hogy csinosabbá tegye s örömet oda ült az ablakhoz, várva valamely naplopó gavallérnak arra sétálását. Tető-

től talpig Eva lánya volt. Neve: Peláez Blanquita, a másik kettőnek unokahuga, mindhárman pedig jöllehet más és más ágon az excellentiás Sra. doña Rosa Peláez, Ponce, Peralta y Tela, özvegy de Santa Maria grófnő unokái.

— Miért mondja, hogy hiába? — szólalt meg hirtelen Peralta Adelita, s mintha lélegzete fogyott volna el, megállt a lépcső közepén.

— No de világos! — válaszolt élénken Blanquita. Az ő helyében én is ugyanazt mondanám.

Ennek hallatára Ponce Ritita, a ki előre sietett, egy ugrással szökött át a néhány lépcsőfokon, melyek hugaitól elválasztották, s nagy bosszúsán mondá:

— Hallod-e Blanquita ... vagy hallgass, vagy eredj vissza a kocsiba. Nem azért jöttünk oly szorunkodva a batárban, mint szárdiniák a szelenczében, hogy oszt' mindent elronts!

— Ugyan úgy-e, lelkem — vágott vissza Blanquita, most meg ő bosszankodva — nem én voltam, a kinek kedve volt eljönni, hanem te voltál, a ki elhurczoltál!

— Mert te vagy Róza néni szemefénye és ebben az egész ügyben veled is kell számolni! — szólt neki vissza hangosan Ritita, folytatva útját.

Tizenegy óra volt délelőtt s a portás csöngetésére se mutatkozott egy szolgálta sem: sem az elő-

szobában, sem a termekben, hogy bejelentse a korai látogatókat. Mindenfelé az a rendetlenség volt látható, mely a házban elmúlt ünnepségnek maradványa: helyökből eltolt bútorok, a virágtartókban hervadt csokrok, a kandeláberekben félig leégett gyertyák, itt is — ott is egy-egy női ruháról letépett virágdísz, gazefoszlányok, melyek valamely uszályról szakadtak le egy-egy régi táncznak fordulói, vagy a valzer keringése közben. A levegőben meg érezni lehetett, bár látható forma nélkül, de mégis, hogy úgy mondjam, szinte kézzel foghatóan azt a kijózanodást, azt a kiábrándulást, melylyel a húshagyó-keddi táncmulatságnak megmaradt jelei ihletik meg az embert, mikor a hamvazó-szerda világításában szemléli őket. Visszaemlékezés szülte bánatos hangulat ez, a melyben sok van abból a keserűségből, melyet a bűn hagy meg lelkünkben a lelkiismeret mardosásának kezdeteképen.

Ez a nap valóban hamvazó-szerda volt. Az elmúlt éjjel tartotta meg a grófnő annak a két szerfölött vidám farsangi bálnak utolsóját, a melyek azonfölül ebben az évben páratlanok voltak a maguk nemében. Az arcz elfödése mindenkor a szégyenkezés jele volt; az idén pedig a grófnő termeiben a két nem között felváltva osztogatott álarczot a szemérem. Az első bálon a hölgyek ügyet

se vetettek reá, a mennyiben minden álarcz nélkül jelentek meg; az urak ellenben égőpiros szalagokkal egyformán diszített dominókban. A ruháknak ez az egyformasága oly kedves tévedésekre s oly kacagtató tréfákra adott alkalmat, hogy közös elhatározás alapján arra kérték meg a grófnőt: rendezzen még húshagyó-kedden is bált, a melyben vissza lehessen adni a kölcsönt, úgy hogy a hölgyek kiváltsága lészen földött arczczal megjelenni: hadd mutogassa a száz meg száz csillár fényénél rútságát az erős, rejtegesse pedig a Watteau-féle rózsaszinszalagos csuklyák bő redőiben bájait a gyöngye nem. Az ünnep műsorához aztán másfelől szörnyű nagy politikai vonatkozás is járult: Ponce Rititának hazafias lelkesedése ugyanis spanyol menuettet szándékozott rendezni, melyet az urak rokokó-frakkokban fehér parókával, a hölgyek pedig félig rövid szoknyában s gyermekek módjára fésülve lejténének el. Ritita ez alkalomra unokaöcscsével, Candidito Tebával, a huszárkadéttal be is tanult egy magántánczot, melynek csodálatos bakugrándozásait megbámulhatták volna IV. Károly udvarában is. Lehetetlen, hogy a betolakodó Amadeo nyugodtan megmaradhasson trónusán e tánczó hazafias érzület láttára, melylyel a főváros előkelő ifjúsága kimutatta nemtetszését.

A grófnő szívesen beleegyezett, a mire kérték,

de azzal az egy föltevéssel, hogy éjfélkor legyen vége a mulatságnak; abban az órában, a melylyel kezdődik a nagybőjt. Nyilván attól félt a jó asszony, hogy termeiben színről-szinre kell majd látnia a bűnbánat rút alakját azon mód, a mint Dürer Albertnek, e bölcselkedő festőnek ama híres metszete ábrázolja: szörnyű ostort suhogtatva a halálnak nyomában, a mely kíséretébe kényszeríti a tánczolókat, úgy a hogy két karcsont a hegedűje s vonója. Ám egy összeesküvő csoport, a mely nem félt e képzelt kísértetektől, élén Ponce Rititával s unokatestvérével, Candiditóval az óráknak olynemű igazítására vállalkozott, hogy a mikor a palotában elhangzott a bőjti óra, akkor a város többi óráin elmúlt már a hajnali kettő is. A grófnő nem jött rá e turpisságra: csak oly álmos volt, mint még soha lefekvéskor, reggel pedig a fölkeléskor bágyadtabb, mint máskor.

Rendkívül fontos dolognak kellett lennie, mi a három unokatestvért ily koránkelésre birta, annak daczára, hogy csak pitymallat felé feküdtek le. Mint sajátjukba, úgy léptek a házba; senkit se találva az előszobákban, Ritita futni kezdett a grófnő egyik szobalánya után, a kit messziről megpillantott. Rákiáltott tehát:

— Martina! Martina!... Fönt-e már a señora?...

— Persze, hogy fönt! — felelt a szobalány

vißsafordulva. Nyolczkor jött meg a szent Vincze templomából a hamvazásról.

— A hamvazásról?...

— Igen, kisasszony... Ma hamvazó-szerda van.

— Igaz is ám! — kiáltott fel Ritita, bambán nevetve. Nem gondoltam másra csak arra, hogy tegnap volt húshagyó-kedd... S hol van a se ora?...

— A dolgozószobában, egyesületi utalványokat ír alá... Bejelentsem talán?...

— Ne, ne!... Jól megijesztjük, s azért lábujj-hegyen lépünk be hozzá! — szólt nagy gyerekes örömmel Ritita.

S nekiiramodott: előtte a kutya, utána hugai; egy gömbölyű szobához értek, a melyet *dolgozó-szobának* hívtak, mert itt szokott a gr fn  dolgoztatni. A félig nyitott ajtón  t látni is lehetett, a mint egy antik asztal mellett  lt nagy sárga atlaszt sk val az ötven évesnél idősebb, magas, kövér, bajuszos hölgy, gondosan fésült  sz l  hajjal s a karmel ta-ap cz k koz hasonló szerény ruhában. Előtte egy halom papiroslap feküdt, mindeniken pauli szent Vincze egyesületének pecsétje, a rajtok levő üres helyeket ama szegények nevel l töltögette ki, a kiket egy jegyzékről másolt s utánok ilyféle részleteket vetett oda: egy fazék leves, k t kil  szalonna, három porcz  h s, négy porcz  borsó stb.; végül pedig hatalmas bet kkel ezt írta

alá: La presidenta, Condesa Viuda de Santa Maria.

Ritita lábújjhegyen ment előre, hogy betekintsen a szőnyegek között; az alatt a két unokatestvér is utána ment: kedvetlenül Blanquita s divatbábszerű feszségét megtartva Adelita.

Ritita visszajött az ajtótól, elfojtva nevetését s miután visszahúzta két hugát, úgy tett, mintha valami igen kedves dolgot akarna nekik mondani; előbb azonban megállt egy márványkandalló előtt s belemártván ujját a kihült hamuba, meghamvazta homlokát a vendég fűrtöcskék között, melyekkel fölékesítette magát. Blanka szörnyűködve nézett reá, Adelita pedig el kezdett nevetni s mondá:

— Oh, te hóbortos!...

— Hallgass! — felelé Ritita, legyezőjével fenyegetve meg őt, s halkán folytatá — a néni jókedvű s biztos vagyok benne, hogy nem jött rá az óracsinyre... Azért hát előre, majd én magamra vállalkok minden kellemetlenséget... Mindenre, a mit mondani fogok, ti csak *áment* mondjatok és ha a néni...

— Nem, kedvesem, nem! — szakítá félbe bosszúsan Blanquita. — Bármilyen lesz, én nem hazudom!

— Már megint kibújt belőled a szent! — vágott vissza bosszúsan Ritita. — Én nem hazudom! Per-

sze egyszerre puhává lesz az orrod, vagy attól félsz, hogy elvisz az ördög?...

— Nem és nem, én nem fogok hazudni — mondogatta egyre erősebben Blanquita.

— Te furcsa Isten teremtese, te; holnap teli tömheted magadat szentelt kenyérrel vagy megfürödhetsz a szentegyház medencéjében s megbocsáttatnak bűneid.

Adelita égre veté fel szemét s nyersen szólt:

— Ki nem állhatom ezeket a modern szenteket!... A régiek legalább elvonultak a pusztába s békén hagyták a többi, a kik nem voltak olyanok, mint ők... Miért jöttél hát el, te, te liba?...

— Mert úgy hurczoltatok el!...

— Ha már egyszer itt vagy — pattogott Ritita, megragadva mantilláját — legalább hallgass. De 'iszen csak állj nekem elő valami ostobasággal, majd megmondom a néninek, hogy Pérez Ramiro három levelet írt neked...

— De én egyre se válaszoltam! — nyögte Blanquita pittyegve.

— Persze, persze, egyre sem!... Ismerem én már az ilyen ártatlanságokat — vágott vissza bosszúsan Ritita, hátat fordítva neki s a közben akaratlanul kutyája lábára lépett... Ez panaszosan felüvöltött, Ritita pedig ijedten kiáltá: kedves kis kutyám! Ám a kutya három lábon beszaladt a szo-

bába s bemenekült a grófné szoknyájának ránczai közé. Ez rémülten felsikoltott, eldobta a tollat, az első pillanatban jót húzott az állatra s végre ráismervén, arany szemüvegén átnézett s meglepetve szólalt meg:

— Nini, hisz ez *Nana*, a Ritita kutyája!...

Kíváncsi vagy, kedves olvasó?...

Nana volt a neve Ritita kutyájának, unokatestvére Candidito ártatlan ajándékának!

II.

A Condesa de Santa Maria a feltűnő asszonyok között is igen kövér volt: testessége, bajsza, mély színezetű hangja a déli város nem ritka kópéi között a *Santa Maria őrmester* nevet szerezték meg neki. Ám e harczias csúfnév daczára oly jó szive volt, akárcsak egy falat kenyér, a melynek élvezetéből korlátlanul kijutott szegénynek, élősdinek egyformán, pénztárczája folyvást nyitva állott a valódi vagy tettetett szegénység gyámolítására, háza pedig barátai s rokonai mulatságai számára. Mert az Isten, ki e hölgytől megtagadta a gyermekáldást, oly nagyszámú unokát kegyeskedett neki adni, hogy huszonheten versenyeztek azért a kitüntetésért, hogy *Róza néninek* szólíthassák.

Sarjadéka levén egyik legelőkelőbb andalúziai nemzetségnek, irígylésre méltó boldogságban látta

elröpülni életének éveit, miközben egyik nap oly egyforma nyugodtsággal pörgött le a másik után, mint az olvasónak gyöngyszemei egy bájos ifjú lányka ujjai között. De az emberi léleknek ama különös megtévelyedése folytán, mely arra készíti, hogy arra pazarolja szeretetét, a minek leginkább hiával van, egy különös vesszőparipája volt a grófnénak, s ez arra vitte benne a szent buzgalmat, hogy gyámolítsa a szerencsétleneket és arra az oktan viszketegségre, hogy mulattassa a szerencséseket. Nerónak a fuvolázás volt a szenvedélye, Richelieunek a versírás, a condesának az a hite, hogy a világ legboldogtalanabb asszonya és az, hogy mint második Dido szobája lámpáit meglibegtető hatalmas sóhajok kíséretében elmondhatja: *Non ignara mali miseris succurrere disco!* Kijutott a bajból, értett a baj gyógyításához. Ezért esett neki jól a jótevés, a szive pedig egyforma gyönyörűséget talált valamely szerencsétlen ember fölsegítésében, harsogó hangon mondogatva: tudom, mi a szenvedés! — meg egy bál adásában, fohászkodva sopánkodván: sokat szenvedtem, hadd mulassanak hát mások!

Minthogy másrészt a tisztességes nőnek, az igazi spanyol nő fajképeinek, ama tisztaságos légkörében nevelték, a melyben a leányból feleség, a feleségből családanya válik, a nélkül, hogy valaha bete-

kinthetne a férfiak széptevésének undorító örvényeibe: ez a sugárzó fiatalság, a mely ott sürgött-forgott termeiben, a Gonzaga Alajosok és Limai Rózák másaképen tűnt fel az ő szemében és ha olykor megnézte vidám körüket a kártyajáték végeztével, melyet semmiért és senki kedvéért félbe nem hagyott, felsóhajtva mondogatta:

— Angyalkáim!... hogy mulatnak!... Bár itt lehetne most az én szegény Mateóm!...

A grófné életének ugyanis döntő eseménye, nagy szenvedése, melyet nem vala képes szivéből kitörölni a feledés kellemes szivacsa, annak a nevezetes lénynak kora születése volt, a kinek örök-életűvé kellett volna tennie a Santa Maria nemzetiséget. Az anyaszentegyház megtagadta tőle a keresztséget, mert nem találta elégséges alannak; de az anyja elnevezte Mateo-nak, mert ez vala azelőtt három század óta a nemzetség elsőszülötteinnek neve s híres sírboltjában egy borszeszes palaczkban helyeztette el a boldogtalan sarjadékot. Ott várta hiába a testnek föltámadását a Santa Mariák örököse, anyja pedig azalatt minden órában megforgatta elméjében szerencsétlen Mateoja szépségét, bájait s erkölcsi meg polgári erényeit. Ettől az időtől fogva a grófné a karmelita apáczák egyszerű ruháját viselte, melyet soha többé el nem hagyott s valahány levelet írt, soha el nem mulasz-

totta ez aláírást: *boldogtalan barátnője*, Santa Maria grófné.

Ezek a körülmények, kapcsolatban az ő osztályabeli hölgyeknél ritka hazafisággal, de annál gyakoribb fajbüszkeséggel s a jószándékú, bár nem mindenkor helyes irányú jámbor érülettel, senkit se fognak ámulatba ejteni azért, hogy a grófné ő méltósága oly korán kelt a hamvazás kedvéért e bái éjtszaka után s utóbb azzal mulatott, hogy ez üres órákban saját kezével intézte el az egyesület utalványait.

E foglalkozása közben lepte meg Ritita kutyája s utána nyomban a szobába lépett három unokája, egyszerre szólván:

— Jó napot, Róza néni ... Kipihente már magát?

A grófné letette arany szemüvegét s mélységes hangon mondá:

— De hát mi ez? ... Oly korán nyitották ki ma a bolondok házát?

— Korán? — felelé Ritita dévajkodva s leült egy zsámolyra nénje lába mellé, aztán pedig három hangos csókot czuppantott kezére. Nyolczkor már meghamvazkodtunk San Isidoro-ban ...

Blanquita rémülten keresztet vetett e szemtelen hazugság hallatára, Adelita pedig mantilláját összehúzza a legnagyobb hidegvérrel mondá:

— Láthatja hát, jól használjuk-e időnket, néncske.

A grófné elmosolyodott, kedve telvén a leányok jámborságában; mikor pedig észrevette Ritita homlokán a hamufoltot, hangosan felkaczagott, a mi Lablache vagy Selva legmélyebb kótáira emlékeztetett:

— Persze a pap felismerte az előtte térdelő gonosz csontot s ezért nyomta rá oly erősen az ujját! . . . Nézz csak, nézz csak a tükörbe.

Ritita kinyújtotta nyakát, hogy megnézze magát a márványkandallót koronázó pompás tükörben s kendőjével törülközve, fölötte bosszúsan mondá:

— Nem lep meg! . . . Egy egész kosár hamura volna szükségem, hogy ma megalázzam magam . . . Biztosítlak, nénécském, hogy egész éjjel aludtam dühömben.

— Dühödben? . . . Ugyan melyik kutya harapott meg, édesem? . . .

— A kormányzó pöffeszkedése! . . . Ez az a kutya, a mely megmart engem és téged és mindnyájunkat, kik az éjjel itt voltunk! . . .

— De hát mit történt, lelkem? — kiáltott föl rémulten a grófné.

— Semmi, semmi se történt! — felelt maró gúnynyal Ritita . . . Hát tegnap este tele kaszinóban azt mondta ez a Sancho Panza kormányzó, hogy

kormányzói pálczájára fogadta: nem járjuk el még egyszer a spanyol menuettet... Hogy ez tüntetés volt a hivatalos hatalom ellen és hogy van bátorsága börtönbe vetni a Santa Maria grófnét.

— S bilincsbe verni! — tette hozzá Adelita fölemelt ujjal s a le nem vetett mantillából kinyújtva hattyúnyakát.

A grófné szinte feketévé lett a haragtól, mintha a Santa Mariák száz nemzedékének kék vére mind az arczába szökött volna, Ritita meg félve, hogy a kelleténél tovább ment, kissé zavartan veté oda:

— A mi a bilincset illeti, nem bizonyos, mondta-e.

— Igen, nénécske, igen!... Azt mondta: bilincsbe! — erősítette Adelita nyelvével is, legyezőjével is.

— Talán valami meggondolatlanságot tehettek ezek a gyerekek ott az étkezőben? — szólt a grófné végre kissé megszeppenve. — Csöngess, Blanka... mondd csak Martinának, hogy rögtön hívják Don Recaredot... Könnyen megeshetett, hogy a pezsgőtől e nyomorultak ellen eljárt a szájok... Don Recaredonak tudnia kell róla.

Don Recaredo bizalmi ember volt, a grófné meghitt barátja, a kire rábizta azon arany ifjúságra való örökösödést, melynek termeibe adott bejutást.

— Ne, nénécske, ne! — sürgette Ritita. —

Hátha előtte ment el . . . Az egész az, hogy a kormányzót eszi a méreg, mert ön nem akarta meghívni leányát s nem érintkezhetik velünk az a pöffeszkedő liba.

— Pöffeszkedés, nénécske, henczegés! — rikácsolta Adelita, legyezőjét tépve.

— De hát, uram! — kiáltott fel a grófné csodálkozva s egyben bosszankodva — micsoda országban élünk? . . . Még hogy nem tehetek a házamban azt, a mi tetszik, mert különben bilincset rak rám egy gyütt-ment kormányzó? Majd meglátjuk, igen uram, meglátjuk! . . .

S azt képzelve, hogy a kormányzót szorongatja, súlyos öklével a kongregáció utalványait szorongatta a grófné. A két előbbi nyílsebességű tekintetet váltott s míg Adelita a hanglétra minden hangján ismételte:

— Pöffeszkedés, nénécske, henczegés! — Ritita a legnagyobb lelkesedéssel veté oda:

— Ez az, Róza néni! . . . ezt érdemli! . . . Szeget szeggel! . . . Nem kell cseresnye velünk egy tálból? . . . Felkopik az állad!

— Lám, csak az hiányzott még, hogy holmi szélhámos beleegyézését kelljen megnyerni ahhoz, hogy táncolni lehessen a saját házamban! . . . S aztán inquisitióról mernek beszélni ezek a vad liberális rongyszedők! . . . Nos, megfogadom, hogy

tánczolni fogják a menuettet, sőt ha kell, a fandangot is . . . S tánczolni fogják spanyol módra, rokokó-frakkban és parókában, s ha kedvem szottyán, magam is felöltözöm akár mameluknak is! . . . Még csak ez kellett!

Peláez Blanquita maga elé képzelte mameluknak öltözve a természetes seňorát s oly nevethetnék bujt belé, hogy egyszer csak minden tekintet félretételével Ritita nagy bosszúságára hahotában tört ki.

— Ez a Blanka de gyerekes! — szólt. — Mit nevensz? . . .

— Mikor a néni azt mondja, hogy kész mameluknak öltözni — göcögött Blanquita. S erre még hangosabban kaczagott.

— Hadd nevensen — veté közbe a grófné erőlködve, hogy maga is ne nevensen. Hisz az eset nevetséges . . . Hisz magam is nevetek azon, hogy ez a szélhámos kormányzó ide találna botlani . . . Meglátod majd; meglátod, mint veszejtjük el a fogadásban kormányzói pálczáját s mi majd seprőnyélnek használjuk.

A két unokatestvér ismét egymásra nézett, mintegy mondva: Itt az alkalom — s Ritita élénken kapta fel a szót:

— Ez aztán a mestervágás, nénécske! . . . Megint bált kell adni.

— S eljárjuk a menuettet, jöjjön bár el az egész libacsapat.

— Gunárcsapattal fogadjuk s megtépve menekül majd innen! — felelt harciasan Ritita, legyezőjével hadonászva.

— Semmi, néni, semmi más!... Meg kell tartani a bált!...

— Ez kabinet-kérdés.

— Becsületbeli ügy.

— Ezt követeli a zászló becsülete.

— De mikor? — kiáltott föl a grófné habozva... Hisz már benne vagyunk a nagybőjtben...

— Hát bőjt első vasárnapján! — rikkantotta egyszerre a két unokatestvér a játékos mohóságával, a ki utolsót tesz a játékra.

A grófné tátott szájjal akart felelni, a két unokatestvér aggódva nyujtogatta nyakát, hogy jobban hallhassák... s mindahárman elnémultak. A szobába minden bejelentés nélkül egy igen öreg pap lépett be; sántikálva, orra hegyén a szemüveggel, bal kezében tartva széles karimájú kalapját, jobbjaival pedig jobbra-balra áldást osztogatott.

A nagynéni s unokahugai nem tudtak hova lenni a bámulattól; csak Blanquita elfojtott nevetése hallatszott, a ki maga elé képzelte a mameluknak öltözött Róza nénit, bilincsben, a gunárcsapat

élén. Ritita a papnak beléptekor bosszúsan ugrott fel a székről s unalmat jelző kézmozdulattal egy sarokba telepedett. Itt babákat kezdett formálni batiszt-kendőjéből.

— Ugyan Don Rufino — szólalt meg végre a grófné bosszúsan s meglepetve törvén meg a csöndet. — Püspökké lett, vagy legyeket kerget? . . .

— Püspökké én, grófné? — válaszolt a pap mosolyt keltő alázatos hangon. Istenem! mily együgyűség! . . . Ave Maria purisima! . . . Püspök egy szegény, apáczákat gyóntató káplánból! . . . Hisz ez annyi volna, mint a kolostor háziszolgájának fejébe nyomni a püspöksüveget.

— No, mert áldást osztva jön . . .

— Ha netalán a tegnap esti bálból valami ördög maradt volna itt, grófné . . . Ezért, nem másért higgye el . . . Semmi másért, csak ezért . . .

A grófné lenyelte a káplán tréfáját s felpattanva szólt:

— Ugyan Don Rufino . . . Hát ön azt gondolja, hogy az én házamba Isten megbántására szokás összejönni? . . . Mit képzél, miféle társaságot szoktam fogadni? . . .

— Jézusom! señora; Ave Maria purisima, mily ostobaság! — felelt a pap, nyugodtan leülve. Ugyan ki gondolt ilyesmit? Hogy tudom-e, miféle társaságot fogad Santa Maria grófné? . . .

Olyat, a mely aligha mondja e név hallatára: Ora pro nobis . . .

Blanquita alkalmatlan nevetése ismét kitört, mint valamely félbeszakadt forrás víz sugara és csak nagynénje dühös tekintetére maradt abba. A pap térdére terítette köpönyegét, fölébe tette széles karimájú kalapját, e fölött keresztbe rakta kezét s szemüvegén át futólagosan, mint valamely lándsa hegye, oly szúró tekintetet vetett a három leányra s panaszos hangján igen halkán kezdett szólni:

— Bizony úgy, señora . . . Valami régi könyvben olvastam, hogy az ördög el nem mulaszt egy tánczmulatságot sem . . . Persze, tetszik neki a táncz . . . Itt pedig a pusztá egyik ősatya egy alkalommal észrevette, hogy mindenik hölgy ruhájának uszályán egy-egy ördög ült s így sétalगतott . . . Érti ? . . . És a mikor ez ajtón beléptem, így szóltam magamban: Tudja Isten, hány maradhatott itt tévedésből a bútorok alatt! . . . Hát egy-két keresztvetéssel megtisztítom a házat; és most tudja, miért jöttem áldást osztogatva . . .

Blanquitából ismét kitört a nevetés, hasztalan próbálta visszatartani, miért is a grófné haragosan odaszólt:

— De kiállhatatlan vagy te, Blanka! . . . Szeretném tudni, miért nevensz ? . . .

— Mikor azt mondta, hogy mameluknak akar öltözni...

— Hallgass! --- riant rá a grófné oly hévvel, hogy Blanquiña fölpattant a székről.

A pap ismét rávetette szemét a szemüveg fölé és így szólt:

— Hadd nevéssen, kérem, a leányka; hisz az a néhány esztendő...

S rátekintve Rititára, ugyanígy folytatá:

— Lám, milyen komoly a mamája...

Ritita is fölpattant, hallván, hogy a mamák osztályába helyezik s idegzete annyira megrendült, hogy olyat rántott a baba karjain, hogy hosszú voltak miatt az orangutangok családjába lehetett volna sorozni. Térde meghajtása nélkül húzhatta volna fel cipőjét.

— Ugyan, mit beszél ön itt anyákról és leányokról? — szólt türelmetlenül a grófné. Hát nem ismeri ön Rititát, az én hugomat? ... Unokaöcsémnek, Claudionak, leányát? ...

— Igazán? — szólt a pap meglepetve. — Ugyan ki gondolta volna? ... Jézusom, hogy megnőtt! ... Mily balgaság... Bocsásson meg, Doña Ritita... Isten éltesse! ... Hát édesatyja jól van-e? ... Édes Istenem, mintha tegnap lett volna, hogy született, mint mondani szokás ... No, sebj! annak pedig immár harminczöt esztendeje! ... De talán bizony az idén harminczhét is, még pedig május...

Ritita egy ugrással talpon termett, mintha villámos ütés érté volna, midőn meghallotta, mint állapította meg kétségtelenül születése vitatott napját a tapintatlan pap. Négyrét szakította a bábót, mint fiait Medea s elfojtott harag rekedt hangján szólalt meg:

— Adieu, nénécske: kimegyek a kertbe, megnézem a pávákat...

— Kimehetnek veled Adél s Blanka is — felelt sürgetve a grófné. Beszélni valóm van DonRufinóval.

A három unokatestvér együtt ment ki, de egyik se mondta el, a mi aztán köztük történt. Annyi kétségkívül bizonyos, hogy Ritita e napon közel volt ahhoz, hogy Don Rufinón kipróbálja ezt a híres kánont: *Si quis, suadente diablo*...

Ha igaz az, hogy mindazok, a kik hozzá hasonló, rendszerint ostobák, még inkább az fele azoknak, kiknek nincs ily ábrázatjuk: akkor ez a pap körmönfont kivétel e vélekedés első része alól.

III.

— Miért akar ön, Don Rufino, mindig az én bűneimről szólni; micsoda kedve telik mindazok ellen való dühöngésben, a kikkel nálam találkozik? — szólalt meg bosszúsan a grófné. — Máskor Don Recaredónak támad neki, ma Rítitának.

- Én, señora?... Már mint én?...

— On, igen uram, ön!... a ki mintha ötig sem tudna olvasni; pedig hát, valahányszor hozzám jön, szántsándékkal megbosszant.

A pap magában ezt mondotta: Nem az fáj neked, a mit Rítitának mondtam — aztán pedig a legalázatosabb hangon válaszolt:

— Különben, señora, az a miért ma jöttem, a madre Priora...

— Már tegnap küldtem neki huszonöt dúrót a chórusi munkálatokra... Hagyja csak ön a priorákat s feleljen arra, a mit kérdeztem.

--- Igaz is ám; mivelhogy ön a levélben azt írta, hogy huszonöt dúrót küld, jött pedig ötven, hát azért jöttem, hogy visszaadjam az ő nevében a fölös huszonötöt.

S ezt mondva, a káplán egy tekercs aranypénzt adott át a grófnénak.

— Azt a miseborra szántam... de nem szabadul meg, a mi azt illeti... Mit jelent az az áldástosztó játék, a melyet idejövet tett?...

A pap magában mondta: aha, ez az, a mi piszkál — s nagy szemet meresztve s arczára a világ legártatlanabb kifejezését öltve, felelé:

— De hisz már mondtam, señora... Azért, ha netán valami kis ördögöcske maradt volna itt...

— Ne tegye magát előttem oly együgyűnek, a kik régóta ismerjük egymást s tudom, hogy ön

ravaszabb s furfangosabb bárki másnál... Mindig piszkál e bálok s multságok miatt... Melyik régi könyvben olvasta azt, hogy a gonosz nem hiányzik egy táncmulatságon sem?

Don Rufino csattanósat ütött kopasz feje tetejére s nagyon komolyan szólt:

— Ebben, a melyet hetvenkét esztendő előtt sajtoltak.

— De hát mit gondol, mi az a bál, kedves Don Rufino... Látott már egyet életében?...

— Szinéről még egyet sem... Visszajáról sokat...

— S lesz ön szives megmondani, milyen ez a visszája s milyen ez a szine?...

— A szine az, a mit ön lát termeiben; a visszája, mit én látok a gyóntatószékben...

A grófné pillanatig gondolkodóba esett, aztán pedig némi kétséggel s leplezett gőggel szólt:

— Látom, nem ismeri azt a társadalmi osztályt, melyet termeimben fogadok.

— Fölteszem: férfiak és nők.

— Világos, hogy nem kandúrok s macskák!

— Nos, ha férfiak s nők, hát jusson eszébe a közmondás: Az ördög nem alszik.

— Így hát ama régi könyv szerint, melyet ön olvasgat, a termekben oszlopok helyett kőfalaknak kellene lenniök, hogy elválasszák egymástól a két nemet.

— Természetes!

— Ugyan miért?... Miért?...

— Señora!... Mert a lélek ellensége nem a világ, a gonosz lélek és... a sütemény!

A grófné ismét elhallgatott, mintegy erőlködve, hogy e szavak mélyébe hatoljon; a pap pedig hirtelen más hangon s más arczkifejezéssel nyomatékosan, sőt ékesen folytatá:

— Láttá, kérem, azon almákat, melyek a Holt-tenger partján teremnek?... Külső héjok fényes, aranyos, belül meg undort keltő, keserű hamu van... Nos, a héjat ön látja termeiben, én pedig a hamut a gyóntatószékben... Külső szín a választékos udvariasság, a társadalmi érintkezés formái, melyek kívülről láthatók; hamu az a sok undorító nyomorúság, az a számtalan bánatalom Isten ellen, melyet belül követnek el, señora, belülről!...

— Ave Maria purísima, Don Rufino!... Mit beszél ön?...

— Azt, a mit ön hall, señora condesa... Ha minden férfinak, a ki részt vesz az ön mulatságaiban, egyszersmind az arczán is megjelennék az, a mi szívében van, százat teszek egy ellen, hogy a jó-ságos, erényes condesa de Santa Maria nem rendezne több bált... Ha mindazok a szegény leányok, a kik oly sietve jönnek ide, csak egy pillanatra megláthatnák, mit gondol gavallér párjok, biztos

vagyok arról, hogy legtöbben riadtan szöknének el innen.

— No de, uram, ilyen megeshetik bármely csőcselék közt, de nem oly előkelő társaságban, a minőt én fogadok.

— Csak agyagból készült a japán porcellán is, meg a közönséges edény is...

— De a szent Szűzre kérem, Don Rufino, ne túlozzunk!... Ugyan milyen fogalma van önnek a gavallér úrról, milyen az úri hölgyről, milyen az ártatlan, esti társaságról, a hol az ifjúság szórakozik?...

— Kívánja, hogy megmondjam nyiltan, de nyiltan ám?...

— Igen... Az én elvem: szeretem a dolgokat világosan, a chokoládét sötéten.

— Lássá, meg fogom égetni a körmömet...

— Don Rufino — szólt a grófnő bizonyos neheztelő méltósággal. — Kemény megpróbáltatáson mentem át boldogtalan életemben; azért fölül tudok emelkedni a legfájdalmasabb szenvedéseken is... Mikor fiacskám, Mateo, halála...

A pap gyorsan félbeszakította a grófnőt, a ki a komoly eszimecsere mellett is már-már belekezdett a boldogtalan Mateo rögtönzött életrajzába s élénken szólalt meg:

— Hallja tehát s ne ijedjen meg... Mindezek a

társas szórakozások, melyekben az ifjúság részt vesz magukban véve nem bűnösök... De tudja-e, mivé lesznek ugyanez ifjúság rosszasa folytan? Nos, az erkölcsi fertőzés fényes helyeivé, a hol nem a testeket fertőztetik meg, mert hisz nem lehet, de megfertőztetik a kívánság által a lelkeket... Ezért keresik föl oly készségesen s nagy számban azok az ifjú gavallérocskák, a kik az ön szemében Gonzaga Alajosoknak látszanak... Ítélje meg azt a szerepet, a melyet játszik az a jó lélek, megnyitva házát ez ártatlan mulatozások számára... hát még hozzá, ha szegény öreg az, a ki személyére nézve semmit sem nyer ebből.

A grófné ajkát harapdálta s fészkelődött karos-zékében, mint a jegesmedve, melyet tüzes vassal érintget az állatszélidítő. Ám a pap, mintha semmit sem venne észre, egyforma élénkséggel beszélt tovább:

— A mi a nőket illeti, a dolog másként áll s azt mondhatnám, három csoportba oszthatók... Vannak olyanok, a kik nemök csúfjára mindenben hasonlók a férfiakhoz, bár sokkal képmutatóbbak: a férjes asszonyok, mert félnek a botránytól, mely előbb vagy utóbb, de bekövetkezik; az agg hajadonok, mert attól félnek, hogy nem akad a horogra egy együgyű férj sem, a ki bár későn, felelős szerkesztő gyanánt szolgáljon nekik... Vannak olyanok

s ezek vannak legtöbben, a kik nem érzékiségből, hanem hiúságból rohannak a társaságba, rongyaikra s a fényűzésre való hiúságból; nem azért jönnek, hogy lássanak, hanem azért, hogy láttassanak, hogy ragyogtassák új ruhájukat, a mely megszerzi nekik a férfiak csodálatát s hizelgéseit, az asszonyok részéről pedig az irigységet és a megszólást. Ezek sem rosszak, hanem ostobák... És végre vannak olyanok, mint a milyen ez a szegény lányka, a ki előbb nevetett, azért jönnek, mert hozzák... Ártatlan eszközök, a kiket arra használ fel az ördög, hogy elérje egyéb céljait; öntudatlan anyag a gavallérok feslettségének táplálására; szegény, sajnálatra méltó angyalok, a kik játszanak a becsstelenséggel, a mely bensejükben bemocskolja tisztaságukat s játszanak oly elfogulatlansággal, mint a minővel játszik az ártatlan gyermek a mérges kigyóval, a mely szeliden nyalogatja kezét... Mondjak még többet? Nos, ezek közül való ön is, señora condesa, ötven s egy-két esztendeje daczára... És ugyanaz, a mi önt oly tiszteltté teszi, ugyancsak oka szerencsétlen vakságának. Nincs ugyanis erény, legyen még oly szép, hogy kellő időn s alkalmon kívül bűnné ne válhasson. Az őszinteség is, meg az ártatlanság is, bármily szépek is, az ostobaság édes testvérei... Igen, señora condesa, az ostobaságé!...

A señora hangja mintha elbújt volna hatalmas

keble ívezetében, nem igen akart torkára jönni: szólni akart, de a pap belevágott szavába:

— A világ mindezt együtt udvariasságnak, ártatlan kaczerkodásnak, a fiatalság közlékenységének stb. ilyesminek nevezi... Ám az erkölcs, asszonyom, az isteni törvény, mely egyformán elítéli, valamint a gondolatban, úgy a tettel elkövetett bűnt; egyformán a csábítóét, mint a résztvevőét: szabad-szelleműségnek, a lelkek megmételyezésének!... Válasszon hát, asszonyom: e két fény közül melyikkel akarja megvilágítani termeit... Ha a világgal, hát akkor csak hagyja nyitva; mert a világ rosz-szasága mellett kevés vagy semmi sem fog ott előfordulni, a mit az ő ítélete szerint meg kellene róni. Ha pedig az Istenével, hát akkor zárja be nyom-ban, mert aztán sok, nagyon sok tisztátalanság talál ott napfényre kerülni!...

A grófnő lihegett, mintha tüdejének nem volna levegője; a pap pedig kissé kifújván magát, folytató:

— Azt mondhatja, hogy számos társadalmi ok kívánja, legalább is megtűri a férfiak s nők ilyfajta érintkezését... Nem akarom tagadni teljességgel, de igenis kereken tagadom sok egyes esetben; mert ha az emberi gonoszság ebből a szokásból való-ságos erkölcsi fertőzést csinált, a lelkiismeretnek kötelessége mindenféle fertőzést a törvény alá

vetni... S tudja meg, señora condesa, hogy habár az erkölcszánítók nem tagadják, hogy az állam tűrheti a nyilvános házakat, az egyesnek még sem szabad igen fontos, igen súlyos okok nélkül bérbeadni a magáét... Kemény dolog azt mondani, hogy alkalmazza a mondottakat házi báljaira; mégis nincs más mód, mint hogy kellő megszorítással alkalmazza, asszonyom... Kemény dolog, illet mondani... Nagyon kemény!... Gyalázat, illet hallgatni... Hallatlan gyalázat!... De ha hangos szóból nem értik meg az igazságot, ágyúszóval szükséges megmondani; s a mit ön hall, a tiszta igazság, meztelen, ágyúszóval kimondott igazság... S ha kétkedik, valóban az-e, kérdezze meg, de nem azoktól, a kik nagyrészt oly vakok, mint ön... Kérdezze meg azoktól, de azoktól, a kik látják a színjátékot, a mint *a kulisszák mögött* folyik...

Itt elhallgatott a pap, reverendája újjával simogatva papi kalapja fölborzalt szálait. A grófnő szólni akart, de csak hörgött, lélekzetet akart venni, de a harag majd hogy meg nem fojtotta. Végre fejéhez emelte kezét s arczán a kerülgető gutaütés kék nyomaival szaggatottan kiáltozott:

— Életemben most hallottam a legnagyobb szemtelenséget!... Mindig tudtam, hogy ön a különködések foglalatja volt!... de sohase mertem arra gondolni, hogy egy ember, a ki oly tudós...

oly erényes... a ki ezt a ruhát viseli... a ki negyven év óta járatos házamba... ennyire megsértsen!...

— Señora, ön kérdezett, én pedig feleltem... Tán az én hibám, hogy az igazságnak némely ember szájában sértés íze van?

— Elpanaszskodom az érseknek! Igen, uram, elpanaszskodom az érseknek! — kiáltozott a grófnő.

S a vihar, mely bensejében tombolt, könnyekben tört ki, mint a hogy minden zivatar esőben szokott kitörni. A pap talpra állt s előkerítvén hirtelen együgyű nézését s bűnbánó hangját, így szólt:

— Igaz is ám, nincs valami üzeni valója a madre priorának?...

— Nincs, semmi sincsen! — nyögte a grófné.

— Akkor hát jó egészséget... s ha van egy kis ideje, olvassa el *Gil Blas s a granadai érsek történetét*...

S a pap vállvonogatva, csoszogva indult az ajtó felé... Ekkor a szomszéd szobából izgatott hangon ez az édeskés szózat hallatszott:

— Señor Don Rufino, uram és barátom!... Ön itt?... S ön távozik, a mikor én jövök, hálátlan jóbarát?... De az Istenért, tegye föl a kalapját, Sr. Don Rufino, mert itt nagy a czúg... Ez a huzat veszedelmes!... Tudja-e, mit mondott az ördög Luthernek?... Luther, óvakodj a czúgtól, mert nagy szükségem van rád!...

A hang egyidőre elhallgatott, mintha távoznék Don Rufinót kikisérve; a dolgozószobában pedig csakhamar megjelent egy huszár-kadét kíséretében egy majdnem teljesen kopasz úr, a ki belépve, oly taglejtések közt szólott, mint Cicero a római senatusban:

— Condesa!... Catilina kívül van Róma kapuin! — S a harczy trombita recsegő hangját a pásztorsíp édes szavával cserélve fel, utána tette, miközben rámutatott a három unokatestvérre, a kik e pillanatban jelentek meg a szemközt levő ajtóban:

— De hát ki félne Catilinától... mikor itt a három grácia: Aglaë, Pasitea s Euphrosonia?...

Ez az úr Don Recaredo volt.

IV.

Don Recaredo neve nem volt se Guzmán, se Ponce de Leon, se Fernandez de Córdoba: egyszerűen csak... Conejo.* Ezen jelentékeny ellentétért, ezért a vezeté- és keresztnéve közti tátongó örvényért nem őt teszi a történelem felelőssé. Keresztszülei a hibások s e hibát hős megadással viselte a jó úr, nem lévén egyéb szándéka, mint hogy megbővítsé vezetéke nevét, nagyobb ősi díszszel írván magát alá: Recaredo de los Conejos.

* Tengeri nyúl; bak.

Conejo: egyesszámban volt az édesatyja, Conejo: egyesszámban volt az öregatyja s ez egyesszámú Conejok során át fölvihte származását ama conejok valamelyikéhez, a melyek özönrel lepték el némely tudósok szerint Spanyolországot abban az időben, a mikor Tubal meghódította s vadászterületté alakította.

A gót királyénál kétségkívül kevesebb kíváncsisággal élt Don Recaredo, akárcsak a nyomorult nyulacska, oda tapadva, mint valamely puha állat a de Santa Maria család óriás köpalotájához. A boldogult gróf életében ő neki kellett viselnie a pártvillongások összes politikai kellemetlenségeit, azután pedig tovább a grófnő házi bajait, a ki rábizta termeinek, fő- s huszonhét unokájának különös felügyeletét. Amaz szerény állást szerzett neki a jövedékhivatalban; emez pedig biztosította a grófnő hathatós támogatását a minisztériumok bármely változásakor. A hálára kötelezett D. Recaredo minden ilyen esetben egy-egy elégiát költött Mateo időelőtti halálára s ezeket a grófnő tetszése jeléül albumába gyűjtötte össze.

Don Recaredo ugyanis költő volt, még pedig tudós költő. Könyvbetéve tudta Hermosilla *Prózában és versben való beszéd művészete* című művét s naponként tíz lapot olvasott el a *Konversations-lexikonból*, a mit aztán kellett, nem kellett, a társaságban

mondott el. Ha teszem arról volt szó, hogy az estremadurai sonka sokkal jobb a galicziainál, akkor Don Recaredo szórakozottságot színélve, hirtelen közbevágott:

— A babiloniaiakról szóltak önök?...

— Nem... nem uram... az estremadurai kolbászról beszéltünk...

— Pedig megesküdtem volna, hogy a babiloniaiakról hallottam valamit... S ezzel kapcsolatban tudnivaló dolog, hogy a mikor e híres birodalom romba dőlt...

S Don Recaredo ekkor előadta, a mit aznap Semiramis országáról olvasott, egyre növelvén minden alkalommal tudós hírnevét. Örömet lelve az efféle olcsó diadalokban, idejét Don Recaredo a múzsák és a jövedék hivatal, s a meg dohány szolgálata között osztotta meg, életének fenmaradó részét arra szentelvén, hogy összeegyeztesse egy közegészségügyi kérdés ellentétes végleteit, a mely fontosabb volt rá, mintsem a veronai kongresszusra nézve. Irtózott ugyanis a náthától s bolondja volt a lovagias viselkedésnek. Amannál fogva azt tartotta, hogy Ádám ivadékainak legfélelmetesebb ellensége a huzat, meg a metsző szél; a másiknál fogva földig hajtotta meg kalapját, akárcsak a koldus, mikor alamizsnát kér, a hölgy előtt, a ki kocsijából üdvözölte. Don Recaredo udvarias volt még önmaga

íránt is, s bárha maga ment is be valamely ajtón, gépiesen meg szokott állni, mintha árnyékát akarta volna csupa tiszteletből előre bocsátani.

Ám egy napon sztrájkolni kezdtek Don Recaredo hajaszálai s ennek folytán feje lassan-lassan a föld-abrosz alakját ölté, a melyen kedvére tanulmányozhatta volna lelki tulajdonságait Gall valamelyik tanítványa, a kik koponyáik dudorodása szerint mérik az embereket, mint a hogy gerezdvonalaik szerint ismerik fel a dinnyét vagy a tököt. Ez az ügy félelmetesebb színben tűnt fel előtte, mint ha azt látta volna, hogy a kormány fel akarja osztatni a só- és dohány-egyedáruságot... Miért tegye ki magát tüdőgyulladásnak, zsákmányul vetve magát az utcán mindenféle szélnek? Miért mondjon le arról az udvarias, XIV. Lajos Versailles-ához méltó köszöntésről, a mely tönkre silányította a kalap szélét s mintegy kecses, testgyakorlati mutatvány volt annak részéről, a ki megtette?... Don Recaredo mélységes töprenkedései következtében azon veszedelemben forgott, hogy elveszti még azt a kevés haját is, a mi megmaradt, míg végre *Heureka-t* morgott, a nagy találmányok e hírmondóját s elhatározta, hogy utcán járva vendég-hajat tesz föl, a melyet szobába lépve szépen bent hagy a kalapban; így elejét veszi annak, hogy a szertelen hőség nem teszi haszontalanná e segítséget.

Nagyokat nevetett ez ötleten a gondjaira bizott *arany fiatalság*, folyton ott látva függni a ruhafogason. Don Recaredo parókáját, mint valamely indián főnök wigwamja előtt ékeskedő száraz skalpot. Don Recarado azonban csak megerősödött abbeli meggyőződésében, hogy főképp az egészség szempontjából ez fölötte észszerű dolog, a midőn egy nap lexikonában lapozgatott. Aischylos haláláról olvasott. A nagy görög tragédiaköltő a tenger partján sétálgatott hátratett kézzel s födetlen fővel, a melyben az *Agamemnon* s az *Eumenidák* fogantattak... Egy sas, a mely teknősbékát kerített karmai közé, körülnézett a térben, sziklát keresett, hogy széttörje rajta zsákmányát s aztán fölfalja. Márványszirtnek nézte a költő fényes kopasz fejét s ráejtette a teknősbékát s ezzel a szomorújátékkal vetett véget azon ember életének, a ki oly számos szomorújátékkal ejtette csodálatba az atheneieket. Mikor ezt Don Recaredo elolvasta, nagyot ütött kezével a könyvre s oly ember megkönnyebbülésével, a ki ép nagy veszedelemben forgott, szólalt meg:

— No lám!... mire jó Isten szabad ege alatt födetlenül kopasz fejjel járni!... Aznap, mikor rá se gondol az ember, jön egy kis madár és paff! — agyonver valami teknőssel... Hisz magam is láttam Giraldában sólymokat, a melyek képesek egy hajót is elragadni a kikötőből!... Csak a szent Szűz oltal-

mazott meg!... Ő sugallta nekem a paróka gondolatát!

Szegény Don Recaredo! Mintha még most is lát-nám gömbölyű arcát a keskeny, ősz pofaszakállal, mely mint két zárjel valamely mondatot, úgy fogta be kétfelől; két jóságos szemét, rezes orrát, józan élvezeteinek ezt a gonosz árulóját és repedt száját, a mely szünet nélkül járt, akárcsak valami biztosítószep s mely lehetővé tette, hogy fölszabaduljon a fejében fölhalmozott lexikonbölcseségének fölösleges készlete! Pedig hát bizonyos, Don Recaredo már nem él!... A föld elnyelte Mateo megénekelőjét a nélkül, hogy a Parnassusra került volna neve; a sír mindörökre elfödte a jövedékhivatal derék tisztviselőjét a nélkül, hogy a kormány becsületessége jutalmául sírjára csak egy kis emléket állított volna, bár hacsak sóból és egy szivarból!

Legyen e kettős hálátlanság mentsége annak a hosszas kedvtelésnek, melylyel oly sokáig szóltunk Don Recaredóról. Ugyan hát melyik olvasónk lenne is oly türelmetlen, hogy meg ne bocsássa e jeles költő iránti szeretetünknek ezt a próbatételét, a ki annyiszor csalt mosolyt ajkunkra?... Mikor az évek egyre nagyobb-nak láttatják a multnak sivatagját, valami bánatos öröm érzete támad bennünk azon személyekre gondolva, a kik mint az utas mögött elmaradó útjelzők szegélyezik e siralom

völgyében megtett minden egyes utunkat... Mikor szemünk köröskörül nem lát egyebet, csak nyomort és szomorúságot, fölvidul a lélek, hol sírva, hol mosolyogva oly alakok láttára, a kik személyükben egyesítik a legőszintébb együgyűséget s a legártatlanabb nevetségességet...

V.

Adelita s Ritita aggódo tekintet vetettek a grófnő arczára, mikor a szobába léptek s lesujtva néztek egymásra, észrevevén a zivatart, a mely ott tükröződött a méltóságos úri nőnek, mint teli hold, oly kerek arczán. Kétségtelen: Don Rufino körme közé kaparította az álarczosbál ígérétét, a melyet ők oly furfangosan csikartak ki a grófnőtől. A huszár hozzámént s barátságosan szorítva vele kezét, kérdé:

— Hogy vagy, Róza néni?

A nyalka tisztecske eszébe juttatta a grófnőnek azokat a Gonzaga Alajosokat, a kikről az a kegyetlen Don Rufino ép az imént rángatta le a mystikus ruhát s azért szárazon felelte:

— Jól, Candidito.

A huszár aztán a három leány felé ment, rokoni bizalmassággal köszöntve őket s hátuk mögött csakhamar titkos beszédbe eredt Rititával. A leány bosszús arczot vágott, amaz tiltakozó kézmozdulatot

tett; ez legyezőjére támaszkodott, akárcsak buzo-gányára a farnesei Hercules; a kadét el akarta tőle venni azt a pávatollat, melyet, mint valami szivart, a szájában tartott; ez ráütött a legyezővel, az meg elnevette magát; ez elővett egy levelet, amaz pedig zsebre vágta... Ép e pillanatban fordult felénk Blanquita, de Ritita s Candidito már elragadtatással szemléltek egy, a falon függő színes selyemmel himzett képet. Ritka egy kép volt: a grófnő himezte harminczéves korában s pipázó néger nőt ábrázolt.

— Nézd csak... nézd — szólt Ritita Candiditóhoz — hogy füstöl!...

— Himezni akarsz tanulni, Candidito? — kérdi Blanquita csipősen.

— Ha megtanítasz, hugocskám, nem bánom, himzek néked egy pár papucsot — vágott vissza a kadét.

Don Recaredo ezalatt két lépéssel előbbre lépett, de észrevéve a grófnő borús arczát, kissé alább szállott bátorsága s újra elmondotta szokott harci kiáltását:

— Catilina kint van Róma kapui előtt!...

A grófnő, kinek nem volt nagy az ő tudománya s még nem is ocsúdott föl az izgalomból, melybe Don Rufino ejtette, nyersen felelt:

— Ugyan, két szóra sem tudja nyitni száját a

nélkül, hogy három ismeretlen szót ki ne ejtsen? Kicsoda ez a Catalina s mit tudom én, kivel járkal Rómában?...

— De hisz ez nem Catalina, señora — felelt a legnagyobb szelidség hangján Don Recaredo — Catilina... Ca-ti... titi!... li-na... ez; kegyetlen férfiú, forradalmár, Cicero korának, mint ma mondanók, amadeistája, a ki nemzetörséget alkotott...

— Ugyan, kérem! — csattant föl bosszúsan a grófnő, rágondolva a kormányzó fenyegetéseire, a ki Don Rufinóval együtt elég borsot tört az orra alá. Elég amadeistánk van nekünk itt, mihaszna csődíti őket nyakunkra még a régi időkből is.

— De hisz ép azért használtam a római szónok kifejezését — védekezett élénken Don Recaredo — mert a mivel Rómát fenyegette az amadeista Catilina, ép azzal fenyegeti az amadeista kormányzó (Gardingónak mondanók a VIII. században) a de Santa Maria-család palotáját.

Adelita alig tudta visszatartani kaczagását, melyet legyezőjével iparkodott észrevétlenné tenni; Ritita könyökével meglökte Candiditót s mindannyian egyidőben szólaltak meg nagy érdeklődés közben:

— De mi történt?...

— Mi történt? — felelt Don Recaredo rémületet keltő hangon s a zsebéből lassan egy feltört levelet vett elő. — Mikor megkaptam az ön üze-

netét, hogy nyomban jelenjek itt meg, ép hanyatt-homlok készülődtem jönni, hogy számot adjak önnek erről az iratról...

Don Recaredo nagy szertartásosan bontotta ki a levelet, méltóságosan föltette orrcsiptetőjét s megszólalt:

— Hallgassák csak meg ezt a névtelen levelet, melyet ma reggel kaptam.

«Tisztelt Don Recaredo stb.

Biztos tudomásom van arról, hogy e város kormányzója elhatározta, hogy letartóztatja a de Santa Maria grófnő ő méltóságát, ha még egyszer megtörténnek házában a húshagyó keddi antidinastikus botrányok. Mivelhogy ön az említett señoának bizalmas embere...»

Itt Don Recaredo oly mélységesen bókkolt, hogy orráról leesett a csiptető s szinte meghatva mondá:

— Ez reám a legnagyobb megtiszteltetés...

S újra föltevén az üveget, folytatta:

«Mivelhogy ön az említett señoának bizalmas embere, közölhetné vele ezt a tudósítást, hogy elmenjen a kedve összeesküvések szervezésétől. Hiszem, hogy a señoa condesa nem lesz ismét oly vakmerő; de azon esetre, ha visszaesik, tudja már, hogy értesítve volt s számoljon aztán a következményekkel.

A béke s az uralkodóház egy barátja».

Conticuere omnes! ... Csendre verődtek mind: Don Recaredo elsápadt s reszketett, mint valamely tűzérújoncz, a ki először süt el ágyút; ide-oda tekintgetett az összes körülállókra, a kik látszólag valamennyien egyazon érthető gondolat hatása alatt voltak ... Valami legyőzhetetlen nevetésvágy szállta meg ekkor Blanquitát: képzeletében a mameluknak öltözött Róza néni alakja motoszkált, akárcsak valamely gonosz manó; háttal fordult valamennyinek, hogy leplezze rosszkor támadt jókedvét s a kandalló ellenzőjére festett pufitos gyermek szemét kezdte körmével kapargatni.

— Látja, nénécske? ... Látja? — tört ki végre Adelita, a legyezőjével hadonászva. — Mondtuk mi is!

Ritita büszkén kiegyenesedett, mint a bosszúállás istennője s hangosan szólt:

— Nénécske! ... Okvetlen adsz újra bált s erre a kormányzónak is küldesz meghívót ...

— Úgy van, úgy van! ... Öt magát is meg kell hívni!

— S az orra előtt járjuk el a menuettet.

— Majd megtudja, kivel van dolga!

— S mennyire félünk fenyegetéseitől.

— Nincs más mód, nénécske, csak új bál!

— Új bál! ... Új táncmulatság!

S a két unokatestvér, az öcscs meg Don Recar-

redo, a ki fölugrott, kitárta karját, Dante ezen versét szavalgatva: *Io vo gridando pace, pace, pace* — akkora zajt ütöttek, hogy a grófnő fuladozva zajongott s befogta a fülét:

— Ugyan hallgassatok el; csak nem akarjátok, hogy megsüketüljek?...

— Ki írta ezt a levelet? — veté utána szörnyű hangon, Don Recaredóhoz fordulva.

— Hát a béke s az uralkodóház egy barátja — felelt Mateo megéneklője, rámutatva az aláírásra.

— De hát ki ez a béke barátja, a ki ilyen zenebonát támaszt az én házamban?

Don Recaredo az orra hegyére tette egy ujját s szemét tágrameresztve, mondá:

— Az a gyanum... mit mondok: gyanum?... Akár meg is esküszöm, hogy e csiny szerzője...

— Kicsoda?

— Maga Gardingo! — fejezte be Don Recaredo, a VIII. századba képzelve magát.

— De az Isten szent szerelmére, beszél-e ön még valaha életében világosan?... Ki az a Gardingo?

— A kormányzó, señora, a kormányzó! — magyarázta keszségesen Don Recaredo, a XIX. századba térve vissza.

— Elöttem világos a dolog — vélekedék Cándido.

— Fogadni merek az orromba s nem félek, hogy orr nélkül maradok — szólt Ritita.

— Henczeg, nénécske, henczeg! — hajtogatta szüntelen az engesztelhetetlen Adelita.

— Csak egy kétségem van — szólalt meg Don Recaredo — a levél förtelmes helyesírása... Ni csak — tevé utána s megmutatta — nem írja, *bizalmas*, hanem *biszalmas*...

Candidito s Ritita meghökkentek, mintha ők volnának felelősek a kormányzó förtelmes helyesírásáért, végre azonban megszólalt a kadét, egyik lábát a másik fölé keresztbe téve:

— Eh!... Megütközik ön azon, hogy *biszalmast* ír egy kormányzó?... Ismertem egy belügyminiszeri tisztviselőt, a ki két z-vel írta a cipőt...

— De mikor ő henczeg! — szólt konok következetességgel Adelita. — A minap közélről láttam az Alcázar kiállításában... Tavaszi világos ruha volt rajta s úgy láttam, hogy mellénye kopottabb, mint kabátja... Nyilván világos jele annak, hogy ingujjban szokott lenni.

— Ugyan, Adelita — jegyzé meg tisztelettel Don Recaredo, a kit bizonyára hasonló vétség nyugtalanított. — Nem látom át, mennyiben függ össze a helyesírás az ingujjban levéssel... A helyesírás a régi népeknél...

— Nem látja át?... Ez mutatja, hogy uborka-

fára kapott henczegő fráter... El tud ön egy kormányzót ingujjban képzelni?... Szörnyűség!...

S rémüldözésében legyezőjével fődte el arczát Adelita. A grófnő gondolatokba volt elmerülve, könyökével a kis asztalra, kezével állához támaszkodva.

A nagy meglepetéseknek e sajátos mozdulatlan nyugtalanságától lekötötten, mindvalamennyi tartott ettől a néma szótlanságtól, a döntés ez előjelétől, a melytől, úgy lehet, egy trónus összeomlása függ a menuette zenéjének méltóságos ütemei kíséretében... S ugyan hát miért is nem? A sas egy hópelyhet mozdít meg szárnya hegyével a hegytetőn s ez a pehely legördül, növekszik s lavina alakjában ér le a hegy lejtőjén... Lehet, e sas a grófnő, a ki a kormányzó s az uralkodóházra rázúdítja a szoknyák s fehér parókák lavináját s minderre fölkevert haragja, sértett büszkesége és tiszta hazafias érzése ösztökéli. Ámde Don Rufino árnya lefogta a grófi sasnak szárnyát, akarata ellenére is, és hogy hogy sem, úgy tetszett neki e pillanatban, hogy az előtte álló három hugában testet öltött az a három női típus, melyet oly elevenen rajzolt le előtte az apáczák szerény gyóntatója... Ritita sokkal arczátlanabbnak tűnt fel neki, Adela sokkal hiúbbnak, Blanka sokkal ártatlanabbnak, Candidito sokkal szemtelenebbnek.

A néma csend egyre tartott. Ritita és Candidito halkan suttogtak, Adelita mantilláját igazgatta s fél-szemmel a tükörben nézegette magát, Don Recaredo szemüvegét törülgette zsebkendővel.

Egyszer csak hirtelen nevetés csendült meg, eleinte halkan s elfojtottan, aztán mind hangosabban, lármásan, mint valami kis patak, a mely zaj nélkül folydogál a gyepek között, végül pedig fék nélkül, vidáman, harsogva szökel szikláról-sziklára... Blanquita ép kikaparta az ellenzön levő gyermek szemét s a vidámság pajkos manója mégis csak győzött végre, elébe varázsolván újra a mameluknak öltözött Róza néni alakját. Négy mérges és egy ijedt tekintet, a Don Recaredóé, esett a kaczagó leánykára.

— De kiállhatatlan vagy, Blanka! — szólt Ritita. — Akárcsak egy bomlott óra!

— Ugyan mit nevelsz, te bolond? — pattogott csipősen Adelita.

— Mikor a néni azt mondta, hogy mameluknak öltözik — göcögött Blanquita.

A grófnő, kinek nem sok kellett, hogy fölcattanjon, végre kitört s felkiáltott:

— Te ostoba, neveletlen, tökfilkó!... Rád férne, hogy még néhány évig a nevelőintézetben légy!...

Blanquita pipacsvörös lett, zavartan csüggesztette alá fejét s aztán majd nénjére, majd meg a sző-

nyegre tekintett és zsebkendőjébe temetve arczát, zokogásban tört ki.

— Zápor esik! — szólt Ritita.

— Könnyező Szűzanyám, ne hagyj el! — vágott közbe Adelita.

Candidito kaczagásban tört ki, a gyöngeszivű Don Recaredo pedig, maga is szinte sírva mondá:

— Ugyan édes leányom, drága Blanquita, csak nem fogja pazarolni szeme gyöngyét a mamelukok kedvéért? ... A mamelukok egykor réges régen ...

S itt nagyot nyelt a jó tudós, mert nem volt kéznél a lexikon, a mely eloszlatná kétségeit a mamelukokról. A grófnő látva sírni Blanquitát, szíve kedvenczét, idegesen fészkelődött a széken, majd erre fordult, majd amarra, majd összeszedte, majd meg újra szétszórta az utalványokat, végre keblére vonta a leányt, a ki egyre kendőjébe rejtegette arczát, megölelte, homlokon csókolta s fülébe susogta:

— Ugyan térj magadhoz, kis ostobácskám! ... Ne légy oly együgyű, kis leányom ... Mikor oly rossz a kedvem ... Ne sírj, kedveském ... Ide hallgass ... vasárnap tobozt akasztunk majd föl s te nyitod ki, piczikém ... Jó lesz? ... Meglásd, meglátod majd, micsoda szép toboz ...

A kis leány bájos arczán erre derűs mosoly jelent meg, a mely, mint tavaszi esőben a nevető szívár-

vány, úgy ragyogott könnyes szemében. Kis pofiját oda értette nagynénje füléhez s nagy csendesén ezt kérdezte tőle:

— S lesznek benne kis madarak is?

VI.

El levén egyszer döntve, hogy meglesz a mulatság, rendezésével a grófnő, mint mindig, Don Recaredót és Rititát bízta meg. Mindazonáltal három föltételt kötött ki. Először: lelkiismeretének megnyugtatóására a táncmulatságnak pontban éjféltizenkét órakor véget kell érnie, abban az órában, melyben megszűnik az az interregnum, a melyet minden érthető ok nélkül a böjt első vasárnapja létesít a nagyböjtben. Másodszor: a kormányzónak, fenyegetései teljes semmibevételének bizonyoságaképpen okvetlen küldjenek, mintegy hadüzenetül, meghívót. Végre harmadszor: Blanquita kedvéért zárjanak a pazar tobozba az édességeken kívül még mintegy két tucsat madarat is, stigliczet és kanárit; rakjanak rá azonkívül mulatságul annyi furcsaságot és meglepő dolgot, a mennyi csak kell, hogy a drága gyermek öröme annál nagyobb legyen, ha felnyitja.

Ritita arczátlan mosolylyal hallgatta az első föltételt, Don Recaredo pedig zavarában lekonyult fejfel, mintha valamely lelkiismereti furdalás terhe

nehezednék rája. A másodiknál Ritita összevonta szemöldökét, Don Recaredo meg szeretne volna megismételni békeszózatát: *Jo vo gridando pace, pace, pace* — ha a grófnő izgatott hangja, a melyen kimondta, eszébe nem hozta volna a harczias spártai nők jelszavát: *paizszsal vagy paizson*, a melylyel háborúba küldték fiaikat. A mi a harmadikat illeti, Ritita egyszerűen elfogadta, azt mondván, hogy dehogy is vitatná el hugától e megtiszteltetést; Don Recaredo pedig kilátásba helyezte, hogy a lexikonból megtudja a toboz eredetét s használatát az assíriaiaknál, médok- és perzsáknál, hogy aztán tüzetesen megmagyarázhassa Blanquitának.

Ezen megállapodások után a grófnő kocsit rendelt s Szentségimádásra ment; bement aztán szent Vincze templomába egy kis prédikációra, erre meglátogatta egyik barátnőjét, alkonyatkor pedig megparancsolta a kocsisnak, hogy hajtson a helytartóságra. A helytartó szegről-végről rokona volt, benső bizalmas embere, a ki épen nem rokonszenvezett az olasz uralkodóházzal. A grófnő titoktartás fejében közölte vele a kormányzó fenyegetéseit, az ő vakmerő kihívását s végül megkérdezte: számíthat-e reá veszedelem esetén. A helytartó nagyot nevetett ennek hallatára s azt mondta, hogy a kormányzót a legtüzesebb haladópartinak tartja ugyan, a kik Spanyolországban a Riego-féle hymnus hang-

jaira lelkesednek, de mégsem hiszi, hogy elvégre ily ostobán járjon el. A grófnő nem engedett, mert bár ezúttal lecsillapodott már haragja, mégis hizelgett önszeretetének, hogy politikai körökben súlyt vetnek az ő házában történő dolgokra s megmutatta a helytartónak a névtelen levelet. Ez elolvasta, újra mosolygott, látszatra belemerült a levélbe, alattomban pedig azon hivatalos iratok egyikével vetette egybe, a melyek asztalán heverték: a huszárszázadtól érkezett, vala pedig írva s alá is írva előtte való nap a kadét-zászlóستól. A helytartó abbahagyta a nevetést, bosszúsan rángatta vállát s visszaadta a grófnőnek a névtelen levelet, mondván:

— Ne aggódj a miatt, Róza, hogy netán vér találna folyini; azt hiszem: inkább gyerekcsíny ez, mintsem a kormányzó szeszélye... Nyugodtan megtarthatod a mulatságot s szavatolok érte, hogy semmi bántódásod sem lesz, bárha a nyílt «plaza del Duque»-n járják is el a menuettet.

Igéretét kérte aztán a grófnő, hogy ott lesz a mulatságon. Meg is kapta; elégedetten s nyugodtan távozott és ugyancsak volt rá gondja, hogy a világért senki se értesüljön megtett lépéseiről. Még félelmet foghattak volna rá, pedig az nem illik a férfias de Santa Maria grófnőhöz.

Rendes társaságát abban a négyszögű teremben

fogadta, mely a *dolgozószoba* előtt volt. Egyik sarkában a *felsőház* helyezkedett el, mely az arisztokrácia legelőkelőbbjeiből állott; szemben vele pedig az *alsóház*, melyet a grófnő fiatal rokonsága alkotott s az a néhány idegen jövevény, a kiket előzetes igazolások után megtiszteltek azzal, hogy bemutatták a ház asszonyának. Ahhoz ugyanis, hogy valaki bejuthasson a de Santa Maria palotába, csaknem föltétlenül szükség volt nyolcz előkelő egyén ajánlatára, sem többre, sem kevesebbre, mintha arról lett volna szó, hogy fölvétessek a négy katonai rendnek: a Santiago, Alcántara, Calatrava vagy Montesa rend valamelyikébe. Erre szorítkozott a grófnő bizalma s egyúttal büszkesége is.

A felsőház *pletyka-fészeknek* nevezte el az alsót, ama csínytettek s megszólások miatt, melyek benne napirenden voltak s ez meg is felelt nevének, mert *ó-testamentomnak* keresztelte el a felsőt a benne levő urak s hölgyek magas életkora miatt. Az ó-testamentom kártyázott, a pletyka-fészek pedig tétlen beszélgetés közben felebarátjai becsületében gázolt, a mikor elő nem került egy se ama furcsa kézimunkák közül, melyekkel a hölgyek divatból foglalkoztatják kezüket s éveken át czipelgetik egyik szobából a másikba, mindig belekapva, de soha végökre nem jutva. Don Recaredo Conejo minden este ide-oda járt az ó-testamentom és a pletyka-

fészek között a két korszak prófétájaképen, kit a grófnő küldött a tapasztalatlan ifjúság védelme- és ellenőrzéséül. Don Recaredo titkos rendőre volt.

Minden csütörtökön s vasárnap, a mely napokon a grófnő hivatalosan fogadott, még két termet világitatott ki s ezekben oszolt szét a számban megnőtt pletykafészek, tánczolv a késő éjjeli órákig. Az ó-testamentom mindig megmaradt a helyén, kedvelt szögletében, a tiszteletreméltó hagyományokat jellemző változatlanságában. A nagy fogadónapokon, melyek pedig nem voltak ritkák, rendelkezésre állott az egész palota, az ebédlőben a fényűző grófnőre valló bőséggel s pazar fénynyel volt terítve s azon felül ki volt világítva s nyitva az úgynevezett nagy képtár is, a melyben el voltak helyezve az összes de Santa Maria grófok és grófnők képei.

A kiváló urak e hosszú sorozatának *alphá*-ja egy nagyszakállú harczos volt, San Fernando király fegyvertársa Sevilla megvételénél; *oméga*-ja pedig Mateo volt a maga valóságában, persze abban a valóságban, a hogy a festő korlátlan képzeletében létezett. Kis angyali testtel ruházta fel s egy pár hófehér kis szárnynyal, mik az égbe viszik, miközben kis kacsója földre ejti a Santa Maria-család grófi koronáját, mintegy ezzel jelezve, hogy befejezte a földön küldetését: hogy ő zárja be utolsóul hires nemzetsége sorát. Bent e fényes képtárban,

a művészet e valóságos remekében, egy pazar diszítésű ajtó nyílt, melyen V. Károly szobájába volt a bejárás; azért nevezték így e szobát, mert 1524-ben ebben lakott vendégül a győzhetetlen caesar. Érintetlenül őrizték ez emlékezetes időpont óta s egyike volt ama történelmi emlékeknek, a melyek még hiresebbé tették az amúgy is hires de Santa Maria házat. Mennyezete a legdrágább be-
rakott s faragott fából készült, alzata abból az értékes mór porcellánburkolatból, a mely annyira emeli a córdobai s sevillai paloták szépségét, a kettő között pedig vörösbársony kárpit huzódott végig, nagy aranyos paizsokkal és gyönyörűen összevágott az egyik homlokfalat teljesen befogó pompás, valamint hatalmas ágynak mennyezetével, függönyeivel és takarójával. Az ágy melletti szőnyeg mögött, e között s a fal között titkos sikátor-féle volt, a mely két végén két kis ajtóba torkollott: az egyik a képtárba nyílt, a másik a mellékhelyiségekbe, a hol akkor a szolgák laktak. Mind oly részletek, a melyeket már most megismertetünk, mert szükségünk lesz rájuk amaz események megértéséhez, a melyeket el fogunk mondani ezen igaz történet folyamán.

Mikor Don Recaredo ez este a pletykafészekben megjelent, a legmegvesztegetőbb mosolygásokkal s a leghizelgőbb bókokkal üdvözltek. A lázongó

kör összeesküvést szőtt, hogy bőjt első vasárnapján : a tobzos vasárnapon, megismétli a húshagyó kedd óra-csínyét. S ezek a mindkétnemű Theseusok és Aeneasok édeskés hízelkedéseikkel versenyt kengették a mézeskalácsot, csak hogy megszeliđítsék ezt a cerberust. Ritita a legbájosabb arczkifejezés kíséretében ültette maga mellé a székre, melyen előbb kutyája ült; Adelita néhány verset kért tőle emlékkönyvébe; Blanquita rózsás újjacskáival egy czukorkát nyújtott neki; egy barna pedig, kinek pisze orra kópés kifejezést kölcsönzött arczának, azt mondta, hogy hálósapkát köt neki, mert a jövő tél az előjelek szerint nagyon kemény lesz s két hosszú kötőtűvel dolgozott is valóban valami furcsa, nagy, zöld és vörös virágos pamutmunkán.

— Anakreon lantjára méltó tárgy! — kiáltott fel elragadtatásában Don Recaredo. — Hálósipka, melyet Bétis* legszebb, legkópébb nymphája, Paquita, kötött!

— Tehát ebben maradunk — szólt Paquita. — Én megkötöm a sapkát, ön pedig megénekli Anakreon lantján... Hivataltársa önnek ez az úr?...

— Teremtő Isten, Paquita!... Anakreon tisztviselő a sóraktárban?... Így gyalázza ön meg a nagy görög költőt?

* Spanyolország egyik folyója : Guadalquivir.

— Én? Ments Isten!... Hisz a költők s versek igazán gyöngye oldalam... Higyje meg, szinte sírok, midőn olvasom

Életét, végét és a min
Átment a kis törpe: don Crispin;

és ezt a másikat

Keskeny kis czipőbe
Fut a kis ér össze...

— Nem Anakreon versei ezek?...

— Paquita, az Istenért! — harsogott Don Recaredo — Csúfolódó női Martialis, Momus isten papnője, tartsa tiszteletben a nagy költő emlékét!... Persze, furcsa módon halt meg... Szöllőtől fulladt meg...

— Oh a falánk!...

— S miért nem vágták néhányszor hátba?

— Tudom is én... Így halt meg Samosban, mintegy nyolczvanöt éves korában.

— Akkor nem is volt valami nagy baj.

— A lángésznek halhatatlannak kellene lennie, Paquita; s hogy máskor ne kövessen el ily botrányos hibákat, odaadom önnek olvasni Anakreon ódáinak egy fordítását.

— Most nem tehetem... Ép Bertoldot olvasom és rendet szeretek tartani olvasmányaimban...

Adja nekem, Don Recaredo, hogy könyvbe-téve megtanuljam — szólt szemlesütve Ritita...

Hopp! most jut eszembe a versről, ön adósom egy szonettel, melyet a minap írt *A gázvilágításhoz*... Nagyszerű!...

— Fölséges! — csatázott Paquita — Emlékezetből tudom...

— Lehetséges?... Paquita?... — lelkesedett Don Recaredo — Lehetséges, hogy ily tisztesség érte szegény verseimet?

— Hogyne!... Egyszer olvastam a *Jövendő*-ben s bevésődtek emlékezetembe... Hallja csak.

S szünet nélkül jártatva ide-oda a kötőtűket, Paquita a legnagyobb komolysággal szavalta:

Esztendőn át nincs nyugalmam;
 Utczahoszsztat lótvá-futva,
 Minden lámpát oltva-gyújtva,
 Ma érem el jutalmam.
 Fölvirradt a várva-várt nap,
 Reményem új életre kap;
 Ránk mosolyog az újév!
 Előtted a lámpagyújtó,
 Háza táját világító
 S tiszta szívből eredő s hév
 Köszöntéssel üdvözl.

Általános kaczagás tört ki, midőn Paquita a vers végére ért; Don Recaredo pedig kapkodva kiáltozott:

— Oh te női Martialis!... gyalázatos istennő!... Így összetéveszteni az én verseimet a borraivalóért esdeklő lámpagyújtogató fűzfakölteményével!...

— Látja ime, hogy nemcsak a klasszikussal zavarom össze.

— Vigasztalódjék meg e másik czukorkával, Don Recaredo — szólt Blanquita, odanyujtva neki egyet.

— Vigyázzon, hogy a torkán ne akadjon..., mert Anakreon szöllőtől fulladt meg.

— Ne törődjék e hóbortosokkal, a kik még a halálon is tudnak mulatni — szólalt meg Ritita, fölemelkedve. — Jöjjön velem, mert le kell írnia számomra a szonettet... s nyélbe sütnie egy tervet.

Don Recaredo s Ritita beléptek a *dolgozószobába* s a legnagyobb készséggel kapott bele a gázvilágításhoz szóló szonett leírásába ép a grófnő íróasztalán. Ritita a vállán át olvasta hangosan, lelkesedve s minden verssornál újra meg újra felkiáltott: Fölséges! Nagyszerű! — Szavalva olvasta el az egészet újra s a mikor azt vélte, hogy a jeles költő már meg van puhítva, hizelgő czirógatások, pipeskedés és dicsérgetések között azzal a tervvel állt elő, hogy ismételje meg tobzos vasárnap a húshagyó kedd óra-tréfáját. Don Recaredo rendes szokása ellenére füle mellé dugta tollát s egy megvesztegethetetlen Cato méltóságával kereken visszautasította. Vétkezett egyszer: gyöngeségből, nem akar újra bűnbe esni: gonoszságból.

Ritita erőszakoskodott, könyörgött, rimázkodott,

fenyegetőzött, de Don Recaredo keményen állva tiszteletreméltó szándékát, egyre hajtogatta:

— Lehetetlen, Ritita, lehetetlen!

— Nos! — kiáltott fel végre Ritita bosszúsan — Nem hittem, hogy ön ily kevésbé udvarias tud lenni!

— Az udvariasságnál előbbre való a kötelesség, bájos Ritita.

— Ugyan ne legyen oly izetlen!

— Bizvást azért, mert oly távol vagyok a sóhivataltól — felelt a sértett költő.

— Majd még úgy jár, mint a cukrárszok... mivel mindig édességgel dolgoznak, az édességtől undorodnak...

Ritita méltósággal fordult el tőle s ott hagyta Don Recaredot füle mellett a tollal s a gázvilágításhoz írt szonettel a kezében. A *dolgozószoba* ajtajánál várt már Candidito.

— Mit mondott? — kérdezte türelmetlenül.

— Hogy nem!... Hogy nem játszik!

A kadét nagyot dobbantott lábával s parancsolóan mondá:

— Pedig meg kell lennie, Ritita!...

Ez elpirulva a földre sütötte szemét, s alig hallhatóan és furcsa hangsúlyozással felelt:

— Meg kell lennie!

VII.

A nagy képtár kellős közepén helyezték el a pazar tobzot, a mely alakra nézve csillárhoz volt hasonló. Állott pedig tizenkét rendkívül nagy, dúsan aranyozott bőségszarujából, alsó végükön összekötve, a felső, kitáguló részükön meg külön-külön állva s izlésesen át meg átszőve ragyogó díszszel, szalagokkal és élénkszinű csokrokkal. Közepéből egész a földig egy csomó mindenféle színű szalag lógott, s ezekből csak egy nyitotta föl a tobzot, a többi csak lengén oda volt kötözve a vázhoz, s pusztá érintésre benn maradtak a kézben. A hölgyek sorban oda mentek s egy-egy szalagot húztak meg mindaddig, míg csak az igazira nem akadtak: ennek rántására kinyílt a toboz, más lett az alakja, a szaruk körben forogtak, szájok lefelé fordult s a körülállókra özönnel omlott az édes-ségek és kis madarak valóságos zápora. A titkos szalag ez esetben kékszinű volt s Don Recaredo a grófnő utasítása szerint egy csomóval jelölte meg, a melyről rögtön ráismerhetett Blanquita.

Tizenkét hölgynek s tizenkét úrnak kellett IV. Károly idejebeli öltözetben járnia a sárga terem-ben a megbeszélt s tilos menuettet; ez volt ugyanis a multság tárgya. Peralta Adelita, a ki mindig feltűnésre vágyott, azt ajáallotta, hogy a multság

politikai színezetének erősebb hangsúlyozása végett kész ő maga pásztorleánynak öltözve gitár kíséretében elénekelni azon idők két hazafias énekét. A műsornak ezt a részét már a mult húshagyókedden kellett volna előadni. Ám az előkelő s hevesvérű spanyol honleány fejébe vette, hogy Párisból hozatja meg a «Bétis-parti» parasztleánya öltözetét s mivel már későn érkezett, a dal elénekeletlen maradt, Adelita meg bájos voltának ragyogtatása nélkül; pedig ez azon este Don Ramón de la Cruz szellemeinek hallgatag beleegyezésével a *parasztleányok parasztlánya* melléknevet szereztetett volna meg neki.

Az utolsó órában valami rendkívüli eset jött közbe, a mely hosszas tárgyalásokat s nem kevés magyarázatot idézett föl. Ritita és Candidito makacsul vonakodtak részt venni a menuetteben s Adelitának meg Bonbones Federiquitónak engedték át helyöket. Ez az elhatározás minden látszat szerint már előre meg volt állapítva s mentségére üres okokat s oda nem vágó kibeszéléseket koholtak, azt kívánva e helyett, hogy ez este a mulatságnak és szórakozásnak mindakét nagyszerű módját használják fel, melyeket már külön-külön tréfául alkalmaztak is: a Watteau-féle csuklyákat és a fekete dominókat. Egyformán álarczosan lévén az urak is, a hölgyek is, a zavar okvetlen határ-

talán lesz, a tréfálkozások igen mulatságosak, s kedvesek a fölültetések. A grófnő nem igen hajlott ez okoskodás elfogadására, mert tudj' Isten: hogy' hogy sem, de mindig elméjében motoszkáltak Don Rufino kegyetlen szavai. Ám Ritita és Candidito oly követelődzők voltak s oly erősségekre hivatkoztak, hogy a grófnő végre engedett s jóhiszeműségében dehogy is gyanakodott volna, hogy az általános álruháknak ez a makacs követélése az unokatestvérek valami ravasz tervét takarja. A Watteau-féle csuklyás köpönyegeg egész halmaza volt a női öltözőszobában, míg a fekete dominókat V. Károly termében rakták le, melyet egész külön levén, tisztán az urak számára bocsátották rendelkezésre.

A grófnő nem törődve semmivel, mint mindig, e nap délutánján is elment a szentbeszédre; Don Recaredo pedig, miután még utolsó tekintetet vetett az étkezőben, a termekben, a tobozra s megismételte rendelkezéseit a házmester Juan Bautista előtt, már alkonyat felé haza ment ruhát váltani. A szegény úr igen el volt fáradva. Az első órában a termek majdnem üresen tántogtak fényözönben úszó pazar pompájokban és a fény kékében hullott a tágas lépcsőházból s terjedelmes csarnokból egész az utcára, szocialistikus gondolatokat ébresztve a néptömegben, a mely a kapunál

összeverődött, hogy be lássa gördülni a fényes hintókat s kiszállni az előkelő hölgyeket, a kik drága prémekbe s vagyont érő belépőkbe voltak burkolva. Paradicsomnak tűnt ez fel az ő szemükben, melybe tilos belépniök s kigyóját sem vették észre, mert közöttük tekergett a farka.

A bejárattal szomszédos teremben a pletykafészek leglázugóbb eleme kis csoportba verődött s nagy elevenséggel suttogott, forrott. Kétségtelen valami főtt itt és ez a valami bizonyára ép az óracsíny, melyet vas markával keletkezésében fojtott el a megvesztegethetetlen Don Recaredo. Ott volt Ritita, Candidito, a pajzán Paquita, Ramiro Pérez s más urak és hölgyek, köztök parasztlány-öltözékében szemet szúrva Peralta Adelita, a kinek legszembeszökőbb diszítése az oldalán csüngő márványagyú pisztoly volt. Ezt a részletet sohasem festette halhatatlan andalúziai parasztleányaira Goya, kétségkívül azért, mert nem kért tanácsot a párisi divatkereskedőktől. Új vendégek érkeztek szüntelen s a grófnő üdvözlétére siettek az ó-testamentum sarkába: ott volt a háziasszony kármelita ruhában, egyszerűen fésülve, s majd emez, majd amaz értékes, de régi ékszerrel, a melylyel a nagy fogadónapokon ékesíteni szokta személyét. A kinek szüksége volt rá, ott biztosan megtalálta; a kinek pedig nem, megkimélhette magát a fárad-

ságtól. A grófnő, a ki évei, boldogtalansága, kövérsége s önzése mögé sánczolta el magát, maga gondolta ki fogadásai számára ezt a kényelmes szertartást és senki se vette ezt neki rossz néven. Minden eshetőség számára ott volt Don Recaredo.

Végre megjelent ez is a terem bejáratánál: az udvariasság legszigorúbb szabályai szerint öltözve, ragyogó kopasz koponyával, mintha tojás fehérjével fényesítette volna ki, azzal vesződve, hogy fagyos daganatokkal teli kezét vadonatúj fehérkeztübe bujtassa. Láttára mintegy varázsütésre szétrebbent a pletykafészek; Ritita és Adelita karöltve kerültek egyet, csak hogy ne találkozhassanak vele s lopva azon hely felé tartottak, a hol Don Recaredo parókáját szokta hagyni. Ritita elővett egy kétszeresen félelmetes fegyvert: először mert fegyver, másodszor mert nők fegyvere; vala pedig egy tű, a melybe fekete selyemszál volt fűzve. A parókát meglelték, csendben elővették s rövidebb idő alatt, mint a mennyi elmondásához kell, Ritita háromnegyed résznyire vonta össze öblöségét, a mennyiben itt-ott néhány ügyes öltést tett rajta. Ennek végeztével a parókat ugyanoda, a hol azelőtt volt s ugyanoly lopva tették vissza.

A termék zsufolásig megteltek emberekkel, a zenekar egy régi, divatját mult tánczdarabot, a rigo-

dönt játszott, mert ezzel kellett kezdődnie a mulatságnak. Mindenre ügyelve, Don Recaredo itt is, ott is szórogatta udvariassága virágait s tudománya gyömölcseit. Egy fiatal ember ment el mellette s barátságosan kezet nyújtott neki, s hirtelen megállva, mintegy meglepetve kérdezé:

— Ugyan mi van a fején, Don Recaredo? . . .

— Nekem? . . . Semmi . . .

— Én úgy látom, mintha kicsit meg volna dagadva . . .

— Hol? — kiáltott fel ijedten az érzékeny úr.

— Hátul . . . itt . . . egész a tarkón.

S az ifjú haladéktalanul eltűnt a sokaságban. Don Recaredo ott állt a terem közepén szörnyű aggodás jelei közben tapogatva fejét; lehúzta egyik keztyűjét s csupasz kézzel vizsgálgatta újra s jóllehet semmi púpot sem vett észre a tapintgatás nyomán, félénk képzelete mégis éreztetni kezdte vele az álnok huzatot, hideg szellőt, alattomos zephyrt, ártalmas északi, sőt viharos déli szeleket, a melyek mintha feje körül zúgnának. Majd egy ravasz csoport közepében találta magát, mely a pletykafészek tagjaiból állott s ez lelkesen bókkolt neki ama ritka izléshez, a melylyel a tobzot elrendezte. Elfogultságában Don Recaredo szórakozottan felelgetett s megelégedve a társadalmi szokások előtti mélységes tiszteletéről, egyre lep-

lezgetve tapogatta fejét. Minden csepp vére a szívébe szorult, hallva Ramiro Pérez felkiáltani:

— De az Istenért, Don Recaredo, talán fejbe vágta önt valaki? ...

— Nem ... nem ... — felelt ez aggodalmasan; hanem itt a fejemben valami kellemetlen dolgot érzek ...

— Persze, világos! ... Önnek itt szörnyű daganata van ...

— Hol? ...

— Hátról ... itt ... egész a tarkón ...

— Valóban! — kiáltozták karban valamennyien. Talán valami bogár szúrta meg? ...

— Nem ... legalább nem tudok róla ... Valami czúg lesz! ... Ma reggel rosszul éreztem magamat ... s most, egyszerre, mintha fájna a fejem ... valami huzatot szedtem össze ...

A gúny istenének papnője, Paquita, tört magának utat a csoportban, feje búbján a kontya, baby-rojtos, félig rövid ruhában s Don Recaredo előtt bontva ki óriás legyezőjét, így szólt:

— Fölséges, Don Recaredo! ... Pazar a toboz! ... Semmi sem hiányzik belőle, csak a mellszobor, mely ...

A hamis női Martialis itt szörnyűködés nevetséges mozdulatával szakította félbe mondatát s a legyező hegyével mutatva a költő fejére, mondá:

— De hát mi ez, Don Recaredo? Fia-fej nő önnek a fején? ... Jesszus, micsoda púp! Talán valami új epikus költemény bugyog ott ki önből? ...

— Don Recaredo — szólt részvétellel az álnok Adelita. — Talán jó volna, ha bekötné a fejét: valami huzat lesz ... Miért nem teszi föl parókáját? ...

— Igaza van — szólt Ramiro. — Jöjjön velem.

S karonfogva vitte a paróka keresésére. Don Recaredo aggodalma ekkor tetőpontra hágott: a paróka nem ment rá fejére; már pedig a paróka nem mehett össze: tehát a feje nőtt meg! ... Leroskadtt egy karosszékbe s rettegve mondá:

— Nagyon rosszul érzem magamat, Ramiro!

— Ne aggódjék, az Istenért, hisz semmi se lesz belőle ... Bizonyára huzat ... Fáj? ...

— Rettenetesen!!

— De hát miért nem megy akkor haza? ... Akarja, hogy elkísérjem? ...

— S hogy hagyom ezt itt, Ramiro? ... Mit szól majd a grófnő? ...

— Mit szólhat, mikor ön beteg? ... Majd kimentem önt előtte ... Nézze csak, még oda lent lesz az ép most érkezett Pepi néném kocsija s ön abban távozhatik ... Nincs veszteni való idő.

Don Recaredo hallgaton beleegyezett ebbe az

ajánlatba. Forróságot érzett és görcsöket s azt hitte, ha valamely résztvevő Vulcanus jól fejbe vágná, ugyanaz a Minerva, a ki Jupiter fejéből talpig fegyverben ugrott elő, az övéből is kiszökkenne. Nagy ügygyel-bajjal fölemelkedett s Ramiro karjára támaszkodva, csoszogó léptekkel ment le a lépcsőn. Ramiro beültette Pepi nénje kocsijába s két ugrással ismét fönn termett, hogy megoszsa az összekülvőkkel a győzelem jóleső érzését. A pletykafészek szabadon föllélegzett. A de Santa Maria palota órái két órával visszatolattak és Ritita meg Candiditónak ama két különös — *meg kell lennie!* mondása immár teljesedésbe ment. Hallva, hogy a Don Recaredo nevű akadály nincs többé, a két unokatestvér egymásra nézett s más-másfelé tűntek el.

A mulatság eljutott a lelkesedés tetőpontjára. A hölgyek s az urak lassankint mind eltűntek a Watteau-féle csuklyákban és fekete dominókban. Senki sem ismert föl senkit s a társaság oly egyforma látványt nyújtott, hogy Ritita s Candidito szerint csakugyan kedves és mulatságos és ártatlan tréfák s félreértések keletkeztek belőle . . . Peralta Adelita egyre énekelt s az egész társaság a szalónba huzódott, hogy nevethessen a *parasztlányok parasztlánya* rovására. A csúfolódó isten, Momus, papnője, Paquita, lassan hajtogatta legyezőjét s mondá:

— Kevés a hanganyagja . . . de nagyon kellemtelen.

A képtár üresen, elhagyatva állott. Kis vártatva egy Watteau-féle csuklya jelent meg benne s ide-oda tekintgetve néhány lépést tett aggódva előre. Ugyanakkor egy fekete dominó lépett ki V. Károly lakából s a hölgy felé tartva, karját nyújtotta.

— Miért remegsz? — kérdezé alig hallhatóan.

A párocska sietve távozott a képtárból, egy pillanatra belevegyült a többi álarczosok közé, aztán lopva ott hagyta a termeket, lement a lépcsőn, át az előcsarnokon, ki az utcára . . . A nagy díszbe öltözött libériás kapus tisztelettel hajtotta meg magát, a mint elmentek előtte, majd lábujjhegyre ágaskodva különös tekintetet vetett utánok s vállát vonogatva, mondá:

— Ugyan, hova mehetnek ezek? . . .

Az éjszaka sötét, a köd sűrű volt. Mint valamely szörnyetegnek haragos szeme úgy villogott néhány kocszi lámpája, a melyek nem tudván semmit sem az órák visszatolásáról, már gyülekezni kezdtek a palota kapuja előtt. Az egyiknek ablakán át hirtelen egy kis angol agár ugrott ki, nyakán aranyozott ezüst kötő, hátán pedig pirossal szegett bársonytakaró. Farkát hizelegve ide-oda forgatva, az álarczosok után rohant s körben körülöttük kezdett ugrálni, mintha régi barátjaira ismert volna bennök.

A hölgy ijedtében halkan felsikoltott, a mint meglátta a kutyát; a gavallér rettenetesen rúgott rajta, úgy hogy öt-hat méternyire röpült vissza.

A nyomorult állat újra a kocsiba menekült, megtagadva ösztönét...

VIII.

Mikor Don Recaredo távozása Blanquita füléhez eljutott, szomorúsága nem ismert határt. Az ideges úr magával vitte a toboznak titkát és így a sorsra levén bízva, alig remélhette, hogy ki tudja nyitni. Föl akarta tehát a házmestert, Juan Bautistát, keresni a ki bizonyára szintén ismerte a titkot s miután sehol sem találta, búsán ballagcsált a grófnő keresésére, s a mint ez ily ábrázattal megpillantotta, meglepetve kérdezé:

— Ugyan mi bajod gyermekem?...

— Mikor már nem tudom kinyitni a tobzot — válaszolt Blanquita pittyegve.

— De hát miért nem?...

— Mert Don Recaredo elment s nem mondta meg, melyik szalag nyitja.

— Micsoda, Don Recaredo elment? — kiáltott fel megdöbbenve a grófnő. — De hát hova?...

— Hát haza... Rosszul lett és kocsin vitték el...

— Ugyan miket beszélsz te itt össze-vissza,

leány?... Elment s nekem semmit se szólt?...
Lehetetlen!... Magad láttad?...

— Én nem... de Adél mondta nekem... Azt mondja, hogy a fején nagy, nagy daganat keletkezett hirtelen... akkora...

S itt a kis leány két kacsójával egy nagy dinnye-nagyságú kört formált a levegőben.

— Szörnyűség! — kiáltozták kórusban az ó-szövetségi patriárkák s próféták mind.

— Mondd Adélnak, rögtön jöjjön ide!...

— Különös eset! — jegyezte meg egy őskori Ábrahám, kinek melle tele volt érdemjelekkel.

— Pérez Ramiro meg azt mondja — folytatta Blanquita, a ki jóhiszeműleg elmondott mindent, mert neki úgy mesélték — hogy ő fogta karját és hogy háromszor ájult el... Azt mondotta, hogy nagyon rosszul volt s gyónni kívánt...

— Istenem! Istenem! Micsoda szerencsétlenség! — kiáltozott a grófnő, igazán megijedve. — De, hogy van, hogy engem nem értesítettek?... Hol van Ramiro?... Hol jár Adela?... Hát Ritita?...

— Kárbaveszett fáradság!... Mind álruhában jár most és senki se tudja, ki melyik.

— De hát mégis hogy van, hogy nekem semmit sem szólt ez a Ramiro?... Istenem! micsoda kellemtelenség!... Szűzanyám, micsoda tökfegy ez az

ember!... Talán már haldoklik is az a szegény, ez meg itt vígan tánczol s nem szól egy szót sem!... Valakinek el kell hozzá menni: egyedül van, szegényke...

— Nincs ellene, hogy én menjek, grófnő? — kérdi az érdemjeles Ábrahám azon reményben, majd valamely angyal lefogja lábát, mielőtt végrehajtja felajánlott áldozatát.

— Legkevésbé sem, ha lesz oly szives Don Agustin! — felelt a háziasszony felvidulva. — Azonnal rendelek kocsit...

— Nincs itt valahol egy inas, Blanka?

— Már hogy lenne?... hisz mind odabent van az étteremben, mert minden pillanatban kezdődhetik az evés...

— Uram, el ne hagyj!... mindenütt üldöz a balsors!... Keresd meg Martinát, Blanka; ott lesz talán lakásomban... Segítsetek, égiek!... Talán jobb lesz, ha magam megyek az étterembe s rendelek kocsit!... Micsoda szolgák!... Micsoda gyerekek!... Légy áldott, Istenem!... Ilyesmi is csak én velem eshetik meg!...

S a jó asszony olyan fürgén ugrott talpra, a mennyire hatalmas kövérsége engedte. Ebben a pillanatban harangozott be a zenekar a menuettehez s a Watteau-féle csuklyák meg a fekete dominók számos csoportban sereglettek össze mindenfelől,

hogy gyönyörködjenek a rokokó-frakkos urak s félrövid szoknyás hölgyek tánczában. Az álarczos csoportokat minduntalan megbontotta az ide-oda járó bánatos grófnő, s hogy kitérjen útból, bement az elhagyatott, üres képtárba. V. Károly termének szűk folyosója felé tartott, hogy az ellenkező oldalon hamarabb bejuthasson a cselédek lakosztályába. Kinyitotta a képtárba nyíló kis ajtót, a mely az ő határozott rendeletére mindig be volt zárva főleg azért, mert rontotta a homlokkal művészi hatását. Belépve, maga hagyta nyitva, hogy a képtár lámpafénye megvilágítsa e sötét sikátort és sietve keresgélte a másik kijárót. Szerencsétlenségére másik felől bezárva találta. Dühösen fordult vissza; ám ép e pillanatban valamelyik szolgál, a ki átment a képtáron, bezárta a kivezető ajtót, azon hitben, hogy gondatlanságból maradt nyitva s így a grófnő a kis átmenőben zárva maradt. Ugyanakkor V. Károly termében harsogó férfinevetés hallatszott s gyalázatos, förtelmes, trágár káromkodás...

A női szemérem s a háziasszonyi méltóság megdermesztette a grófnőt szégyenletében s rémültében. Azt hitte, valami részeg inas vetődött oda be, azért oda sompolygott az ősrégi kárpit egy hasadékához, hogy megtudja, kicsoda, s nyomban kidobassa a házból... Ám a történeti nevezetességű s tiszteletre-

méltó ágyban, a melyet azóta, hogy a nagy V. Károly feküdt benne egy éjen át, semmiféle emberi test meg nem szentségtelenített, Pérez Ramirót pillantotta meg, hosszában, keresztbe vetett lábbal hanyatt feküdni s kényelmesen egy vastag szivart szívni. Mellette egy másik fiatal ember, kinek arcát nem tudta felismerni, ép azzal vesződött, hogy jó rövid frakkja fölé fekete dominót húzzon.

A grófnő oly haragra lobbant, hogy Ramirón akarta végrehajtani, a mit előbb az inassal szándékozott tenni. A két jóbarát beszélgetése azonban lekötötte figyelmét. Ramiro röhögve s oly arczpirító szavak kíséretében, a melyeket mindezideig a grófnő csak a kocsisok és csöcseléknép kizárólagos tulajdonának tartott, mesélte el a D. Recaredóval imént elkövetett otromba tréfát; majd tovább menve a bizalmaskodás terén, az összeesküvést is, melyet Ritita, Adelita, ő és Candidito szöttek, hogy a grófnőt rákényszerítsék e multság megtartására istenkedő töprengései ellenére is, a melyek bezáratták vele termeit az egész nagybőjt idejére. A jólelkű grófnőt becsapták a kormányzó képtelen fenyegetéseivel, mert tudták, ez elégséges ok lesz arra, hogy nevetségesen komoly és gőgös természetének megfelelően hamarosan megtartsa a multságot. Ramiro volt az a hamis tanu, a ki bizonyította, hogy halotta, mikor a kormányzó nyilvánosan fenyegetőzött;

Ritita és Adelita vállalkoztak arra, hogy a grófnő fülébe juttatják e költött híreket, Candidito pedig azzal pecsélte meg a cselszövényt, hogy ez ügyben névtelen levelet írt D. Recaredónak. A véletlen csaknem az utolsó órában majd hogy el nem rontotta az egész tervet. A gőgös grófnő makacsul ragaszkodott ahhoz, hogy kihívásul meghívót küld a kormányzónak s Rititának összes cselfogásait kellett elővennie, hogy idején hatalmába kerítse a veszedelmes meghívót s darabokra tépje.

Ramiro társa ennek hallatára harsagó kacajban tört ki, s közbe-közbe borsos megjegyzésekkel s korcsmába való durva szavakkal s fölkiáltásokkal szakította meg az előadást. Egy dolog kapta meg a grófnő figyelmét, egyszerre ingerelve kíváncsiságát is, haragját is. Észrevette ugyanis, hogy az egész társalgás fonalán őt magát változatlanul a *csuvik* különös névvel illették.

— De hát mi az ördögbe akartátok mindenáron, hogy a csuvik rendezze ezt a mulatságot? — kérdezé Ramirótól barátja.

— Majd mindjárt megtudod fiam — felelt amaz. — Emberi szeszély!... Peralta Adelitának, a ki kész eladni még az édesapját is, csakhogy új ruhában páváskodhassék, alkalomra volt szüksége, hogy még felavathassa ezt a parasztnak csúfolt gúnyját, melyet Párisban rendelt meg, de későn ért ide...

Ritita és Candidito egy húron pendülnek és vagy én csalódom, de nagyon, vagy az ő terveik igen szerteágazók... Ez a Ritita valóságos vad öszvér, Candidito pedig hajcsár, a ki orránál tudja vezetni... Ők csikarták ki mindenáron az álarczos öltözeteket, s tudhatod, fiacskám, a zavarosban jól lehet halászni... A mi engem illet — folytatta beszédét Ramiro, némi ideges nyugtalansággal forgolódva V. Károly ágyában — hát nékem alkalom kellett, hogy valahol lövéstávolságba kapjam az én bűgő giliczémet...

Ramiro ekkor apróra elkezdte rajzolni azt a szenvedélyes vágyat, melyet Blanquita látása élesztgetett benne, még pedig oly kézzelfogható érthetően, olyan ocsmány szabad szájjal, hogy a boldogtalan grófasszony szinte szemmel látta tisztátlan mondatainak értelmét, bárha egész tisztán nem állt is előtte; mint a hogy valamely sírnak elhánt dombján át szinte látható a rothadt test s a bűzt terjesztő férgek. A harag, megdöbbenés, fájdalom, szégyen és a bámulat elfojtották lélegzetét, úgy hogy lehetetlen levén botrány nélkül bármerre is menekülnie, nekidőlt a pókhálókkal teleszőtt szennyes falnak...

A menuette zenéje közben méltóságosan, komolyan és fönségesen hangzott messziről, mint valamely templomi ének.

— Ez a visszája... amott meg a színe! — fordult

meg a grófnő elméjében, s ráemlékezett D. Rufino mondására.

Végre abbamaradt a zene s erre vidám beszélgetés és nevetés zaja hangzott fel, a mely lassan-lassan közeledett: véget ért a menuette s itt volt a toboz megnyitásának órája. A fiatal emberek nagy csoportban csődültek most V. Károly termébe, s emezek letették, amazok meg fölvtették a dominókat. A grófnő most a *kulisszák mögött* maga láthatta a színjátékot; hiszen mintha maga Asmodeus, a tisztátlanság szemérmetlen ördöge, kötelességének ismerte volna, hogy föllebbentse előtte ezt az undort keltő függönyt... Százszor is hallotta csuviknak nevezni magát; hallotta, mint keverik azoknak a szegény nőknek, a kik alig két lépésnyire voltak tőlük, a nevét, szépségét, becsületét botrányos történetekbe, vakmerő gyanúba, arczpirító tréfákba, szemtelen hányi-vetiségbe, utálatos vágyaikba s titokban maradt igaz kalandokba... A grófné befogta fülét, mert úgy érezte magát, mintha szennyes csatorna fenekén volna, a mely e romlott fiatalság ocsmány szenvedélyeit vezeti le, a melyek e mulatságban fakadtak föl benne.

— *A kulisszák mögött... a kulisszák mögött!* — így nyöszörgött, felháborodásában zsebkendőjét darabokra tépve.

A vidám zajongás egyre nőtt a képtárban s las-

san-lassan V. Károly terme is ismét kiürült. — A grófnő végre rászánta magát s kitekintett a kárpit hasadékján, de senkit se látott. Aztán a hogy tudott, a szobába jutott, mintegy négykézláb mászva lent a kárpit mentében. Rendbehozta ruháját, lekefélt róla a port, a ruhájához tapadt pókhálót s a képtárba sietett. Örömkialtások hangzottak fel ebben a pillanatban. A toboz nyiladozni kezdett: édes nyaláncságok zápora hullott a körülállókra s egy sereg riadt madárka szálldogált a levegőben, neki-ment a boltozat finnyás ékítményeinek kiutat keresve, újra visszaestek s ismét körbe röpültek, menedék után nézegetve, végül pedig vergődve s remegve estek bele az őket üldöző száz meg száz kéz közé. Blanquita a toboz tövében emelgette kezét, hogy tán elkap egyet-egyet, s még most sem bocsátotta el a titkon őrzött kék szalagot. Pérez Ramiro feléje tartott, kezében egy stigliczczel és egy kanárral. A grófnő ámulva nézett reá, mintha nem férne a fejébe, hogy ez a kedves ifjú, a ki oly tisztelettel beszél ezzel az ártatlan bájos leánykával, ugyanaz, a kit csak az imént hallott úgy szólani, mint valami kocsist, úgy tréfálkozni, mint valami részeg csirkefogót. Blanquita szíve örömében csókolgatta a riadt kis madarakat. Ramiro karját nyújtotta s már-már el is fogadta... Ám a grófnő a kölykeit védő orosz-lán ugrásával termett közöttük s megragadva a

leány karját, gorombán elkapta az előkelő ifjú elől...

Nem tartotta már oly képtelenségnek azokat az ördögöket, a kiket D. Rufino szerint a hölgyek uszályán sétálni láttak a puszták ősatyái.

IX.

Csak egy ember tudott arról, mi történt a grófnővel a tobzos mulatságon: ő maga közölte vele, tanácsot kérve tőle és biztosan tudjuk, hogy ez a tanács okos volt és mérsékletes. Ám a grófnő, a ki nem tudott mértéket tartani, hanem mindig egy végletből a másikba csapott át, az orosz czárra illő egyetlen, autokrata fejedelmi tettével rebbentette szét a pletykafészket s házáat állandó ostromállapotba vetvén, sohasem tűrt meg benne több, mint négy személyből álló társaságot.

Az első alkalommal, midőn D. Recaredot látta, rögtön e kérdést vetette föl:

— Don Recaredo... Mi az a *csuvik*?...

— A *csuvik*? — feleli a tudós zavartan. — A *csuvik*?

— A *csuvik* nem lehet más, mint madár...

— Világos! — szólt idegesen a grófnő. — Mint a hogy a *nyúl* sem lehet más, mint állat...

Don Recaredo bosszúsan harapdálta ajkát... Emlekezetében kutatott ugyanis: nincs-e a *csuvik*nak,

avagy a nyúlnak valamely ismertető jele, a miért nem az állatvilágba tartoznának.

Több hónap mult el. Egyik délután a grófnő helyi lapot olvasott s az ujságok rovatában egy név ragadta meg figyelmét: *A csuvik*... Mohón olvasta ez ujságszakaszt: az volt benne, hogy egy rossz-hírű házból a benne történt nagyon botrányos üzemek miatt börtönbe hurczolták elvetemült tulajdonosnőjét, egy vénasszonyt, a kit az egész városban *a csuvik* néven ismertek.

Az ujságlap kiesett a grófnő kezéből. Hanyatt esett a székben, arcza szederjes szint öltött, mintha ökölcsapás érte volna s két öreg könnycsepp: a harag s a szégyen könnye fordult ki szeméből.

— Úgy kell nekem!... — morogta csendesén. — Igaza volt D. Rufinónak!... Erre való volt hát az én házam!

LEGYEN MEG A TE AKARATOD...

I.

Az, a mit most el akarok mondani, nem a magam találmánya. Ama mélységesen vallásos elbeszélések közül való, a melyek azon istenadta költő szívéből bugyognak, a kit «nép»-nek hívnak, bugyognak pedig akkor, a mikor vallásos érzése ihleti meg, ez a biztos élet-kalauza, a mely a gondolkodó ember szemeláttára üti rá bélyegét e nép hitbeli életének fokozataira és tisztaságára: annyira átérzi s ki is fejezi ez érzelmet.

Valahány művelt nemzet van ma Európában, mind tanulmányozza és gyűjti a népies hagyományokat és énekeket, mindenik nép természetének ismeret-eszközeképen. Ugyancsak e tanulmány, a mely Spanyolországban alig hogy épen megindult, kétségen kívül igazolta, hogy ez a nép kiváló vallásos költő volt, a kinek erős hite nemcsak szépséges, hanem mélységes költeményeket is su-

gallt, a melyek bár ékesítik vallásos életét, mégsem ejtenek makulányi foltot sem hite tisztaságán.

Nos, itt ez elbeszélés, úgy, a hogy hallottam ama pásztorköltők egyikétől, a kiket sem Titirosnak, sem Melibeosnak nem hívnak, sem hófehér juhnyáját nem legeltetnek. Pellejo bácsi volt a neve, hivatala pedig: vezető, azaz olyan kis csempészféle azon egész területen, a mely a Gibraltár s Ronda-hegység között fekszik.

II.

Sok éve annak, hogy végig barangoltam a festői Andaluziának azt a részét. Ez nem az az Andaluzia, a melyet valamely gőzkocsin szédületes gyorsasággal szel végig a merengő utas, nem látva egyebet, mint eleinte csak hatalmas sziklákat, azután olajfa-ültetvényeket, utóbb szőlőket, végül sótelepeket s utóljára a tengert, a mely gyöngéden csókolgatja a kőszirtet, melyen mint fehér sirály üldögél Cadiz városa. Andaluziának ez a része, mely a Ronda-hegyvidéknél kezdődik s egész a Gibraltár kőszirtjeig nyúlik, tele van zöld mézgafákkal borított csipkés szirtekkel, a munka nyomán bőven termő dülőkkel, repkénynyel koszorúzott árnyas tölgyligetekkel, mérhetetlen legelőkkel, a hol vad bikák tenyésznek, mór várkastélyokkal, a melyek mint afféle mulandó emberi alkotások, megközelít-

hetetlen kőormokon, a minden időikkel daczó törhetetlen isteni műveken, romokban hevernek. Egybefolyó dombvidék ez, a hol a megművelt természet sok szépsége váltakozik a sziklák zordon fönségével, liget folyóvízzel s a melynek gyönyörűségéről csak az tud magának fogalmat alkotni, a ki mint jó magam, újra meg újra elmerült szemléletébe a lépést járó lovon, a melyet csak az én akaratom ösztökélt sietségre vagy lassúságra.

Egy ilyen kiránduláson, a melyre ifjú kedvtelésemmel készítetett, Pellejo bácsi volt a vezetőm. Egy novemberi éjszakán Algarba, ebbe a hegyi városba iparkodtunk, miközben én a mennyire tudtam, egy andaluziai parasztködménybe burkolóztam, míg Pellejo bácsinak nem volt egyéb ruhája, csak toldott-foldott dolmánya és a hetven évnek terhe.

— Hány az óra, Pellejo bácsi? — kérdém hirtelen, lehetetlen levén leolvasnom a nálam levő óráról.

Pellejo bácsi figyelve nézett föl a csillagokra s habozás nélkül felelt:

— Egy negyed kettő.

— Aligha meg nem állt a maga órája — feleltem tréfálkozva.

— Nem alszik el az Úr, a ki föl húzogatja — válaszolt komolyan Pellejo bácsi.

— Hát nem tudja, hogy tizenkettőkor jöttünk el

a vendéglőből s legkevesebb három órája vagyunk már uton?

— Negyvennyolcz órája van a napnak akkor, ha az ember nem eszik — vágott vissza az öreg. — Tizenkettőkor indultunk el, most pedig egynegyed kettő, sem több, sem kevesebb... Látja ott azt a három testvér-csillagot? — beszélt tovább s rámutatott a kaszás derekán levő három csillagra. — Nos, a mikor ezek ez időtájt a Tempul-hegy orma fölött állanak: az óra mutatója pont egy órát jelez, egy percczel sem többet, sem kevesebbet. Félórával később a Szűzanya könnyeinek fele lepörög a San Cristóbal-hegység mögé... Nézze csak, mint kezdenek már tűnedezni.

S ezt mondva, ujjával a tejútra mutatott, a mely valóban a jelzett hegység mögé kezdett elvonulni.

— S miért mondja e csillagokat a Szűzanya könnyeinek? — kérdeztem én, tudni akarván ennek jelentését.

— Azért, a miért a kenyeret kenyérnek, a bort bornak mondjuk — felelé Pellejo bácsi őszintén. Ez a tömérdek csillag ama könnyekből támadt, a melyek szűz Mária szeméből hullottak, mikoron e földön járt-kelt; az angyalok összeszedték, az Úr-isten pedig az égboltra tűzködtte őket... Azért annyi s oly ragyogó szépek!

Hallva Pellejo bácsit a Laplace-énál nagyobb

hévvel magyarázni az ismert ködöt, eszembe jutott a görög mythológiának elbeszélése, a melyet Rubens ecsetje örökitett meg s éig magasztalnak a műbirák meg költők. Mennyivel szebbnek s költőibbnek tűnt fel Pellejo bácsi magyarázata, a mely ugyan nem akadt egy Rubensre sem, a ki megfösse, egy műbirálóra sem, a ki éig magasztalja, de bizonyára meg fog hatni nem egy szívet, a mely gyönyörűségét leli abban, hogy Máriában szemlélheti a bűnösök menedékét meg a szomorúak vigasztalóját!

Mivelhogy magam is így voltam vele, megkérdeztem az öreg vezetőtől:

— Ki mondta ezt magának, Pellejo bácsi?

— Hisz ezt még a meg nem született gyermek is tudja... Olyan ez, mint a sírás, a mit mindenki tud, de senki sem ért... Nekem legalább senki se mondta; de hallgasson csak, ifjú uram, egyszer ráemlékeztetett a feleségem, a ki úgy ott van a menyeyi dicsőségben, akár csak mi e helyen; kissé arra bal felé megy az út Algecirás felé... Jézus Krisztusom!... Tizenkét esztendeje már s mégis fülemben az a hang! Három fiam volt, mind a hármat besorozták, mind a három ott volt a mór háborúban. Chana* szemében nem akadt már

* Sebastiana kicsinyítője.

könny, a mit kisírhasson s nem volt szegénynek hova lennie... Én alakoskodtam, pedig ide bent piszkált valami s nem hagyott nyugton és sötét buba borított... Engemet is elfogott a búbanat, a ki pedig mindig olyan vidám voltam, hogy mikor a szobánkba léptem, hát bizony még a fal is kacagott.

Egyik alkonyatkor a községházából egy rendőr jött hozzám; messziről látta, hogy Chana melletttem s azért füttyel jelt adott nekem... Az én fülemben szomorúbban szólott a nagyheti trombita búgásánál!... Szinte repülve szálltam oda s a szívem nem csalt meg. Fiát szabadságolták Afrikából s általa tudódott ki, hogy az én három fiam közül a legidősb elesett a Sierra-Bullones mellett vívott ütközetben, a középsőt orvul egy mór ölte meg a sánczárookban, a harmadik pedig, Sebastían, ez a deli legény, a kire gyönyörűség volt rátekinteni, az algecirasi kórházban kolerában fekszik beteg... Lesujtva tértem vissza az asszonyhoz s megmondtam neki a szomorú hírt... Szegényke megremegett, mintha a Tempulhegy ormát látná magára szakadni: szeme kidüledt s fehérebb lett a falnál.

— Menjünk Algecirasba, Cristóbal — így szólt énhozzám. Én fölnyergeltem a szamarat s útra keltünk San Roque felé, hogy aztán egyenest

Algecirasnak forduljunk. Az éjszaka valamivel Martelilla fölött ért el bennünket. Chana a számáron ült egy kendőbe burkolva s szünet nélkül imádkozott. Én utána ballagcsáltam, kigyót-békát eltiporva s mindent szidva, a mi élő lény csak előmbe került... Nem voltam én gonosz, hittem az Istenben és a boldogságos Szűzben és a menyire hinni kell e világon. De hát ez a csapás úgy fölforralta az epémet, hogy még a nyálnak is keserű íze volt a számban... Egyszer csak megbotlott a számár s hátáról leesett a batyú... A düh elvette az eszemet: nem láttam, nem hallottam, akárcsak a bika, mikor szurás éri, s megtörtént, a mi meg szokott történni, mikor a folyó átlépi a medret: dagad, dagad s egy kis záporoső megárasztja... Elfutott a méreg s nagyot káromkodtam.

Chana lepattant a számár hátáról, mintha a végítélet harsonája szólalt volna meg; még a holttestnél is merevebben állt eléem s így szólt:

— Hagyd e beszédet, Cristóbal; hadd el a szót, a mely megérdemli, hogy Isten megölje utolsó fiadat is!

— Hát miért bánik velünk az Isten ily kegyetlenül? — ordítottam én még dühösebben.

— Mert bűnös emberek vagyunk! — felelte oly hangon, mint a bíró, halálos ítéletet mondvá

ki... Nézd csak — folytatá s kezével rámutatott e millió csillagseregbe — nézd csak e könnyeket, a melyekbe a boldogságos Szűznek kerültünk!... Olvasd meg, ha tudod!... Ő ontotta őket, mi meg vétkezünk!...

Nem tudom, mi történt ezután velem; de a szívem jótált a számért s magam sem értem ezt. Néztem, csak néztem az ég áldott csillagait s szememből borsónyi könnyek peregtek alá.

— Boldogságos Szűzanya, ki értem is sírtál — így szóltam én szóról-szóra — hisz nem is tudtam, mit beszélek!... Bűnösök menedéke, vedd oltalmadba ezt az eltévelyedett juhocskádat!... Irgalom anyja, takarj be palástoddal!... Édesanya, ki egyetlen fiadat vesztetted el, könyörülj rajtam, a ki egy csapásra három fiút veszték!...

Hajnalban értünk Algecirasba s egyenest a kórházba mentünk. Egy káplártól tudakozódtunk Pérez Sebastián felől s a nyilvántartó hivatalba utasított. Odabent egy őrmester volt, a ki egy könyvben kereste a nevet.

— Pérez Sebastián — szólt — bejött május 25-én... Kiment június 1-én.

— És hova ment? — kérdi Chana.

— A temetőbe, még pedig a szent Mihály lován — felelé az őrmester.

Éreztem, hogy Chana karomba süllyeszti kör-

meit és hogy reszket, mintha negyednapos hideg lenné.

— Menjünk a temetőbe — mondá.

És mentünk a temetőbe. De a kapu be volt már zárva s az őr nem akarta kinyitni. Chana lekuporodott a küszöbre és a kapu egyik keskeny résecskéjén tekintgetett befelé, befelé, hogy legalább messziről láthassa a földet, a mely fiát elnyelte.

Volt tíz reálunk s Chana egy misét mondatott a fájdalmas Szűzanya tiszteletére. Én a sekrestyébe osontam s fölkerestem egy lelkiatyát, meggyóntam azalatt; keservesen sírván. Visszamenet két óra hosszát egy fia szót se szóltunk.

Alkonyatkor kifogyott belőlem már a lélekzet is; lerogytam hát egy baromitató kút mellé. Chana is leszállott a szamar hátáról s mellém telepedett.

— Mit csinálunk már most, Chana? — kérdeztem, először én szólalva meg.

Chana fölveté fejét.

— Mit csinálunk? — felelé. — Azt, a mit a Miatyánk mond, Cristóbalom: «Legyen meg a te akaratod, miképen a mennyben, azonképen itt a földön is...»

Az én szememből csak úgy patakzott a könny; mert bár oly erős férfi voltam, a ki félkézzel meg tudtam állítani bármely iga ökröt, szivemben mégsem volt az a bizó kitartás, mint e szent asszonyé-

ban, a ki tán nem is volt húsból és csontból való asszony, hanem valóságos mennybéli angyal.

— Cristóbal — szólalt meg mintegy másvilági hangon — volt egyszer egy olyan szegény ember, akár csak jó magunk; Juan volt a neve. Volt felesége meg egy leánya és egy darabka földet művelgetett, hogy eltarthassa őket. Sáska pusztított ez időtt a határban és a szegény Juan rettegve látta, hogy e csapás fenyegeti az ő kis vetését is. Egyenest odament a szenvedő Krisztusnak képe elé s leborulva kérte az Úr segítségét, a ki érleli a mezők kalászeit.

— Uram! — így szólt, magasra emelve összetett kezét — tartsd meg kicsi vetésemet s a nyomor távol marad tűzhelyemtől. Véd meg kalászos földemet s nem lesz hiánya kenyérben szolgád házának!

Az Úr bizony nem hallgatott Juan könyörgésére s az elpusztított vetés nyomában a kapun bezörgött a nyomor.

— Hadd legyen így! — szólt erre feleségének. Az Úr meghagyta egészségünket s két karunkat... Meg fogja áldani iparkodásunkat.

Ámde felesége nemsokára megbetegedett s rövidesen a halál kapujához ért. Juan ismét az Úrhoz sietett könyörögni, hogy adja vissza felesége egészségét és tartsa meg életét.

— Uram — így szólt a kép előtt leborulva —
mentsd meg életét... Ne hadd édesanya nélkül
leányomat!... Add vissza egészségét, azt a nap-
sugarat, a mely fényt vet a szegény ember ritka
örömeire.

Ám az Úr ezúttal sem hallgatta meg könyörgé-
sét, mert Juan felesége harmadnapra meghalt s
egyedül hagyta urát, árván pedig leányát.

— Hadd legyen úgy! — szólt erre Juan. —
Az Úr elvette feleségemet, de meghagyta leányo-
mat.

De a lánykán hamarosan jelentkezett édesanyja
betegsége, Juan pedig oly aggódva sietett a Krisz-
tus-kép elé, mint még soha.

— Uram — így szólt nekitámasztva fejét a rá-
csozatnak — gyógyítsd meg leányomat!... Lám,
én öreg vagyok s erőm elhagyott. Mihez fogjak
egymagam, mint az ágától, gyümölcsétől megfosz-
tott fa?...

Juan reménykedve ment vissza házába; oda lé-
pett leánya ágyához és látta, hogy nem mozdul;
oda nyult a homlokához s érezte, hogy jéghideg;
szívére tette a kezét, már nem dobogott... Ezután
egy fehér szemfedőt kért alamizsnaképen; a saját
ágya deszkáiból koporsót ácsolt s ő maga temette
el édesanyja lábához.

— Elpusztult a vetésem!... El a feleségem!...

El a leányom!... töprenkedett magában Juan, visszatérve árván maradt tűzhelyéhez. Az Úr nyilván nem akarja, hogy kérjek tőle valamit!... Nem kérek tehát semmit!...

S nap-nap után elballagott a kis kápolnába, alázatosan térdre borult a Krisztus fájdalmas képe előtt, békés megadással keresztbe tette kezét, fejét mélyen meghajtotta és sohase kért többé semmit, sohasem könyörgött semmiért. Csak ezt a keresztény mondatot rebesgette szüntelen:

— Uram, Juan van itt!...

Egyszer csak meghalt Juan és az ő jóságos lelke odaért a mennyország kapujához; ottan térdre hullott, hogy utóljára elrebegje mindennapi imádságát:

— Uram, Juan van itt!

S a mennyország kapujának mind a két kapuszárnya nyílt ki előtte...

Mikor Pellejo bácsi befejezte elbeszélését, elhallgatott. A sötétségtől nem lehetett látni, sír-e?

— Hát Chanával mi lett? — kérdeztem végre, hogy eltereljem figyelmét e szomorú emlékektől.

— Chanával az lett, a mi a vén paripával, a mely nem él meg három napnál tovább zöld takarmánon — felelé. — Ettől fogva földre lekonyult a feje s föl sem is emelte többé. Nem is volt már szive; de a teste is már csak a temetésre várt s

három hóval utóbb az örökkévalóságban volt három fiával együtt. Én meg egymagam maradtam, ifjú uram, árván, egyedül. Nincs más barátom, csak az üveg, a dugó és a piczula. Ott hagytam a csempészetet is, mert azt mondják, hogy a csempész meg a zshivány között nincs nagyobb távolság csak egy lépés és ez igaz. Dolgozom, ha van mit; ha meg nincs mit, hát a falvakban soh'sem tagadnak meg tőlem az emberek egy falat kenyeret. Kisérem az urakat, a kik vaddisznóra jönnek vadászni s valahányszor elmegyek a Krisztus-képe előtt, oda-térdelek a kis kápolna elé s mondom:

— Uram, Pellejo bácsi van itt!... Hetvenéves vagyok már... Ne feledkezzél meg rólam, Istenem!...

TARTALOM.

	Oldal
Káin	5
Jour	40
Csitt!!!	91
A kulisszák mögött	130
Legyen meg a te akaratod	210

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Magyarországi szent Erzsébet. Irta <i>Horn Emil</i> .	Kor.
A francia akadémia által jutalmazva. Fordította	
<i>dr. Rada István.</i> Füzve	2.—
Kötve... ..	3.—
Az ember eredése, faji egysége és kora. Irta	
<i>dr. Platz Bonifác.</i> Gazdagon illusztrálva. Füzve	5.—
Szent István király élete. Irta <i>dr. Karácsonyi</i>	
<i>János.</i> 26 képpel. Füzve	3.—
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i>	
Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv.</i> Két kötet.	
Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80,	
aranymetszéssel	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei.	
Füzve kor. —.60, kötve	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta	
<i>May Károly.</i> Német eredeti után ford. <i>Székrenyi</i>	
<i>Lajos.</i> Kötve	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal.</i>	
Díszes vászonkötésben	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a	
képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta	
<i>Dívald Kornél.</i> I. kötet. 86 képpel. Ára füzve	
kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel.	
Füzve kor. 2.40, kötve	2.80
Áhitat szárnyain. Himnuszok és vallásos költe-	
mények. Akantisz V. rajzaival. Irta <i>Bán Aladár.</i>	
Színes borítékba füzve	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 raj-	
zával. Irta <i>Huber Lipót.</i> Színes borítékba füzve	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-	
István-Társulat. Kötve	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság szá-	
mára. Irta <i>Pintér Kálmán.</i> Angol félvászonköt....	2.—

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincs István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szocziáldemokrácia.

Irta *Nagy János*.

Megrendelhetők

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

könyvkiadóhivatalában

könyvkereskedésében

Bpest, VIII., Szentkirályi-u 28.

Bpest, IV., Kecskeméti-u. 2.

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

